

Mittetulundusühing Vaimse Tervise Edendamise Kompetentsikeskus

Lähisuhtevägivalla ennetuse ja varase sekkumise kavand Tallinna linnale

Olle Selliov
Õnne Liv Valberg

Tallinn
2018

Kavandi tellis Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet. Kavandi eesmärgiks on keskenduda lähisuhtevägivalla ennetamise ja varase sekkumise süsteemile ning selle parendamisele Tallinna linnas. Kavandi koostamise raames küsitleti 2018. aasta novembris ja detsembris Tallinna linnaosade sotsiaalhoolekande osakondade juhatajaid või asetäitjaid, Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti menetluse ja piirkonnatöö osakonna juhtivinspektorit ja vaneminspektorit, Tallinna Perekeskuse pereteenistuse sotsiaaltöötaja-koordinaatorit, Politsei ja Piirivalveameti juhtivuuriijat ja vanemkorrakaitseametnikku, Tallinna Lastekodu Ema ja Lapse Turvakodu vanemsotsiaaltöötajat, Sotsiaalkindlustusameti ohvriabitöötajaid, Tallinna Haridusameti vanemspetsialisti ja Tallinna Laste Vaimse Tervise Keskuse juhatajat.

Küsitluse eesmärgiks oli saada täiendavat informatsiooni lähisuhtevägivalla hetkeolukorrast ja praktikast, selle ennetamise ja sekkumise võimalustest Tallinnas. Mainitud küsitletavad valiti seetõttu, et saada teada nende osapoolte perspektiiv, kes puutuvad ühel või teisel moel kokku lähisuhtevägivalla temaatikaga Tallinna linnas kas kohalikul või riigi tasandil. Informatsiooni ja ettepanekuid koguti veebipõhise ankeetküsitluse ning intervjuude kaudu. Kavandi autorid tänavad eelpoolmainitud vastajaid väärtusliku informatsiooni ja ettepanekute eest.

Kavandi autorid on Olle Selliov ja Õnne Liv Valberg mittetulundusühingust Vaimse Tervise Edendamise Kompetentsikeskus.

SISUKORD

Sissejuhatus	4
Oluliste mõistete selgitus	5
Lähisuhtevägivalla tõkestamist reguleerivad peamised dokumendid Eestis	7
Riikide ülesed kokkulepped	7
Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta	7
Istanbuli konventsioon	7
ÜRO Lapse õiguste konventsioon	9
Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL	10
Arengukavad ja strateegiad	11
Siseturvalisuse arengukava 2015-2020	11
Vägivalla Ennetamise Strateegia aastateks 2015-2020	12
Vaimse tervise strateegia 2016-2025	13
Rahvastiku tervise arengukava	14
Heaolu arengukava 2016–2023	16
Laste ja perede arengukava	17
Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava 2017-2021	18
Tallinna arengukava 2014-2020	19
Memorandum valitsuskabineti nõupidamisele	19
Õigusaktid	22
Rahvatervise seadus	23
Lastekaitse seadus	23
Ohvriabi seadus	25
Karistusseadustik	26
Kriminaalmenetluse seadustik	26
Ülevaade lähisuhtevägivallast Euroopas ja Eestis	28
Lähisuhtevägivald Euroopas	28
Lähisuhtevägivald naiste vastu	28
Lähisuhtevägivald meeste vastu	29
Lähisuhtevägivald laste vastu	30
Lähisuhtevägivald eakate ja puuetega inimeste vastu	32
Lähisuhtevägivald noorte seas	34
Lähisuhtevägivald Eestis	34
Lähisuhtevägivald naiste vastu	37
Lähisuhtevägivald meeste vastu	38
Lähisuhtevägivald laste vastu	39
Lähisuhtevägivald eakate ja puuetega inimeste vastu	43
Lähisuhtevägivald noorte seas	46
Eestis rakendatavad lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise tugimeetmed	47
Üleriigiliselt rakendatavad tugimeetmed	47
Lähisuhtevägivalla ohvri tugisüsteem	47
Tugisüsteemi huvigrupid, ootused neile ja kasu kliendile	48
Ennetamine	51
Klienditeekond	54

Lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamisega seotud kitsaskohad Tallinnas	57
Edasise tegevuse ettepanekud aastateks 2019-2022 Tallinnas	63
Ettepanekud ja soovitused võimalike lisameetmete planeerimiseks ja rakendamiseks	63
Lisad	69
Lisa 1: Ankeetküsimustik	69
Lisa 2: Intervjuu küsimused	71
Kasutatud allikad	72

Sissejuhatus

Käesolev dokument kujutab endast lähisuhtevägivalla ennetuse ja varase sekkumise kavandit Tallinna linnale, mis on koostatud Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti tellimusel. Kavandi eesmärk on anda ülevaade lähisuhtevägivalla ning selle tugimeetmete olukorrast Tallinnas ning sellest tulenevalt anda soovitusi edasiseks tegevuseks lähisuhtevägivalla ennetamisel ja tõkestamisel aastateks 2019 kuni 2022. Antud kavandis ei käsitleta peretüli, mis on täiesti erinev mõiste perevägivallast.

Lähisuhtevägivalla ennetamine ja tõkestamine on ühiskonnas tähtis küsimus, kuna tegemist on levinud sotsiaalse probleemiga. Samas on lähisuhtevägivald keeruline, raskesti tabatav, määratletav ja mõõdetav nähtus, sest ta toimub inimeste privaatelu sfääris, lähedaste inimeste vahel ja on avalikkuse eest varjatud. Perevägivald on kompleksne probleem, kuhu ei ole haaratud mitte ainult ohver ja vägivallatseja, vaid ka ülejäänud pereliikmed kas pealtnägijate või kannatajatena, samuti ka laiem ringkond inimesi, nagu naabrus- ja kogukond (Linno, Soo ja Strömpl, 2011a). Vanematevahelist vägivald pealt näinud lastele avaldab see tõsist psühholoogilist mõju, kujundades neis arusaamu peresuhetest ja soorollidest ning luues soodsa pinnase vägivallamustri edasikandumiseks põlvest põlve (Soo, 2010).

Lähisuhtevägivallal on ka kõrge hind ühiskonna jaoks. Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi eestvedamisel on välja arvatud, et Eesti ühiskonnale läheb lähisuhtevägivald aastas maksma **116,5 miljonit eurot**. Arvestades, et hind lähtub vigastusi saanud, abi otsinud ja kuritegevusstatistikasse jõudnud ohvrите arvust, võib tegelik hind olla ka 10 korda suurem, sest vaid iga kümnes lähisuhtevägivalla ohver pöördub politsei poole ja otsib abi. Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi hinnangul maksab Eestis lähisuhtevägivald ühe inimese kohta umbes 90 eurot aastas. (Pettai, 2015)

Käesoleva dokumendi võib tinglikult jagada neljaks osaks. Esimeses osas antakse ülevaade lähisuhtevägivalla tõkestamist reguleerivatest peamistest dokumentidest Eestis. Teises osas antakse ülevaade lähisuhtevägivalla olukorrast Euroopas ja Eestis. Kolmandas osas tutvustatakse üldiselt Eestis rakendatavaid lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise tugimeetmeid ja neljandas osas antakse ülevaade lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamisega seotud kitsaskohtadest ning pakutakse välja võimalikke lahendusi ja ettepanekuid.

Oluliste mõistete selgitus

Peresuhetes aset leidva vägivalla puhul kasutatakse Eestis enamasti mõisteid “**perevägivald**”, “**lähisuhtevägivald**” ja “**paarisuhtevägivald**”.

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (edaspidi Istanbuli konventsioon) kohaselt tähendab **perevägivald** ehk **lähisuhtevägivald** igasuguseid vägivalla akte, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel, või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel – sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas. Perevägivalla mõiste ei määratle ära sündmuse toimumise kohta, kuivõrd vägivallajuhtum võib aset leida kas ohvri või vägivalla toimepanija kodus või väljaspool seda, näiteks tänaval, külas või mujal. (Linno, Soo ja Strömpl, 2011a)

Perevägivalla käsitlemisel on oluline seda eristada peretulist (Soo, 2016):

- 1) **Peretüli** on situatsioonispetsiifiline võrdsete partnerite vahel toimuv riid. Tüli kujutab endast võrdse staatusega pereliikmete omavahelist vaidlust või vastasseisu, mis on tekkinud erimeelsusest või huvide konfliktist. See võib lõppeda kompromissi või ühe osapoole tagasitõmbumisega, kuid mitte kunagi füüsilise vägivallaga.
- 2) **Perevägivald** on süstemaatiline kavatsuslik teise inimese alandamine, ähvardamine ja temaga manipuleerimine oma taatele ja kontrollile allutamise eesmärgil, sisaldades füüsilist haiget tegemist, seksuaalset sundi või partneri toimetuleku majanduslikku kahjustamist. Perevägivald on võimu küsimus, kus vägivallatseja dikteerib teisele, mida tuleb teha, kuidas käituda ja kellega suhelda.

Perevägivald kätkeb endas järgmisi olukordi (Linno, Soo ja Strömpl, 2011a):

- praeguse/endise abikaasa/elukaaslase vastu suunatud;
- laste väärkohtlemine;
- vägivald (vana)vanemate suhtes;
- õdede-vendade omavaheline vägivald.

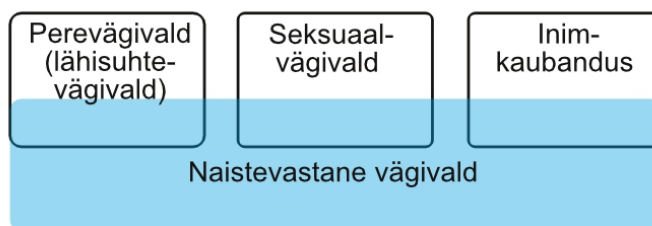
Kuna enamus perevägivalla juhtumitest toimub paarisuhetes, tuleb perevägivalla sees eristada ja põhjalikumalt vaadelda **paarisuhtevägivalda**, kus perevägivald on suunatud abikaasa/elukaaslase vastu (Soo, 2010). Paarisuhtevägivald on igasugune füüsilise agressiooni, seksuaalse sunduse, psühholoogilise vägivalla ja kontrolliva käitumise akt, mis põhjustab füüsilist, seksuaalset või psühholoogilist kahju (WHO, 2010). Paarisuhtevägivald võib toimuda nii praeguste kui ka endiste elukaaslaste ja abikaasade (siit kattuvus perevägivallaga) või mitte koos elavate intiimpartnerite vahel (Linno jt, 2014). Paarisuhtevägivald võib toimuda nii

heteroseksuaalsetes kui ka samasoolistes paarides. **Situatsiooniline paarisuhtevägivald** on ekspressiivne, see võib tekkida ootamatu reaktsioonina emotsionaalse pingeseisundi või lahendamata konflikti korral. Vägivallategu võivad ajendada viha, frustratsioon, katse püüda partneri tähelepanu või olukorda kontrollida. **Süsteemse paarisuhtevägivalla** (instrumentaalse vägivalla, paarisuhte terrori) aluseks on vajadus kehtestada võim ja kontroll (Vägivalla ennetamise..., 2015).

Paarisuhtevägivalla alaliigina eristatakse ka kohtinguvägivalda. **Kohtinguvägivald** on füüsilise, seksuaalse ja/või emotsionaalse väärkohtlemise akt või sellega ähvardamine praeguse või endise kohtingupartneri suhtes. Kohtinguvägivald leiab aset mittekooseluliste intiimpartnerite vahel (nt poiss- ja tüdruksõber). Noorte kohtinguvägivald sarnaneb täiskasvanute vahel toimuvale paarisuhtevägivallale, kuna sisaldab sarnast vägivaldsete käitumismustrite avaldumist ja kujunemist suhte jooksul alates näiteks kontrollivast käitumisest suhte alguses kuni füüsilise ja seksuaalvägivallani suhte järgnevatel etappidel. (Linno jt, 2014)

Asjaolu tõttu, et perevägivalla all kannatavad ebaproportsionaalselt palju naised, kuulub paarisuhtevägivald, kus kannatajaks pooleks on naine, **naistevastase vägivalla** ja **soolise vägivalla** kategooriasse. (Euroopa Nõukogu..., 2011)

Sooline vägivald on vägivald, mis on suunatud isiku vastu tema soo, soolise identiteedi või soolise väljendumise tõttu või mõjutab ebaproportsionaalselt teatud soost isikuid. Sooline vägivald hõlmab vägivaldade lähisuhtes, seksuaalvägivaldade (sh vägistamine, seksuaalne väärkohtlemine ja ahistamine), inimkaubandust, orjust ning mitmesuguseid kahjulikke tavasid, nagu sundabielud, naiste suguelundite moonutamine ning n-õ aukuriteod (Euroopa Parlamendi..., 2012). Kui naistevastane vägivald tähistab peamiselt meeste vägivaldade naiste vastu, siis soopõhise vägivalla ehk soolise vägivalla mõiste kasutamisega püütakse rõhutada, et naistevastane vägivald on seotud nii ohvri kui ka vägivalla toimepanija sotsiaalse soo ja kehtiva soosüsteemi hierarhiliste suhetega (Papp, 2014).

Joonis 1. Erinevate vägivallaliikide seos naistevastase vägivallaga (allikas: Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020)

Lähisuhtevägivalla tõkestamist reguleerivad peamised dokumendid Eestis

Riikide ülesed kokkulepped

Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta

Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta on ÜRO egiidi all vastu võetud rahvusvaheline leping, mis sätestab meetmed naistevastase diskrimineerimise kõrvaldamiseks konventsiooniga ühinenud riikides. Konventsiooni tekst võeti ÜRO Peaassamblees vastu 1979. Konventsioon jõustus 3. septembril 1981. Eestis andis Riigikogu konventsiooniga ühinemisele heakskiidu 26. septembril 1991. Konventsioon jõustus 20. novembril 1991.

Konventsiooniga ühinenud riigid mõistavad hukka naiste diskrimineerimise kõigis selle vormides ja on muuhulgas kokku leppinud, et nad viivad kõigi võimalike vahenditega ellu naiste diskrimineerimise likvideerimisele suunatud poliitikat. Konventsioonis rõhutatakse, et kõigil juhtudel peavad domineerima laste huvid.

Istanbuli konventsioon

Eesti ratifitseeris 2017. aastal Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ehk **Istanbuli konventsiooni**, mis tähendab, et riigil on kohustus kujundada ning viia ellu tõhusaid poliitikaid vägivalla ennetamiseks ja tõkestamiseks. Lisaks peavad konventsiooniosalised tagama ohvritele spetsiaalsed tugiteenused, mida osutavad koostöös erinevad asutused. Seega võttis riik endale kohustuse järgida Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni tingimusi.

Istanbuli konventsiooni eesmärkideks on:

- 1) kaitsta naisi vägivalla kõigi vormide eest, ennetada, karistada ja kaotada naistevastast vägivalda ja perevägivalda;
- 2) aidata kaasa naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimisele ning edendada naiste ja meeste sisulist võrdõiguslikkust, sealhulgas naiste jõustamise kaudu;
- 3) töötada välja igakülgne raamistik, poliitikad ning meetmed naistevastase vägivalla ja perevägivalla kõigi ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks;

- 4) edendada rahvusvahelist koostööd naistevastase ja perevägivalla kaotamiseks;
- 5) toetada ja abistada organisatsioone ja õiguskaitseorganeid, et nad teeksid tõhusat koostööd ning võtaksid omaks integreeritud lähenemine naistevastase ja perevägivalla kaotamisele.

Istanbuli konventsiooni kohaselt mõjutab perevägivald naisi ebaproportsionaalselt, märkides samas, et perevägivalla ohvriks võivad langeda ka mehed. Perevägivalla ohvriks on ka lapsed, sealhulgas perevägivalla pealtnägijatena.

Konventsioon paneb konventsiooniosalistele kohustuse korrapäraste ajavahemike tagant viia läbi elanikkonna küsitlusi, et hinnata konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate kõigi vägivalla vormide esinemissagedust ja arengusuundumusi.

Istanbuli konventsioonist tulenev perevägivalla ennetamine:

- 1) Muudatuste propageerimine naiste ja meeste sotsiaalselt ja kultuuriliselt määratud käitumisviisides, et juurida välja eelarvamused, kombed, traditsioonid ja tavad, mis tuginevad naiste alavääristamisele ning naiste ja meeste stereotüüpsetele rollidele.
- 2) Meetmete kasutamine, et hoida ära konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvad vägivalla vormid.
- 3) Konkreetsete tingimuste tõttu haavatavasse seisundisse sattunud inimeste eriliste vajadustega arvestamine ja neile tähelepanu pööramine, seades esikohale kõigi ohvrite inimõigused.
- 4) Avalikkuse teadlikkuse suurendamine perevägivalla vormide ilmingutest, nende tagajärgedest lastele ning selle ärahoidmise vajadusest.
- 5) Perevägivallaaktide ohvritega või toimepanijatega tegelevatele spetsialistidele koolituste pakkumine, kus käsitletakse perevägivalla ennetamist ja avastamist, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, ohvrite vajadusi ja õigusi, aga ka ohvrile lisakannatuste tekitamise ärahoidmist. Lisaks asutustevahelise koordineeritud koostöö alaste koolituste pakkumine, et perevägivallajuhtumitega igakülgset tegeleda ning isikuid õigete spetsialistide juurde suunata.
- 6) Programmide käivitamine ja toetamine, mille eesmärgiks on õpetada perevägivalla toimepanijaid inimestevahelistes suhetes vägivallast loobuma, et vältida edasist vägivallada ja muuta vägivaldseid käitumisharjumusi.
- 7) Teraapiaprogrammide käivitamine ja toetamine, mille eesmärgiks on takistada süüteo toimepanijail uute süütegude sooritamist.
- 8) Programmide käivitamine ja rakendamine toimub vajaduse korral koordineeritud koostöös ohvritele spetsiaalseid tugiteenuseid pakkuvate asutustega.

Istanbuli konventsioonist tulenev kohustus pakkuda kaitset ja tuge:

- 1) Kaitsta ohvrid edasiste vägivallaaktide eest.
- 2) Tagada vajalike mehhanismide olemasolu, mis kindlustaksid tõhusa koostöö kõigi

asjassepuutuvate riigiasutuste, sealhulgas kohtuvõimu, prokuröride, õiguskaitseorganite, kohalike ja piirkondlike asutuste ning vabaühenduste ja muude asjaomaste organisatsioonide ja asutuste vahel ohvrite ja tunnistajate kaitsmisel ja toetamisel, sealhulgas nende suunamisel üldiste ja spetsiaalsete tugiteenuste juurde.

- 3) Rakendatavad meetmed peavad põhinema perevägivaldala soolise aspekti mõistmisel, keskendumas ohvri inimõigustele ja turvalisusele, põhinema terviklikul lähenemisel, ära hoidma lisakannatuste tekkimise, võimaldama vajadusel erinevate kaitse- ja tugiteenuste pakkumist ühes ja samas kohas, arvestama haavatavate isikute, sealhulgas lapssohvrite, erilisi vajadusi.

ÜRO Lapse õiguste konventsioon

Lapse õiguste konventsioon võeti vastu 20.11.1989. ÜRO peassaamlee poolt ning Eesti liitus sellega 26.11.1991. Lapse õiguste konventsioon on laste vajaduste alusel koostatud inimõiguste konventsioon, mille eesmärk on kaitsta last igasuguste tema arengule ja heaolule kahjulike riskide ja õiguste rikkumiste eest tema kõigis tegevuskeskkondades.

Konventsiooni ratifitseerimisega on Eesti riik võtnud endale kohustuse erinevate lapse abistamisega seotud ametite ja ametikohtade arendamise tasemele, kus me ise oleme valmis lapse õiguste kontseptsiooni mõistma, aga ka teistele seda vajadusel selgitama ja seostama seda konventsiooni teiste põhimõtetega. Ühtlasi on lepinguosalisel riigid kohustatud hoolitsema konventsiooni aktiivse elluviimise eest seadusloomes, riigivalitsemises ja õigusemõistmises.

Üheks olulisemaks põhimõtteks selles konventsioonis on lapse parimate huvide tagamine. Lapsel on õigus saada heaoluks vajalikku kaitset ja hoolitsust. Õigus saada kaitset seondub lapse õigusega turvaliselt areneda. Peamine vastutus nii lapse kasvatusel kui ka arengu eest on perel.

Konventsioonis keelatakse igasugune lapse arengut ohustav tegevus nagu vägivald, kahjustamine, peksmine, tegevusetus, lugupidamatu kohtlemine ja ära kasutamine, kui ta on oma vanemate või teiste hoole all. Selliste lapse elule kahjulike asjaolude ennetamine ja nende puhul sekkumine on suuresti ametnike kohustus, mitte vaid pere sees lahendatav küsimus. Ametnikud peavad lapse parimate huvide välja selgitamisel ja hindamisel oma tegevusega kindlustama, et täiel määral austatakse lapse sünnipärast õigust nii elule, ellujäämisele, aga ka tema arengule (Üldkommentaari nr 14, 2013). Selline kohustus sunnib ka meie riigis tegema perevägivaldala juhtumitega töötamisel kõik endast olenev, et luua toetav keskkond ning vajadusel otsustavalt tegutseda, et tagada lapsele vajalik areng keerulistel oludel.

Konventsioon kohustab kaitsma last igasuguses keskkonnas, näiteks kodus, lasteaias, koolis,

meditsiinasutuses või lastekaitseüsteemis, tarbijana või meediakasutajana. Lapse õiguste konventsioonis käsitletud põhimõtteid järgib ka meie **lastekaitsekaitseseadus**.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL ehk nn ohvrite direktiiv on dokument, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded. Direktiivi eesmärk on pakkuda ohvrile teavet, tuge, kaitset ja võimalust osaleda kriminaalmenetluses.

Kuriteoohvriga tegelemisel tuuakse esile olulised põhimõtted töös ohvritega:

- austav suhtumine,
- diskreetsus,
- mitte-diskrimineerimine,
- olukorra ja esmavajadustega arvestamine,
- uuesti ohvriks langemise vältimine,
- ohvri õigused ei sõltu ohvri staatusest, kodakondsusest ega rahvusest,
- esikohale tuleb seada lapse huvid,
- puudega isikutel on võrdsed õigused teistega.

Teabe pakkumisel ohvrile tuleb direktiivi kohaselt arvestada, et ohvrile tuleb vajadusel pakkuda tõlkevõimalust ning juba esimesest kokkupuutest on ohvril õigus saada teavet asjakohaste teenuste ning menetlusprotsesside kohta.

Ohvril on õigus ohvriabiteenustele, mis peab olema ohvri jaoks tasuta ja konfidentsiaalne ning võimaldama ka tasuta konfidentsiaalseid spetsialiseeritud abiteenuseid, mis võivad olla nii riiklikud kui mitteriiklikud ja põhineda kutselisel või vabatahtlikkuse alusel. **Spetsialiseeritud abiteenused lähisuhtevägivalla ohvritele** peavad sisaldama vähemalt varjupaika või muud turvalist majutusk kohta, traumaabi, nõustamist jt toimetulekuks vajalikke abiteenuseid.

Lisaks on käsitletud ohvri õigusi tasuta õigusabile, kulude hüvitamisele, kokkupuute vältimisele kuriteoohvri ja kurjategija vahel, eraelu kaitsele ja teisi kaitse tagamiseks vajalikke tingimusi.

Arengukavad ja strateegiad

Siseturvalisuse arengukava 2015-2020

Siseturvalisuse arengukavas käsitletakse ühiskonna stabiilsust tagavaid põhimõtteid turvalisusest lähtudes ning määratakse kindlaks panustajad, kes oma praeguste ülesannete täitmisega saavad turvalisuse tagamisele kaasa aidata, ja nende roll.

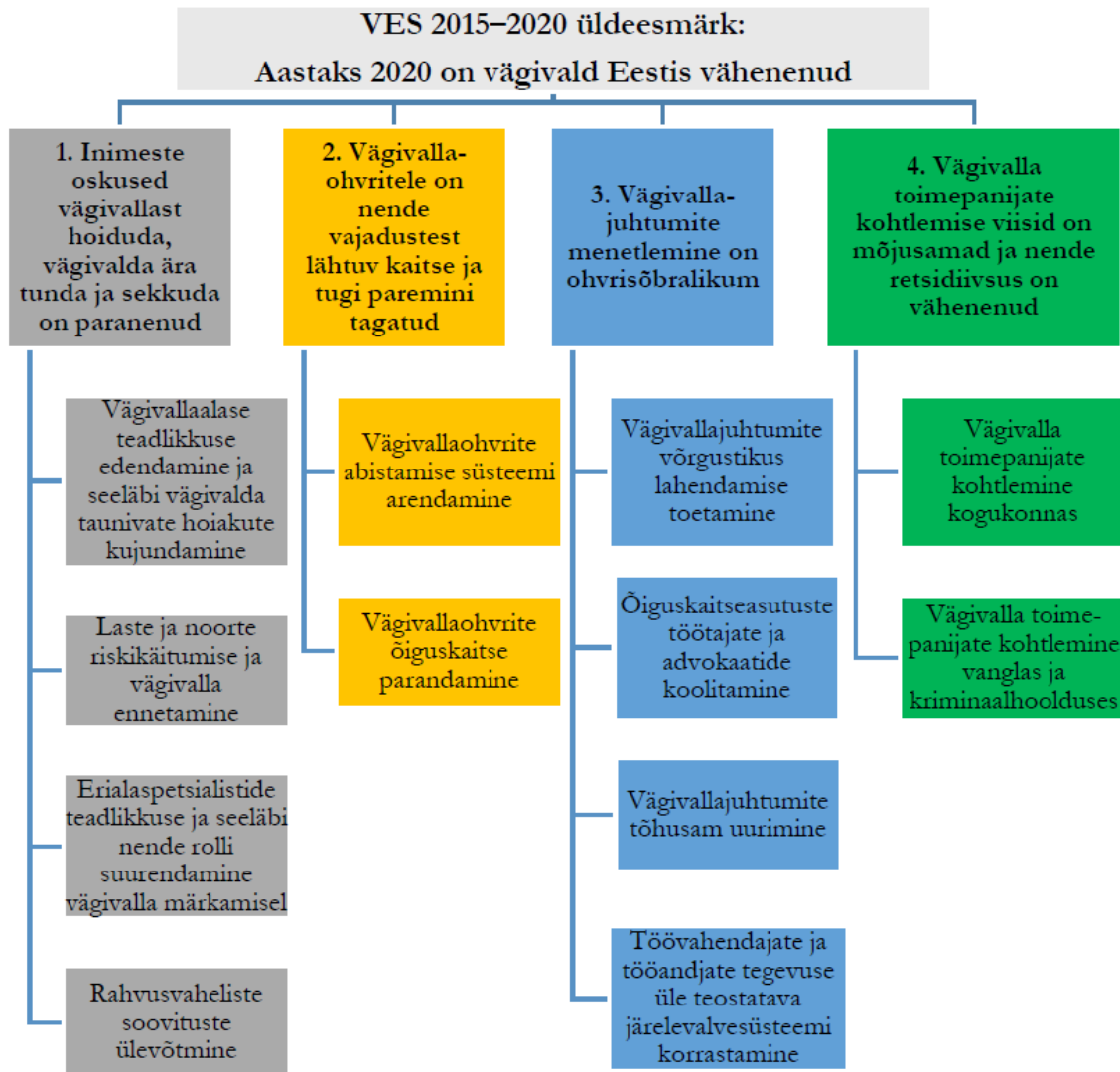
Ohtude, süütegude ja õnnetuste ennetamise peatükis tõdetakse, et vägivallasurmade arv on Eesti rahvaarvu arvestades oluliselt suurem kui Põhjamaades. Süüteod ja õnnetused on seotud laiemate sotsiaalsete probleemidega, näiteks alkoholi ja uimastite kuritarvitamine ning vägivald, mille lahendamine eeldab erinevate asutuste koordineeritud tegevusi ning asutustelt meetmete võtmist.

Lähisuhtevägivalla ennetamisega seonduvate oluliste tegevustena on ära märgitud:

- Laste kaitsmiseks ja riskiperede probleemide lahendamiseks tõhustatakse koostööd kohaliku omavalitsuse üksustega probleemide lahendamisel ja juhtumikorralduses, et ennetada korduvrikkumisi ja ohvriks langemist. Arendatakse riiklikke andmekogusid, sealhulgas politsei andmekogusid, ning luuakse ühildumisvõimalused kohaliku omavalitsuse üksuste andmekogudega.
- Töötakse välja kannatanute individuaalsete kaitsevajaduste ning lähisuhtevägivalla ohvrite riskihindamise süsteemid ja rakendatakse seda, nii vähendatakse menetluskoormust, tagatakse õiguste ühetaoline kaitse ning korduvrikkumiste vältimine.
- Korraldatakse ennetuskampaaniaid, mis on suunatud riskikäitumise vähendamisele ning ohtude ja süütegude ennetamisele (sealhulgas perevägivald).
- Viiakse ellu lastevanemate teadlikkuse ja oskuste suurendamisele suunatud teavituskampaaniaid ja programme.

Vägivalla Ennetamise Strateegia aastateks 2015-2020

Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 (edaspidi ka VES) keskendub isikutevahelisele vägivallale ja hõlmab muuhulgas ka lähisuhtevägivalda, mis on seatud üheks oluliseks kuritegevusevastasteks prioriteediks. Strateegia üldeesmärgi kohaselt on aastaks 2020 vägivald Eestis vähenenud. Selle täitmist hinnatakse vägivalla ohvriks langemise taseme kaudu, lähtudes uuringutest ja statistikast.

Joonis 2. Vägivalla ennetamise strateegia 4 alaeesmärki (allikas: Vägivalla Ennetamise Strateegia aastateks 2015-2020)

Vägivalla ennetamise strateegia visiooni kohaselt:

- vägivalda märgatakse ja sellesse sekkutakse;
- vägivalda ohvrid on kaitstud ja saavad abi;
- edasise vägivalda ärahoidmiseks tegeletakse tõhusalt vägivalda toimepanijatega ning vägivalda ennetamisega laste ja noorte seas.

Põhimõtted, millest VES-is soovitatakse lähtuda ohvritele (sh lähisuhtevägivalda ohvritele) abi ja toe pakkumisel:

- vägivalda ennetamine eeldab eri valdkondade ja asutuste aktiivset koostööd;
- oluline on spetsialistide ühtne arusaam vägivalda olemusest;
- ohvrikeskne lähenemine - lähtumine ohvri vajadustest;
- spetsialistide oskus ohvreid õigete teenusteni juhtida.

- teenuste mobiilsus - kättesaadavus ka äärealadel;
- ennetustöö ja ohvrite abistamine peab olema süsteemne terviklahendus;
- vägivallakäitumise muutmiseks tuleb luua võimalused;
- tähelepanu tuleb pöörata ka muukeelsetele inimestele;
- vägivallaohvrid on haavatav sihtrühm, mistõttu tuleb neile tagada piisavas mahus õigusnõustamine ning igakülgne kaitse ja tugi, rakendades ka lähenemiskeeldu;
- toetatakse vägivallajuhtumite võrgustikus lahendamist;
- spetsialistide läbipõlemise vältimiseks arendatakse menetlejate tööalase ja psühholoogilise nõustamise teenuseid ja süsteemi.

Strateegias tõdetakse, et pikaajalisi ja tõendus põhiseid ennetusprogramme vägivaldse käitumise ennetamisele on liiga vähe. Puudub väljaspool vanglat ja kriminaalhooldust pakutav pikaajaline programm, mis oleks mõeldud täisealiste vägivaldse käitumise vähendamisele. Perevägivalla toimepanijatele mõeldud programmide puhul ei tehta samal ajal koostööd vägivalla ohvri nõustajate ja teiste teenuste osutajatega.

Vaimse tervise strateegia 2016-2025

Vaimse tervise strateegia üldeesmärkideks on seatud Eesti elanike hea vaimne tervis, psüühika- ja käitumishäirete varajane märkamine ning sekkumine, ja vaimse tervise edendamine ühiskondliku prioriteedina läbi kogu inimese elukaare.

Strateegias rõhutatakse, et vägivald (sh lähisuhtevägivald) on inimõigusi kahjustav probleem, mis piirab inimeste õigust elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusse ning mittediskrimineerimisele. Lisaks rõhutatakse, et poliitilise tähelepanu keskmesse tuleb tõsta **pere- ja naistevastane vägivald**, kui tõsine vaimse tervise riskitegur ning tagada igakülgne abi vägivalla ohvritele.

Strateegias eristatakse kolm sekkumistasandit, millest esimene on **vaimse tervise edendamine**. Vaimse tervise edendamise eesmärk on inimeste hoiakute, inimest ümbritseva keskkonna ja elutingimuste kujundamine nii, et need toetavad tervislikku eluviisi ja loovad eelduse heaks vaimseks terviseks. Perevägivalla ennetamise kontekstis tuleb esile tuua järgmised alaeesmärgid:

- Turvalise ja vaimset tervist toetava elu- ja töökeskkonna kujundamine.
- Positiivsete paari- ja peresuhteid väärtustavate hoiakute kujundamine ning selleks vajalike enesejuhtimis- ja suhtlemisoskuste õpetamine.

Teine sekkumistasand on **psüühika- ja käitumishäirete ennetamine ning varajane sekkumine**. Peamiseks eesmärgiks on inimeste oskus võimalikult varakult ära tunda psüühika- ja

käitumishäired, julgus abi küsida, ning professionaalne õigeaegne sekkumine tõsisemate probleemide ennetamiseks. Alaeesmärkidest tuleb käesoleva dokumendi kontekstis esile tuua:

- vägivaldaohvritele professionaalse abi kättesaadavuse tagamine ja nende märgistatuse vähendamine;
- valdkondadeülese koostöö tõhustamine eakate abistamisel, et tagada neile turvaline elukeskkond ning vägivaldavaba vananemine.

Kolmas sekkumistasand on **psüühika- ja käitumishäirete ravi ja taastumine**, mille alaeesmärkidest on lähisuhtevägivalda kontekstis olulisemad:

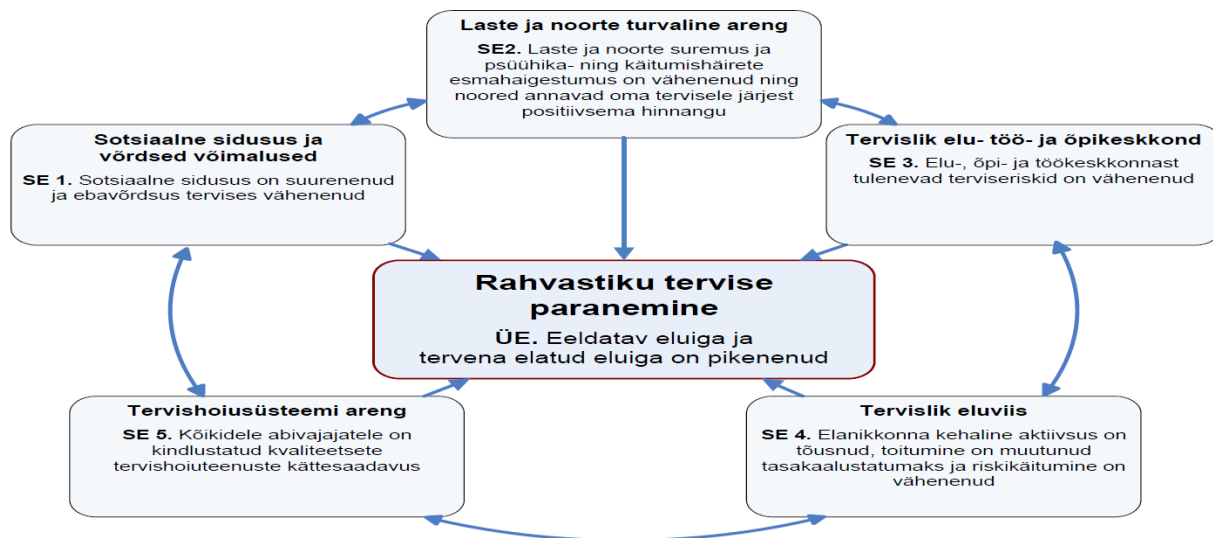
- selgelt diferentseeritud ravi ja rehabilitatsiooniteenuste kättesaadavuse korraldamine vanusgrupi vajadustest lähtuvalt (lapsed, täiskasvanud, eakad);
- taastumisele suunatud kultuuri juurutamine vaimse tervise sekkumistes läbi hoiakute, väärtuste ja teenuste kujundamise.

Rahvastiku tervise arengukava

2008. aastal kiideti Valitsuse poolt heaks **Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020** (edaspidi ka RTA), mille strateegiliseks valdkonna üldeesmärgiks on tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis kajastavad:

1. sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist,
2. lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist,
3. tervist toetava keskkonna kujundamist,
4. tervislike eluviiside soodustamist,
5. tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse kindlustamist.

Nende temaatiliste valdkondade kaupa on esitatud ka arengukava strateegilise valdkonna üldeesmärgi täitmiseks seatud prioriteetid, alaeesmärgid ning meetmete kompleksid.

Joonis 3. Rahvastiku tervise arengukavas kajastuvad prioriteetsed valdkonnad ja strateegilised eesmärgid koos üldeesmärgiga (allikas: Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020)

„Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020” koondab paljusid strateegilisi dokumente, sealhulgas “Kriminaalpoliitika arengusuunad 2018”. Kriminaalpoliitika eesmärgiks on ühiskonna turvalisuse tagamine süütegude ennetamise ja nendele reageerimise, süütegudega tekitatud kahju vähendamise ning õigusrikkujatega tegelemise kaudu. Kuna ühiskonnale tekitavad kõige suuremat kahju organiseeritud kuritegevus, sealhulgas majandus-, korrupsiooni-, küber- ja inimkaubanduse kuriteod, ning isikuvastased kuriteod, sealhulgas **perevägivald**, siis tuleb kõrgendatud tähelepanu pöörata nimetatud kuritegude ennetamisele ning neile reageerimisele.

2018. aasta detsembris on valmimas Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030, mis saab olema jätkuks Rahvastiku tervise arengukavale 2009–2020. Arengukava uuendamiseks luuakse võimalus seniste tegevuste hindamiseks, vastutuse jaotuse ja rahastamismudelite üle vaatamiseks ning inimeste tervise edendamiseks, tervisega seotud riskitegurite ennetamiseks ja vähendamiseks, haiguste varajaseks märkamiseks ning raviks uute lahendusviiside välja pakkumiseks. Arengukava abil soovib valitsus edaspidi planeerida erinevate ministriumide haldusalas olevaid tervise valdkonna ressursse ning kasutada neid paremate tulemuste saavutamiseks.

Heaolu arengukava 2016–2023

Heaolu arengukava koondab tööpoliitika, sotsiaalkaitsepoliitika ning soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise poliitika strateegilised eesmärgid aastateks 2016–2023, andes tervikvaate nimetatud poliitikavaldkondade peamistest eesmärkidest, tegevussuundadest ja probleemidest. Arengukava koostati vajaduse tõttu luua eelnimetatud valdkondade poliitika kujundamisel ühtne strateegiline alus, mis arvestaks samal ajal inimeste, ühiskonna ja majanduse vajadustega, demograafilistest ja sotsiaalmajanduslikest trendidest tulenevate ülesannetega, rahvusvaheliselt võetud kohustustega ning riigi võimalustega.

Heaolu arengukava elluviimiseks on püstitatud kaks üldeesmärki, mis tulenevad riigi eelarvestrateegia 2016–2019 peatükist „Sotsiaalkaitse ja tervis“ tulemusvaldkondadest „Tööturg“ ning „Sotsiaalne kaitse“:

1. Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu.
2. Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus.

Üldeesmärkide saavutamiseks on arengukavas püstitatud neli alaeesmärki:

1. Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.
2. Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.
3. Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud.
4. Naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus kõigis ühiskonnaelu valdkondades.

Naiste palgad on Eestis meestega võrreldes keskmiselt oluliselt madalamad, mis on naiste suurema vaesusriski ja seeläbi ka laste vaesuse üheks põhjuseks. Naiste madalamatest sissetulekutest tingitud majanduslik sõltuvus on ka tegur, mis takistab naistel vägivaldsest paari- või lähisuhtest lahkumist. Seetõttu aitab soolise palgalõhe vähendamine ning naiste majandusliku sõltumatuse suurendamine vähendada ka naiste kogetud **lähisuhtevägivalda**.

Laste ja perede arengukava

2011. aastal kinnitati **Laste ja perede arengukava 2012–2020**, mistõttu on mitmed varem Rahvastiku tervise arengukavas kajastatud laste tervisega seotud tegevused kajastatud antud strateegias. Arengukava keskmeks on ennetuslik lähenemine ja varane sekkumine igal tasandil.

Arengukava peaesmärk on laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi tõstmine, soodustades seeläbi laste sünde. Peaesmärgi saavutamiseks toetatakse Eesti ühiskonna jätkusuutlikkust läbi teadmispõhise ja ühtse perepoliitika ning parandatakse laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid läbi positiivse vanemluse toetamise.

Lapse õiguste tagamiseks loodi toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda.

Peaesmärgi saavutamiseks on püstitatud viis strateegilist eesmärki:

1. Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust.
2. Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.
3. Lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda.
4. Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet.
5. Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu.

Laste ja perede arengukava läbivad põhimõtted:

- Iga laps on väärtus.
- Inimestevaheline hoolimine, võrdsed võimalused ja sooline võrdõiguslikkus on kaasaegse ühiskonna alustalad.
- Probleemide ennetamine on tõhusam kui tagajärgede leevendamine.
- Koostöö sidusvaldkondade, spetsialistide ja praktikutega on ideede elluviimisel esmatähtis.
- Elukaarepõhine lähenemine võimaldab terviklikult lahendada perepoliitika väljakutseid.
- Teadmispõhine lähenemine ja järjepidevus aitavad arendada parimat laste- ja perepoliitikat.

Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava 2017-2021

Rahvatervise seadus on oluline alusdokument **Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukavale**, mis algatati Tallinna Linnavolikogu otsusega 25. augustil 2016 jätkuna varasemale arengukavale. Vaatamata sellele, et Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava ei käsitle otseselt perevägivalla ennetamist ja tõkestamist, on see käsitletav ka eelnimetatud kontekstis, kuivõrd käsitletakse teemasid nagu toetav ja turvaline areng, turvalisuse suurendamine, vigastuste ennetamine, tervise säilimist soodustav elukeskkond ning tervislikud eluviisid.

Arengukavas käsitletakse nelja tegevusvaldkonda:

1. Laste tervist toetava ja turvalise arengu tagamine.
2. Ühiskonna sotsiaalse sidususe, võrdsete võimaluste ja turvalisuse suurendamine.
3. Tervise säilimist ja arenemist soodustava elu- ja töökeskkonna tagamine.
4. Tervislike valikute ja eluviisi soodustamine.

Laste tervist toetava ja turvalise arengu tagamise ühe alaeesmärgina on nimetatud laste elamine, mängimine ja õppimine **turvalises keskkonnas**. Selle vahel, millised on lapse- ja noorukiea arengutingimused ning inimese majanduslik ja sotsiaalne toimetulek täiskasvanuna, on tugev seos. Mida soodsamad on lapse arengu- ja elutingimused ning mida toetavamad ja arvestavamad suhted peres, seda tervem ja produktiivsem on inimene täiskasvanuna. Lapseeas saadud perekogemuse mõjul kujunevad tulevase täiskasvanu väärtushinnangud, sotsiaalse toimetuleku oskus ja tervisekäitumine.

Kodus ja vaba aega veetes tekkivate **vigastuste ennetamine** on teemad, millele tuleb arengukava kohaselt järgmisel arenguperioodil tähelepanu pöörata.

Tervislike valikute ja eluviisi soodustamise valdkonna eesmärkidest seonduvad perevägivalla ennetamisega **sõltuvusainete kasutamise** vähenemise saavutamine ning **turvalise käitumise soodustamine** olmes ja vaba aja veetmisel.

Lahendamist vajavate **perevägivalla ennetamisega** seonduvate probleemidena on arengukavas välja toodud:

- lapsevanemate koolitamise ja nõustamise süsteemi puudumine, ebapiisav võrgustikutöö probleemsete perede laste vaimse tervise riskide vähendamiseks;
- alkoholi laialdane levik noorte hulgas ja varane tarvitamine;
- sotsiaalse kaitse ja vajaduspõhise abi vajajate arvu suurenemine;
- turvalisust ohustavatest teguritest ja nende mõju vähendamise võimalustest teavitamine;

Tallinna arengukava 2014-2020

Tallinna arengukavas 2014-2020 seatud eesmärkide saavutamiseks on koostatud tegevuskava aastateks 2017-2021, millest perevägivalda ennetamise ja tõkestamise kontekstis võib esile tuua alljärgnevad tegevused:

- Perearstide koduviitide tegemine riskiperedesse väikelaste traumade ennetamiseks ja vanemate nõustamiseks, mille teostajaks on Tallinna Munitsipaalperearstikeskus.
- Laste turvalise arengu sektoritevaheliste töörühmade moodustamine linnaosavalitsustes ja nende suutlikkuse arendamine, mille teostajaks on linnaosade valitsused.
- **Perevägivalda märkamine ja kriisisituatsiooni kogenud laste nõustamine**, mille teostajaks on Haridusamet ja linnaosade valitsused.
- Laste ja perede nõustamine suhte-, kasvatus- ja käitumisprobleemide lahendamiseks, mille teostajaks on Tallinna Perekeskus, mittetulundusühingud, EELK Perekeskus.
- Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ alus- ja jätkukoolituste korraldamine 3–8-aastaste laste vanematele (eesti ja vene keeles), mille teostajaks on Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet (edaspidi ka TSTA), Tervise Arengu Instituut, Tallinna Perekeskus, Tallinna Laste Turvakeskus.
- Toetusrühmade läbiviimine aktiivsus- ja tähelepanuhäirega laste vanematele ning lahutavatele või lahutanud vanematele ja autismispektri häiretega lastele, mille teostajaks on TSTA / Sihtasutus Eesti Lastefond.
- Kvaliteetse seksuaalhariduse andmine Tallinna õpilastele, mille teostajaks on TSTA / haridusamet, MTÜ Eesti Seksuaaltervise Liit, mittetulundusühingud.

Memorandum valitsuskabineti nõupidamisele

Siseminister Andres Anvelt esitas 13.09.2018 valitsuskabineti nõupidamisele **memorandumi**, mis käsitleb lähisuhtevägivalda all kannatanute kaitse Pärnu projekti tulemusi. Projekt viidi läbi Pärnu linnas ja maakonnas 15. detsembrist 2017 kuni 31. märtsini 2018. Projekti eesmärk oli katsetada erinevaid lähenemisviise, mis tagavad kannatanu turvalisuse ja võimestamise, kiire sekkumise ja juhtumi menetluse ning tõhusa vajaduspõhise sotsiaalpsühholoogilise toetuse osapooltele.

Memorandumis on esitatud koostöötegevuse üldpõhimõtted, järeldused katsetatud praktika kohta ja ettepanekud lähisuhtevägivalda all kannatanute kaitseks. Projekti tulemusel jätkatakse katsetatud koostöötegevuse juurutamisega ja soovitakse võtta see kasutusele püsiva praktikana järk-järgult üle Eesti aastaks 2021. Praktika rakendumist hinnatakse ja selle tulemuslikkust seiratakse.

Memorandumis esitatud järeldused ja ettepanekud lähisuhtevägivalla alla kannatanud kaitseks on esitatud peatükkidena.

Esimese järelduste ja ettepanekute peatüki alla on koondatud **koostöötegevuse üldpõhimõtted**:

- Igasse juhtumisse, kus on märke võimalikust lähisuhtevägivallast, tuleb suhtuda tõsiselt.
- Lähisuhtevägivalla osapoolte ja teiste seotud isikute vajaduste ja vägivallaga kaasnevate **riskide hindamine peab olema pidev** alates esmasest kokkupuutest.
- **Vägivallaringi jätkumine tuleks katkestada** võimalikult varakult ning pöörata tähelepanu menetluse korraldusele, spetsialistide hoiakutele ja suhtlemisviisile, mis peavad võimaldama kannatanu taastumise.
- Lähisuhtevägivalla vähendamine on võimalik asutuste hästi **koordineeritud koostöös**. Koostöötegevust viivad läbi politsei, ohvriabi-, kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, naiste tugikeskus, tervishoiuteenuse osutajad, prokuratuur, kohus ja kriminaalhooldajad. Lähtuvalt lähisuhtevägivalla juhtumist kaasatakse koostöötegevusse muud riigi-, era- või kolmanda sektori esindajad. Koostöötegevust viiakse läbi piirkondlikes lähisuhtevägivalla võrgustikes, sealhulgas kõrge riskiga lähisuhtevägivalla juhtumites **MARAC mudeli** abil.
- Lähisuhtevägivalla sündmuskohal tuleb luua vägivalda kasutanud isiku ja kannatanu vahel füüsiline distant. Kannatanule tagatakse aeg, et ta saaks rahulikult võtta vastu enda elu puudutavaid otsuseid. Politseil on võimalik kohaldada 12-tunnist ja prefekti loal ka pikemaajalist **viibimiskeeldu**. Sobivaimaks meetmeks osutus vägivallatseja eemaldamine kriminaalmenetluse raames selliselt, et prokuröri taotlusel määratakse kohtu poolt **ajutine lähenemiskeeld**. Projektis katsetati ajutise lähenemiskeelu määramist 12 tunni jooksul.
- Õiguskaitseasutuste tegevusele lisaks on vaja **koheselt alustada kannatanut võimestavate tegevustega**, millesse on kaasatud nõustamistelefon, ohvriabi, kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakond või naiste tugikeskus.
- Tegeleda tuleb laiemalt lähisuhtevägivalla riskiteguriteks olevate sotsiaalprobleemidega, sealhulgas **alkoholi liigtarvitamisega**.
- Oluline on kogu perekonna vajadusi hõlmav vaade, sealhulgas võimalike seoste nägemine kaaslase vastu suunatud lähisuhtevägivalla ja lapse väärkohtlemise vahel. Lähisuhtevägivalla keskele sattunud **laps peaks saama tuge viivitamatult**.
- Kriminaalmenetlusega sekkumise korral peab tõusma menetluste osakaal, kus jõutakse 10 päevaga lõpliku menetlusotsuseni.
- Lähisuhtevägivalla info- ja kuriteoteadete **järelekontrolli** tuleb läbi viia politsei ja sotsiaalvaldkonna koostöös.

Teise järelduste ja ettepanekute peatüki alla on koondatud töökorralduslikud muudatused ja ressursivajadused:

- Politsei- ja Piirivalveamet ja Sotsiaalkindlustusamet valmistavad ette ja hakkavad korraldama **piirkondlikke infopäevi ja koolitusi** lähisuhtevägivallast teadlikkuse tõstmiseks. Läbiviimise tähtajaks on seatud 01.01.2020.

- Politsei- ja Piirivalveamet loob **töövahendi**, mis võimaldab lähisuhtevägivalla väljakutsele või teatele reageerides ning järelkontrollis teadmispõhiselt selgitada välja lähisuhtevägivalla olemuse, hinnata kannatanule vägivallega kaasnevaid riske ja tema vajadusi ning rakendada kannatanu turvalisuse ja võimestamise eesmärgil kohaseid kaitse- ja abimeetmeid.
- Siseministerium koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga valmistab ette **riskipõhise hindamisvahendi** kohaliku omavalitsuse teavitamiseks abi vajavast isikust 01.07.2019.
- Sotsiaalministerium koostöös Sotsiaalkindlustusametiga juurutab Eesti erinevates piirkondades riiklikult rahastatavad **sotsiaalprogrammid** lähisuhtes vägivalda kasutanud inimestele tähtajaga 01.01.2020.
- Sotsiaalkindlustusameti ohvriabitöötajal on alates 01.01.2019 keskne roll vägivalla ohvritele suunatud tegevuse koordineerimisel ning koostöövõrgustike juhtimisel. Töö mõju suurendamiseks laiendab Sotsiaalkindlustusamet kõrge riskiga juhtumite jaoks **MARAC võrgustikud** üle Eesti.
- Sotsiaalkindlustusamet käivitab alates 01.01.2019 ööpäevaringse üleriigilise kannatanute **kriisinõustamise teenuse**, mis on kättesaadav kõigile lähisuhtevägivalla kuriteo, hooletuse või halva kohtlemise või füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvritele.
- Patrull- ja piirkonnapolitsei tasemekoolituse õppekavasid ja nende rakendamist kohaldatakse, et tagada uute praktikate käsitlemine õppes alates 01.09.2019.
- Politsei- ja Piirivalveamet jätkab andme- ja teabevahetuslahenduse arendamist, et võimaldada asjassepuutuvate võrgustikupartnerite vahel vahetada automatiseeritult osapoolte infosüsteemides olevaid andmeid abi vajavate isikute kohta. Lahenduse valmimise tähtaeg on 01.01.2020.
- Siseministerium töötab välja lahendused lähisuhtevägivalla infolehe ja muu vajaliku infovahetuse elektrooniliseks menetlemiseks. Valmimise tähtajaks on seatud 01.01.2021.
- Sotsiaalkindlustusameti ohvriabiosakond tagab tähtajaga 01.01.2020 kõrge riskiga lähisuhtevägivalla juhtumites kannatanule **vabatahtlike tugiisikute teenuse** kättesaadavuse.
- Justiitsministerium analüüsib tähtajaga 01.01.2020 tsiviilõigusliku lähenemiskeelu rakendamise praktikat lähisuhtevägivalla juhtumites ja teeb ettepanekud rakendamise parendamiseks.
- Sotsiaalministerium koostab tähtajaga 01.01.2020 lähisuhtevägivalla lahendamise hea praktika põhjal **soovitused kohaliku omavalitsuse lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatele** lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemiseks.
- Sotsiaalministerium koos Tervise Arengu Instituudiga täiendab **lastekaitsetöötajate täienduskoolituse programmi**, et tagada lähisuhtevägivallast mõjutatud lastele senisest parem abi. Tähtaeg 01.01.2021.

Kolmanda peatüki all on välja toodud vajalikud õigusloome muudatused. Algatatud on kriminaalmenetluse seadustiku muutmine, et anda prokurörile õigus edasilükkamatutel juhtudel määrata hiljem kohtu poolt kinnitav ajutine lähenemiskeeld. Sotsiaalministerium on teinud

ettepaneku luua võimalus ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks leibkondsete või praeguste või endiste perekonnaliikmete juhtumites kannatanu nõusolekuta.

Memorandumi neljandas peatükis on kirjeldatud lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse koostöötegevuse rakendamise eesmärgid. Memorandumiga kavandatud muudatused aitavad saavutada riiklikult laiemalt seatud eesmärki vähendada lähisuhtevägivalda ja peatada vägivallaringi jätkumine.

Sõnastatud on järgmised ootused:

- Lähisuhtevägivalla varjatuse määr langeb.
- Lähisuhtevägivalla tagajärjel hukkunute arv ja isiklik ohuhinnang lähisuhtevägivallale langeb.
- Lähisuhtevägivalda kogenute heaolu ja nende kaitstus kasvab.
- Avalikkuse hukkamõist vägivalda kasutanud isikute suhtes kasvab.
- Üle Eesti tõhustub ja ühtlustub koostöötegevuse otsesel mõjul menetluspraktika.

Üldistesse eesmärkidesse panustamist seiratakse Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015–2020, Siseturvalisuse arengukava 2015–2020, Rahvastiku Tervise Arengukava 2009–2020 ja Heaolu arengukava 2016–2023 mõõdikute täitmise raames.

Õigusaktid

Eestis puudub eraldi seadus perevägivalla ennetamiseks ja tõkestamiseks. Sotsioloog, Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi juhataja Iris Pettai sõnul riigid, kes on vastu võtnud spetsiaalse seaduse (Austria, Suurbritannia, USA, Austraalia, Saksamaa, Hispaania, Tšehhi, Sloveenia, Holland, Šveits, Bulgaaria, Leedu jt) omavad suuri eeliseid: perevägivalla seadus on aidanud kasvatada õiguskultuuri ja õigusosalast mõtlemist, andes avalikkusele edasi selge sõnumi: lähisuhtes toimepandud vägivald on tõsine kuritegu. (Kornõševa, 2017)

Rahvatervise seadus

Kuivõrd **Rahvatervise seadus** käsitleb tervise kaitsmise ja edendamise teemasid, mis hõlmavad nii füüsilise, vaimse kui sotsiaalse heaolu seisundit, on sellel otsene seos ka perevägivalda ennetamise ja tõkestamisega.

Rahvatervise seaduse eesmärk on inimese tervise kaitsmine, haiguste ennetamine ja tervise edendamine, mis saavutatakse riigi, omavalitsuse, avalik- ja eraõigusliku juriidilise isiku ning füüsilise isiku kohustustega ning riiklike ja omavalitsuslike abinõude süsteemiga.

Seaduses on tervisekaitse ja -edendamise põhiülesannetena muuhulgas ära nimetatud üksikisiku, perekonna ja rahva tervise väärtustamine ning abinõude süsteemi väljatöötamine ja rakendamine, et oleks tagatud laste tervislik areng.

Elukeskkonna ja tervisekaitse põhinõuete seas on välja toodud, et **inimene ei tohi ohustada teise inimese tervist oma otsese tegevusega** või elukeskkonna halvendamise kaudu, ning et eluaseme tingimused peavad soodustama tervise säilimist.

Tervise edendamise vahenditena on teiste seas ära nimetatud eluviisi mõjutamine ja käitumisriski vähendamine ning tervist soodustava elukeskkonna kujundamine. Tervisekaitse, haiguste ennetamise ja tervise edendamise kavandamine ja elluviimine on rahvatervise seaduse kohaselt Sotsiaalministeeriumi ülesanne.

Kohaliku omavalitsuse ülesandeks on seatud elanikkonna haiguste ennetamisele ja tervise edendamisele suunatud tegevuse korraldamine oma maa-alal. Nendest ülesannetest on perevägivalda ennetamise ja tõkestamisega seotud järgmised punktid:

- elanike tervist, heaolu ja turvalisust toetava elukeskkonna kujundamine;
- rahvastiku tervist toetavate tegevuste elluviimine ja tervist toetavate teenuste pakkumine;
- maakondlikul või piirkondlikul tasandil rahvatervise ja sellega tihedalt seotud valdkondade juhtimiseks vajalike võrgustike loomine ja nende töö korraldamine.

Lastekaitse seadus

Lastekaitse seadus sätestab kohustused ja ülesanded laste õiguste ja heaolu tagamisel, lastekaitse korralduse, lastega töötavatele isikutele seatud keelud ja piirangud, lapse kohtlemise põhimõtted, abivajava lapse, hädaohus oleva lapse ja perekonnast eraldatud lapse kohtlemise põhimõtted, riikliku järelevalve seaduse täitmise üle ja vastutuse seaduse rikkumise eest.

Lapse õiguste ja heaolu tagamiseks tuleb **ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske**. Ennetamiseks vajalike meetmete arendamise vastutus lasub riigil ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutustel. Meetmed peavad lähtuma lapse vajadustest, toetama lapse ja teda kasvatavate isikute suhteid ja sotsiaalset toimetulekut ning olema kättesaadavad, õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajalise positiivse mõjuga.

Lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks on perekond ja **esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul**. Riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiisikutel lasub vastutus vastavalt oma pädevusele toetada lapsevanemat või last kasvatavat isikut lapse õiguste ja heaolu tagamisel.

Lastekaitseeadus sätestab lapse väärkohtlemise keelu - lapse hooletusse jätmine, lapse vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sealhulgas lapse alavääristamine, hirmutamise ja kehaline karistamine, samuti lapse karistamine mis tahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, on keelatud.

Defineeritakse **abivajava ja hädasoleva lapse** mõisted, nendest teatamise kohustus ning abi osutamise võimalused. Kui laps viibib elu või tervist ohustavas olukorras, käsitletakse teda hädasoleva lapsena, kellest tuleb viivitamata teatada hädaabinumbri 112 ja keda tuleb viivitamata abistada ning likvideerida ebaturvaline olukord. Vajaduse korral võib sellist last toimetada ohutusse tingimustesse kuni ohu möödumiseni, küsimata selleks lapse hooldusõigust teostava isiku nõusolekut.

Kohaliku omavalitsuse üksus või Sotsiaalkindlustusamet võib eraldada lapse perekonnast ja vajaduse korral määrata lapse ja vanema suhtluskorra enne hooldusõiguse piiramise kohtumäärust, kui lapse jätmise perekonda või vanema ja lapse vaheline suhtlus ohustab lapse tervist või elu. Kohaliku omavalitsuse üksus või Sotsiaalkindlustusamet teeb otsuse hädaohus oleva lapse ajutiseks perekonnast eraldamiseks, kui lapse ohtu sattumise on põhjustanud lapse hooldusõigust teostav isik oma tegevuse või tegevusetusega.

Ohvriabi seadus

Ohvriabi seadusega on ära kirjeldatud, kuidas korraldatakse:

- ohvriabiteenus,
- lepitusteenus,
- naiste tugikeskuse teenus,
- inimkaubanduse ohvrile suunatud ohvriabiteenus,
- seksuaalselt väärkoheldud alaealisele suunatud ohvriabiteenus,
- ohvriabiteenuse osutamise raames makstav psühholoogilise abi kulu hüvitis,
- vägivallakuriteo ohvritele riikliku hüvitise maksmine.

Seaduses on kindlaks määratud isikud, kellel on õigus saada eelnimetatud teenuseid.

Ohvriabiteenuse eesmärgiks on kuriteo, hooletuse või halva kohtlemise või füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks langenud isikute toimetulekuvõime säilitamine või parandamine.

Ohvriabiteenuse osutamine seisneb ohvri nõustamises ning abistamises suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega ning juriidiliste isikutega. Inimkaubanduse ohvril ja seksuaalselt väärkoheldud alaealisel on kuni vajaduse äralangemiseni võimalik saada ka teisi füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalikke teenuseid.

Perevägivalla tõkestamiseks on ohvriabi seaduses eraldi ära kirjeldatud **riiklik naiste tugikeskuse teenus**, mille eesmärk on aidata kaasa naistevastase vägivalla ohvriks langenud naise vägivallast pääsemisele ja iseseisva toimetuleku saavutamisele, pakkudes turvalist keskkonda ja nõustamist ning vajaduse korral ajutist majutust naisele ja temaga kaasas olevatele lastele.

Tugikeskuse teenus seisneb:

- vajaduse korral ohvrile ja tema lastele turvalise ajutise majutuse tagamises;
- ohvri ja tema laste esmasest kriisinõustamises;
- ohvri juhtumipõhises nõustamises, sealhulgas info jagamises väljaspool tugikeskust kätte- saadavate abivõimaluste kohta;
- vajaduse korral ohvri psühholoogilises nõustamises või psühhoteraapias;
- vajaduse korral ohvri juriidilises nõustamises;
- ohvriga kaasas olevate laste abivajaduse hindamises ja esmasest nõustamises.

Karistusseadustik

Karistusseadustik liigitab vägivallakuritegusid tagajärje tõsiduse, mitte toimepanemise koha alusel.

Perevägivallakuritegude hulka loetakse Karistusseadustiku isikuvastased süüteod (v.a surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine, mis on toimunud praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste või partnerite vahel. Tegu võib olla ka sugulaste, hõimlaste või muude lähisuhtes olevate inimeste omavahelise vägivallaga, hoolimata sellest kas toimepanija elab või elas ohvriga samades eluruumides. (Kuritegevus Eestis 2017)

Karistusseadustikus on kehalise väärkohtlemise all (§ 121) eraldi välja toodud **perevägivald-**lähi- või sõltuvussuhtes tekitatud kehalise väärkohtlemise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Kergemad perevägivallakuriteod Karistusseadustikus on:

- § 120. Ähvardamine.
- § 121. Kehaline väärkohtlemine.
- § 122. Piinamine.
- § 123. Ohtu asetamine.

Raskemad perevägivallakuriteod Karistusseadustikus on:

- § 113. Tapmine.
- § 114. Mõrv.
- § 116. Lapse tapmine.
- § 118. Raske tervisekahjustuse tekitamine.
- § 141. Vägistamine.
- § 142. Sugulise kire vägivaldne rahuldamine.
- § 143. Suguühte või muule sugulise iseloomuga teole sundimine.
- § 143². Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades.
- § 144. Suguühe järeltulijaga.

Kriminaalmenetluse seadustik

Kriminaalmenetluse seadustik on ohvriabi seaduse kõrval peamine õigusakt, mille kaudu nn Ohvrite Direktiiv on Eesti õigusesse üle võetud. Olulisemad täiendused, mille direktiiv on

seadustikku kaasa toonud:

- Seaduse §10 sätestab, et kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule, tsiviilkostjale ja kolmandale isikule, kes ei valda eesti keelt, tagatakse kriminaalmenetluses tõlgi abi.
- §12 alusel võib kohtuistungil kuulutada osaliselt või täielikult kinniseks, kui see on alaealise või kannatanu huvides.
- § 37² kohaselt hinnatakse füüsilisest isikust kannatanute individuaalset kaitsevajadust. Hindamise tulemusel otsustatakse, milliseid kannatanu turvalisust tagavaid võimalusi on võimalik kasutada.
- § 38 sätestab, et kannatanul on õigus taotleda, et tema ülekuulamist viiks läbi temaga samast soost isik, kui tegemist on seksuaalvägivalla, soolise vägivalla või **lähisuhetes toime pandud kuriteoga**, välja arvatud kui ülekuulamist viib läbi prokurör või kohtunik või kui see takistaks menetluse käiku.
- Samuti on § 38 alusel kannatanul õigus saada teavet kuriteos kahtlustatava vahistamisest ja taotleda, et ohu korral teavitatakse teda vahistatu vabastamisest, taotleda, et teda teavitataks süüdimõistetu ennetähtaegsest vabastamisest või kinnipidamisasutusest põgenemisest, võtta menetlustoimingule saatjana kaasa üks tema poolt valitud isik, kui menetleja ei ole sellest põhjendatult keeldunud.
- § 41 alusel määrab menetleja piiratud teovõimega kannatanule esindaja riigi õigusabi korras, kui võib eeldada, et kannatanu seadusliku esindaja huvid on vastuolus kannatanu huvidega, kui alaealine kannatanu on perekonnast eraldatud, või kui kannatanu on saatjata alaealine.

Ülevaade lähisuhtevägivallast Euroopas ja Eestis

Lähisuhtevägivald Euroopas

Lähisuhtevägivald naiste vastu

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti poolt viidi 2014. aastal läbi naistevastase vägivalda uuring, mis põhines enam kui 42 000 naise suulisel küsitlusel ja see on naiste vägivallakogemustest seni kõige terviklikum ülevaade Euroopa Liidus ning kogu maailmas.

Igast Euroopa Liidu liikmesriigist osales uuringus vähemalt 1500 naist – vahemikus 1500 naisest (Eesti) kuni 1620 naiseni (Tšehhi Vabariik) – v.a Luksemburg, kus küsitleti 908 naist.

Uuringu sihtrühm oli 18–74-aastased naised, kes elavad Euroopa Liidus ja räägivad vähemalt üht elukohariigi ametlikku keelt. Kõik vastajad valiti juhuvaliku teel ning uuringu tulemused on üldistatavad nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide tasandil.

Uuringust selgus, et 22% kõigist naistest, kellel oli küsitluse ajal partner või oli varem olnud partner, oli kogenud alates 15. eluaastast partneri füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda. Kui enamik varasema partneri toime pandud vägivallajuhtumest leidis aset suhte ajal, koges varasema partneri toime pandud vägivalda ohvriks sattunud naistest kuuendik (16%) vägivalda ka pärast suhte katkemist.

Kolmandik partneri vägivalda ohvritest (33%) pöördusid kas politsei või muu organisatsiooni, näiteks ohvrite tugiorganisatsiooni poole alles pärast kõige raskemat vägivallajuhtumit. Järeldati, et naised on kogenud suhtes olles mitut vägivallajuhtumit, enne kui otsustavad kõige raskemast vägivallajuhtumist teatada, püüdes ära hoida vägivalda kordumist või raskenemist.

Ohvrid teatasid partneri kõige raskemast vägivallajuhtumist politseile kokku 14% juhtudest. Ohvritest ligikaudu veerand märkis, et nad ei teatanud partneri või muu isiku kui partneri kõige raskemast seksuaalse vägivalda juhtumist politseile ega muule organisatsioonile juhtunu tagajärjel tekkinud häbi või piinlikkuse tõttu.

Kui naistelt küsiti, missugust abi nad oleksid vajanud, märkisid nad, et pärast kõige raskemat vägivallajuhtumit soovisid nad eelkõige kedagi, kellega rääkida ja kes neid toetaks (33–54%, olenevalt vägivallaliigist ja toimepanijast), seejärel sooviti kaitset (12–25%) ja muud praktilist abi (13–21%). Ligikaudu kolmandik partneri vägivalda ohvritest (35%) märkis, et neid aitas vägivallakogemusest üle saada perekonna ja sõprade toetus.

Intiimpartneri mistahes vormis psühholoogilist vägivalda oli kogenud kokku 43% naistest. See

võib hõlmata psühholoogiliselt vägivaldset käitumist (alandamine, halvustamine, kodust lahkumise keelamine, vägivaldaga ähvardamine) ja muus vormis psühholoogilist vägivalda nagu kontrolliv käitumine (nt takistades naist sõpradega kohtumast või oma perekonda või sugulasi külastamast), majandusvägivald (nt keelates naisel töötada väljaspool kodu) ja väljapressimine.

Psühholoogilise vägivaldaga tõenäosus naise praeguses suhtes oli suurem siis, kui oli suurem partneri alkoholi liigtarbimine. Mida sagedamini oli partner purjus, seda tavalisem oli suhtes ka psühholoogiline vägivald.

Uurimuses käsitleti ka jälitamise aspekti ja selgus, et naistest kümnendikku (9%) oli jälitanud nende varasem partner. Ligi üheksa naist kümnest (89%) toetaks seda, kui arstid küsiksid patsiendilt teatud vigastusi või sümptomeid märgates alati vägivalda kohta (Violence against..., 2015).

Arvestada tuleb ka võimalusega, et lähisuhtevägivalda esineb samasoolistes lähedussuhetes olevate naiste vahel.

Lähisuhtevägivald meeste vastu

Rahvusvahelisi usaldusväärseid uurimusi meestest kui lähisuhtevägivalda ohvritest on väga raske leida.

Soomes avaldati 2010. aastal uurimus meeste vägivaldakogemuste kohta. Intervjueeriti 7121 soomlast vanuses 15-74 ja leiti, et partneri poolt toime pandud vägivalda või vägivaldaga hirmutamist oli kogunud 16% intervjueeritud meestest. Leiti, et partneripoolset vägivalda olid mehed kogunud sama palju kui naised. Samas kogesid mehed oma endiste partnerite poolset vägivalda harvemini kui naised (22% vs 42%) (Heiskanen ja Ruuskanen, 2010).

Küll aga on näha, et mitmel pool maailmas on siiski loodud teenused või abi saamise võimalused nimetatud sihtrühmale. Näiteks on Suurbritannias loodud Men's Advice Line, mis kujutab endast tugitelefoni meestele, kes on sunnitud taluma perevägivalda. Seal tunnistatakse, et kuigi naised kogevad lähisuhtevägivalda ja taasohvristamist palju sagedamini, siis mehed kogevad samuti perevägivalda. Samuti on meestel väiksem tõenäosus lähisuhtevägivaldaga läbi surma saada võrreldes naistega. Suurbritannia andmetel on seal aastas ligi 100 lähisuhtevägivaldast tapetud naist ja 30 tapetud meest. Kui naised on surma saanud peaaegu eranditult meeste käe läbi, siis meeste puhul on umbes kolmandik tapetud teise mehe poolt ja alla kolmandiku on tapetud naise poolt, kes on varasemalt olnud lähisuhtevägivalda ohver.

Paljude meeste jaoks on lähisuhtevägivalla ohvrina abi saamine väga keeruline. Mitte ainuüksi põhjusel, et seda olukorda on neil enda jaoks keeruline teadvustada ja ära tunda, aga ka seetõttu, et nad armastavad oma partnerit, neil on häbi, neil on mure laste pärast, või lihtsalt ei teata, kelle poole pöörduda. Sellisel juhul võivad mehed proovida toimetulekuks erinevaid taktikaid, näiteks võttes omaks suhtumise: “Ma tulen selle olukorraga toime” ja kohandades oma käitumist vägivaldsete järgi. Sel põhjusel ongi Suurbritannias loodud tugitelefoni lähisuhtevägivalla ohvritest meestele (Domestic abuse against men).

On leitud ka, et kuigi mehed on enamasti naistest tugevamad, ei pruugi neil olla kergem vägivaldsest suhtest lahkuda. Lähisuhtevägivalla ohvrina võib puudu jääda ressurssidest, kogetakse skeptitsismi politsei poolt, on juriidilisi takistusi, eriti kui kõne alla tuleb laste hooldusõiguse vaidlus vägivaldse emaga. Mehed ei kipu vägivaldsemisest raporteerima, kuna neil on häbi, nad kardavad, et neid ei usuta, halvemal juhul peetakse neid ennast hoopis vägivaldseteks. Vägivaldne naine võib lüüa, tõugata, hammustada, sülitada, visata või lüüa asjadega, või löhkuda asju. Et väiksemat jõudu kompenseerida, võivad nad rünnata ootamatult, näiteks une pealt. Nad võivad ohustada ka lapsi või ähvardada tappa ära lemmikloom. Kahjustav võib olla ka emotsionaalne vägivald:

- verbaalne alandamine, sõprade, kolleegide, pere ees või sotsiaalmeedias alandamine;
- suhte omanikuna käitumine, ülemäärane armukadedus, alusetu truudusetuses süüdistamine;
- autovõtmete või ravimite peitmine, suhtlemise ja liikumise kontrollimine;
- püüd kontrollida, kuidas partner võib raha kulutada, tahtlik kõrvalehiilimine ühisest finantsvastutusest;
- valeväidete esitamine sõpradele, töökohale, politseile, võimaluste otsimine manipuleerimiseks ja isoleerimiseks;
- lahkumisega ähvardamine või hirmutamine võimalusega, et lapsi enam ei näe, kui naine peaks vägivaldsest käitumisest raporteerima.

Ignoreerida ei tohiks võimalust, et lähisuhtevägivalda kogevad ka samasoolistes lähedussuhetes olevad mehed (Help for Men Who Are Being Abused).

Lähisuhtevägivald laste vastu

WHO (Krug, Dahlberg ja Mercy, 2002) definitsiooni järgi tähendab lapse väärkohtlemine lapse kõikvõimalikke füüsilise ja emotsionaalse vääralt kohtlemise viise, seksuaalselt väärkohtlemist, hooletusse jätmist ja tema ekspluateerimist, millega kaasneb kas tegelik või potentsiaalne oht lapse tervisele, arengule või väärikusele. Selle laialdase definitsiooni sees eristatakse viit tüüpi väärkohtlemist: füüsiline väärkohtlemine, seksuaalne väärkohtlemine, hooletusse jätmine ja

hooletu kohtlemine, emotsionaalne väärkohtlemine ja ekspluateerimine. Laste väärkohtlemisena tuleb käsitleda ka lapsevanemate ja teiste pereliikmete vahelise vägivalda pealtnägemist (Linno, Soo ja Strömpl, 2011a).

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2014. aasta uurimuses oli välja toodud, et lapsena kogetud füüsilise vägivalda toimepanijad olid peamiselt pereliikmed. Üle poole naistest, kes oli enne 15. eluaastat kogenud mis tahes vormis füüsilist vägivalda, nimetas vägivalda toimepanijana isa (55%) ja peaaegu pool naistest ema (46%) (Violence against..., 2015).

Laste vastu suunatud füüsilise vägivalda levikut on üldiselt raske hinnata, kuna väga paljudel juhtudel õigustatakse seda distsiplineerimisvahendina. Kehalist karistust seostatakse halvema vaimse tervisega, nõrgenenud vanema-lapse suhetega, nõrgema moraalsete normide omaksvõtmisega, suurenenud agressiivse käitumisega ja antisotsiaalse käitumisega. Lapsi, kes on kogenud füüsilist vägivalda, iseloomustab nõrgem füüsiline ja intellektuaalne areng, raskem ja agressiivsem käitumine, halvemad suhted eakaaslastega ja sagedasemad süüteod.

UNICEF-i koostatud raporti kohaselt 40-70% meestest, kes kasutavad füüsilist vägivalda oma partneri suhtes, kasutavad vägivalda ka oma laste suhtes. Umbes 50% naistest, kes on kogenud füüsilist vägivalda oma partneri poolt, kasutavad ka ise oma laste suhtes vägivalda. Mida sagedasem ja raskem on partneritevaheline vägivald, seda suurem on risk ka lapsele (Violence against children..., 2005).

Maailma Terviseorganisatsiooni 2013. aastal läbiviidud uurimus näitas, et 9,6% Euroopa lastest on kogenud seksuaalset väärkohtlemist (13,4% tüdrukutest ja 5,7% poistest), 22,9% on kogenud füüsilist väärkohtlemist ja 29,1% psühholoogilist väärkohtlemist. Viimase puhul olulist soolist erinevust ei esinenud. Teiste sõnadega on Euroopas umbes 18 miljonit last kogenud seksuaalset väärkohtlemist, 44 miljonit last füüsilist väärkohtlemist ja 55 miljonit last psühholoogilist väärkohtlemist, kusjuures igal aastal sureb Euroopas väärkohtlemise tagajärjel vähemalt 850 last vanuses alla 15 eluaasta.

Mononen-Mikkilä, Perttu, Rauhala, Särkkälä (2001) on kirjutanud, et lapsed kannatavad samasuguste tagajärgede all nagu otsese vägivalda kannatajaks olnud pereliige. Lapsed võivad tunda erinevaid valusid (nt kõhu- ja peavalu). Samuti võib neil esineda õpiraskusi, käitumishäireid, masendust, aga ka agressiivsust.

Mehe vägivald naise vastu võib aja möödudes pöörduda ka laste vastu. Kui naine on paarisuhtes vägivalda objektiks, siis kasvab märgatavalt ka laste oht kogeda isa poolt füüsilist vägivalda (ibid, 2001).

Vägivalda all kannatavad naised võivad mingil hetkel tunda viha oma laste vastu. Paljud vägivalda kogenud lapsevanemad võtavad vastutuse laste eest ainult enda peale. See aga on lisastressiks, millest lähtuvalt võib väheneda taluvuse piir laste käitumise suhtes. Selliselt võib

ohvriks olev lapsevanem muutuda kannatamatuks ning olla vägivaldne oma laste vastu (ibid, 2001).

Lähisuhtevägivald eakate ja puuetega inimeste vastu

Maailma tervishoiu organisatsioon (2015) defineerib **eakate vastu suunatud vägivalda** kui üksikut või korduvat akti, või vajalike tegevuste mittetegemist, mis esinevad suhetes, kus on ootus usaldusele. Definitsiooni kohaselt põhjustab see kahju või muret eakale inimesele. Seda tüüpi vägivald kujutab endas inimõiguste rikkumist ning hõlmab füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist, emotsionaalset, majanduslikku ning materiaalist kuritarvitamist, hülgamist, hooletusse jätmist ja tõsist au ning väärikuse riivamist (Elder Abuse, 2015).

Perel-Levin (2008) kirjeldab hooletusse jätmist kui eraldamist, hülgamist ja sotsiaalset tõrjutust, inim- ja meditsiiniliste õiguste rikkumist ning eemaldamist isiklikku elu puudutavates küsimustes.

Eakatevastane vägivald on ülemaailmne probleem, millel on mitu erinevat tahku: inimõigused, sooline võrdõiguslikkus, perevägivald, aga ka elanikkonna vananemine. Ohtudele eriti vastuvõtlikud on **eakad naised**, kuna nemad kuuluvad samaaegselt kolme marginaalsesse gruppi – nad on vanemaealised, vägivalda ohvrid ning naised. Rahvusvahelistes uuringutes loetakse eakaks üle kuuekümnepäevast inimest ja kaks kolmandikku sellest vanuserühmast moodustavad naised. (Tsopp-Pagan, 2017)

Euroopas on eakatevastast vägivalda vähe uuritud ja andmeid seetõttu vaid üksikutest riikidest ning vähe. Seetõttu on raske aduda selle sotsiaalse probleemi ulatust ning tegeleda eakatevastase vägivalda tõkestamisega. 2010. aastal korraldati viies Euroopa riigis (Austrias, Belgias, Leedus, Portugalis ja Soomes) uuring „Vägivalda levimuse ja väärkohtlemise vormide uuring eakate naiste vastu“, mis näitas, et 28% eakatest on eelneva 12 kuu jooksul kannatanud vägivalda all. Kõige rohkem märgiti psühholoogilist vägivalda (24%), seejärel majanduslikku (9%), eaka õiguste piiramist (6%) ning hooletussejätmist (5%), aga ka seksuaalset vägivalda (3%) ja füüsilist vägivalda (2%). Kuus protsenti eakatest naistest koges mitut neist vägivaldavormidest väga sageli. (ibid, 2017)

2009. aastal uuriti **eakate meeste** vastast vägivalda Hispaanias, Itaalias, Kreekas, Leedus, Portugalis, Rootsis, ja Saksamaal, millest selgus, et eakate meeste vastu suunatud vägivald on samuti tõsine probleem, kuid veelgi varjatam. Mehed teatavad oma probleemidest harva tänu soorollidele kui ka levinud arusaamale, et mehed on tugevad ja otsustava käitumisega inimesed. Ka ei taha nad end näidata abitu ja nõrgana. Uuring näitas, et vägivalda tarvitatakse enamasti

nõrge tervise ja meeste vastu, kes on kõrgema haridustasemega ja elavad üüripinnal. Laialt on levinud majanduslik vägivald. Vaatamata keskmiselt kõrgemale sissetulekule võrreldes naistega on paljudel meestel siiski probleeme eluaseme ja majandusliku toimetulekuga (ibid, 2017).

Soome Tervise ja Heaolu Instituut (Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos) rõhutab, et tähtis on, et sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas levitatakse informatsiooni lähisuhtevägivalla märkamise ja ohvrite toetamise kohta. Paljud eakad ei soovi või ei suuda rääkida oma kogemusest. Paljud ei saa isegi aru, et on sattunud vägivalla ohvriks. Sageli tuntakse süütunnet või häbi, muretsetakse vägivalla toimepanijale tekkivate võimalike tagajärgede pärast, või kardetakse uute ähvarduste saamist. Väliseks vägivalla märkideks võivad olla näiteks korduvad verevalumid ja vigastused, või muljumise märgid, mis ei klapi eaka või tema lähedaste jutuga. Võib juhtuda, et ohver ei ole saanud piisavalt ravi või on tarbinud ülemääraselt palju ravimeid või jätab need üldse manustamata. Eakate käitumine võib vägivalla kogemuse tagajärjel ka muutuda, näiteks võivad tekkida depressioon, ennast alavääristavad mõtted, klammerdumine, aga ka agressiivsus. Sotsiaal- ja tervishoiu teenuste raames tuleb süsteemselt kaardistada lähisuhtevägivalla riske (Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos, 2018).

Walsh, Olson, Ploeg, Lofeld, MacMillan (2010) märgivad, et spetsialistid, kes töötavad eakatega nii hoolekande- kui teistes asutustes, peavad olema tähelepanelikud märkide ja sümptomite suhtes, mis viitavad eaka väärkohtlemisele ning olema teadlikud, kuidas küsida vägivallaga kokkupuute kohta ning teenuste kohta, kus nad saaksid abiks olla. Autorid tõid välja, et sotsiaal- ja tervishoiutöötajad peaksid olema teadlikud rõhumisviiside paljususest (Walsh, Olson jt., 2010).

Mari-Liis Sepperi sõnul on alles hiljuti hakanud suurenema **puudega inimeste** organisatsioonide teadlikkus lähisuhtevägivallast, kuivõrd puudega isikute kogemusi ei ole kaua uuringutesse kaasatud. Tema sõnul on vägivald, mida puudega naised kogevad, kompleksne: see võib olla manipulatsioon, abist keeldumine, laste äravõtmisega ähvardamine, abivahendi või sõiduki kasutamise piiramine jms. Puudega inimese hooldajad, kes on enamasti lähisuhtepartnerid, saavad abistamise asemel hõlpsalt saavutada ulatusliku kontrolli hooldatava üle (nt juurdepääsu pangakontole). Inimesed tunnevad tihti kaasa pigem hooldajale, keda peetakse õilsaks inimeseks ega usuta, et ta võib midagi halba korda saata. Samuti võivad terapeudid, sotsiaaltöötajad jt suhtuda nendesse kui täiesti abitutesse subjektidesse. Eraldi teema on seksuaalne vägivald, kuna endiselt peetakse puudega inimesi seksuaalselt infantiilseks ja seksuaalteavituses lähtutakse konventsionaalsest heteroseksuaalsusest, mistõttu puudega inimene ei pruugi ära tunda või saada abi seksuaalse vägivalla vastu (Sepper, 2017).

Lähisuhtevägivald noorte seas

Viimastel aastatel pööratakse aina enam tähelepanu **noorte kohtinguvägivallale** kui varasele paarisuhtevägivalla vormile. Selle põhjuseks on ühelt poolt kõrge esinemissagedus ja teiselt poolt pikaajalised mõjud kannatanu edasisele elule. Kohtinguvägivalda peetakse üheks tõsiseks rahva tervise probleemiks. Kohtinguvägivalla ennetamine on võimalik, seda peetakse tõhusaks ja peamiseks meetmeks paarisuhtevägivalla ennetamisel.

Saksamaal viidi 2012-2013 aastal läbi uurimus 462 kooliõpilase seas, kelle vanus oli 14-17 eluaastat. Selgus, et 77% noortel olid kohtingukogemused olemas. Hinnati, et nendest 66% tütarlastel ja 60% noormeestel oli kogemusi vähemalt ühe kohtinguvägivalla liigiga. Kontrolliv käitumine, verbaalne agressioon, sundimine ja hirmutamine kui vaimse vägivalla vormid olid kõige sagedasemad. Füüsilise vägivalla esinemist oli nii noormeestel kui tütarlastel samal tasemel (10%). Seksuaalvägivalla esinemist oli tütarlastel 26%, noormeestel 13%. Võrreldes nende õpilastega, kes ei olnud kogenud kohtinguvägivalda, olid riskinoortel madalamad elukvaliteedi väärtused (Brzank jt, 2014).

Lähisuhtevägivald Eestis

2017. aastal registreeriti hinnanguliselt 2632 perevägivallakuritegu. 2017. aastal moodustas perevägivald kõigist kuritegudest kümnendiku (9,8%), vägivallakuritegudest 43%. Alates 2011. aastast on perevägivallakuritegude osakaal vägivallakuritegudest pidevalt tasapisi kasvanud. Perevägivallakuritegude suurima osa (86%) moodustas kehaline väärkohtlemine.

Teisi kuriteoliike on perevägivallajuhtumite seas märksa vähem: ähvardamised 9%, seksuaalkuriteod 2% ning eluvastased ja tervist kahjustavad süüteod (tapmine, mõrv, raske tervisekahjustuse tekitamine) kokku veidi üle 1%. (Kuritegevus Eestis 2017)

Joonis 4. Registreeritud perekoduste kuriteod (allikas: Kriminaalpoliitika uuringud, Justiitsministeerium)

15. detsembrist 2017 kuni 31. märtsini 2018 viidi Pärnu linnas ja maakonnas läbi projekt lähisuhtevägivalla all kannatanute kaitseks. Projekti eesmärk oli katsetada erinevaid lähenemisviise, mis tagavad kannatanu turvalisuse ja võimestamise, kiire sekkumise ja juhtumi menetluse ning tõhusa vajaduspõhise sotsiaalpsühholoogilise toetuse osapooltele (Memorandum valitsuskabineti..., 2018).

Projekti käigus täidetud lähisuhtevägivalla infolehtede põhjal saadi järgmised andmed (ibid, 2018):

- Abikaasa/elukaaslane oli vägivalla kasutaja 59% juhtudest, tütar/poeg 16%, endine abikaasa/elukaaslane 12%, õde/vend 6%, lapsevanem/hooldaja 6% ja muu isik 1% juhtudest.
- Nii vägivalla toimepanija kui ohver olid keskmiselt 41-aastased. Noorim kannatanu oli 11- ja vanim 86-aastane. Noorim vägivalla toimepanija oli 13- ja vanim 68-aastane.
- Vägivalla toimepanijatest 82% on mehed ja ohvritest 74% naised.
- 70% juhtumitest (112 juhtumit) oli vähemalt üks tüli osaline tarbinud alkoholi. Joobes oli 44% kannatanutest ja 71% vägivalla toimepanijatest. 35% juhtumitest olid mõlemad osapooled alkoholi tarvitamise tunnustega.
- Ohtlik aeg on õhtuti ajavahemikus kell 18.00–23.00.

2016. aastal pöördus Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi poole üle 6400 inimese. Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi juhi Olle Selliovi sõnul peitus peamine põhjus, miks inimesed ohvriabisse pöördusid, lähisuhetes. 82% juhtudest langeti ohvriks omaenda kodus. Kõikidest klientidest 80% olid naissoost ja 20% meessoost. 68% klientidest olid perekoduste vägivalla ohvrid. 238 juhul olid ohvrid vanuses 65 aastat või rohkem. Ligi viiendik olid alaealised ja veidi üle poole vanusevahemikus 25-49 aastat (Sotsiaalkindlustusamet, 2017).

Perevägivalla faktileht 2018 (Perevägivalla ennetamine, 21.12.2018) toob välja, et:

- 2017. aastal oli iga kümnes kuritegu perevägivallakuritegu. Perevägivald moodustas kõikidest vägivallakuritegudest 43%;
- 15. detsembri 2018. seisuga oli politsei- ja piirivalveametile perevägivallast teada antud 14 277 korral, millest 3708 korral on alustatud kriminaalmenetlust;
- 2018. aastal on politsei saanud 800-900 perevägivalla väljakutset kuus;
- registreeritud perevägivalla kuritegude arv on võrreldes 2017. aastaga kasvanud nii, et 2018. aasta 11 kuuga on neid registreeritud rohkem kui 2017. aasta peale kokku. Registreeritud perevägivalla kuritegude arvu kasvu põhjuseks on eelkõige ametkondade tõhusam koostöö ja inimeste teadlikkuse tõus;
- politsei saab iga päev keskmiselt 40 väljakutset seoses perevägivallaga ning perevägivalla kutsetele sõidavad politseinikud enim nädalavahetuseti ja õhtusel ajal;
- vägivald koduseinte vahel suureneb pühade ajal, mis veedetakse sageli koos alkoholiga ning sageli on vägivallatseja joobes;
- vähemalt kolmandikul juhtudest on perevägivalla pealtnägijaks või ohvriks laps;
- ligi pooled kannatanutest on vägivalla ohvriks viimase viie aasta jooksul langenud korduvalt;
- tüüpiline perevägivalla toimepanija on 27-47-aastane mees ja tüüpiline ohver on 25-46-aastane naine;
- perioodil 2014 – 2017 on naiste tugikeskustest abi küsinud keskmiselt 2000 naist aastas. Nendest 10% vajavad turvalise majutuse teenust, enamik abivajajatest vajavad esmast kriisiabi ja juhtumipõhist nõustamist, samuti psühholoogilist nõustamist ja juriidilist nõustamist. 2018. aasta esimese üheksa kuu jooksul on naiste tugikeskustesse pöördunud abi saamiseks kokku 2400 naist. Turvalist majutust on 2018. aastal vajanud 138 naist. 2018. aasta esimese 10 kuu jooksul abistasid ohvriabi osakonnad perevägivalla tõttu 4075 inimest.

2019. aasta riigieelarves suureneb märkimisväärselt **vägivalla tõkestamise rahastamine**. Avatakse **ööpäevaringne kriisiabi telefon**, laiendatakse **vägivallatseja sotsiaalprogramme** ja **kodust eemaldamist** üle Eesti ning **suurendatakse naiste tugikeskuste rahastamist**. Abi muutub järjest mitmekülgsemaks. Eestis saab enamik vägivalla ohvreid abi riiklikust ohvriabisüsteemist. Riikliku ohvriabi pakkumine on Sotsiaalkindlustusameti vastutusala (ibid, 2018).

Olenemata soost ja vanusest on **lähisuhtevägivalla ohvriks langemise korral** võimalik pöörduda **riiklikusse ohvriabisse**. Riiklikud ohvriabikeskused asuvad kõigis suuremates linnades. Ohvriabi keskustes osutatakse abivajajatele tasuta nõustamisteenust. Ohvriabitöötajad pakuvad emotsionaalset tuge, jagavad informatsiooni abi saamise võimaluste kohta ja juhendavad suhtlemisel teiste vajalike asutustega.

Seksuaalvägivalla ohvriks langemise korral on sõltumata soost ja vanusest võimalus

pöörduda abi ja nõu saamiseks ööpäevaringselt **seksuaalvägivalda kriisiabikeskustesse** Tallinnas (Lääne-Tallinna Keskhaigla), Tartus (Tartu Ülikooli Kliinikum), Pärnus (Pärnu Haigla) või Ida-Virumaale (Ida-Viru Keskhaigla). Teenuste kaudu saavad seksuaalvägivalda ohvrid kiiret esmast abi koos nõustamise ja meditsiinilise läbivaatusega.

Lähisuhtevägivald naiste vastu

Eesti 2017. aasta kuritegevuse statistika kinnitab, et valdav osa perevägivalda ohvritest (79%) olid naised ja enamus perevägivalda toimepanijatest (86%) olid mehed (Kuritegevus Eestis 2017).

Tüüpiline perevägivalda toimepanija on 27-47-aastane mees ja tüüpiline ohver on 25-46-aastane naine (Perevägivalda faktilaht 2018).

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut viis 2015. aastal Eestis läbi uurimuse, mille käigus küsitleti intervjuu meetodil 1035 inimest vanuses 15–74. Küsitletutest oli naisi 560 ja mehi 475. 15- eluaastast kuni vanuseni küsitluse ajal olid vägivalda kogunud 42% küsitatud naistest ehk u 215 tuhat naist ja 40% meestest ehk u 189 tuhat meest. Sellesse numbrisse on koondatud vaimse, füüsilise ja seksuaalse vägivalda juhtumid, mida on kogetud pärast lapsepõlve.

Viimase aasta jooksul oli kogunud vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda 12% naistest ja 7% meestest ehk vastavalt 61 000 naist ja 33 000 meest.

Naised kogevad vägivalda peamiselt kodus oma elukaaslaste, partnerite poolt: nii füüsilise kui seksuaalse vägivalda peamine toimepanija kas praegune või eelmine abikaasa/partner (57-59%). Mehed kogevad vägivalda peamiselt avalikes kohtades. Praeguse või eelmise abikaasa/partneri vaimse vägivalda all kannatab meestest 11%. Uurimuses leiti, et 2015. aastal oli perevägivalda tulemusena 52 942 kehalise vigastuse juhtumit Eestis, millest naissoost kannatanuid oli 71% ja meessoost kannatanuid 29%. Raskete või üliraskete juhtumite osakaal oli nii naiste kui meeste puhul ligikaudu 1,9%, milles naiste osakaal oli 1% ja meeste osakaal 0,9%. Keskmiste vigastustega vägivalda juhtumid moodustasid 27% kõigist kehalistest vigastustest perevägivaldas, kus naiste osakaal oli 20% ja meeste osakaal 7%. Kergemate vigastustega perevägivalda juhtumeid oli 71%, milles naiste osa oli 50% ja meeste osa 21% (Pettai, Proos, Laidmäe, 2016).

Iga kümnes mees on olnud ise paarisuhtes vägivaldne, kusjuures muu emakeelega mehed rohkem kui eesti emakeelega mehed. Meeste hulgas, kelle leibkonnas on mõni alaealine laps, on veidi rohkem paarisuhtevägivalda toimepannud mehi kui nende hulgas, kes ei ela koos alla 18-aastaste lastega. Hoolimata sellest, et valdav enamik mehi peab naise löömise eest vastutavaks meest ennast, kalduvad paljud süüdistama naist vägivalda esilekutsumises oma vale käitumisega. Eesti emakeelega mehed võrreldes mõnda teist keelt rääkivate meestega süüdistavad vähem naist

vägivalla esilekutsumises ning peavad mehi rohkem juhtunud vastutavaks (Themas, Ainsaar jt, 2015).

Meeste ja naiste erinevused ilmnevad kogetud vägivalla raskusastmes, sageduses ja erinevate liikide akumulereerumises. Näiteks on naised kogenud paarisuhtes meestest oluliselt rohkem korduvalt esinevat hirmutamist ja ähvardamist, samuti rasket füüsilist ja seksuaalset vägivalda. Näiteks on 1% kõikidest küsitletud meestest ja 7% naistest kogenud rasket või sealjuures ka kerget füüsilist vägivalda ning andnud teada enam kui viiest füüsilise/seksuaalse vägivalla juhtumist. Järelikult moodustavad väiksema osa vägivallaga kokkupuutunudest tõsise ja kestva vägivalla (nn paarisuhte terrori) all kannatajad. Paarisuhte terror ohustab aga märgatavalt rohkem naisi kui mehi (protsendid vastavalt 9 ja 2). Uuringus leiti, et naistel on suurem oht kogeda tõsist vägivalda oma paarisuhtes kui meestel (Soo, 2010).

Naistel ja nendega kaasas olevatel lastel on lähisuhtevägivalla korral abi saamiseks võimalus pöörduda nii Tallinna linna poolt korraldatud ema-lapse turvakodu teenusele kui ka riiklikesse naiste tugikeskustesse, kus neile pakutakse vajaduspõhist abi ja toetust.

Ema-lapse turvakodu teenuse eesmärk on tagada turvaline keskkond naistele, eelkõige emale lastega, kes kogetud füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla või muu erakorralise asjaolu tõttu vajavad ajutist eluaset ja abi igapäevaelu korraldamiseks. Teenus sisaldab sotsiaalnõustamist, tuge igapäevaelu kohustustega toimetulemisel, toimetulekuoskuste arendamist ning juhendamist laste toetamiseks õppetöös ja vaba aja sisustamisel.

Riikliku naiste tugikeskuse teenuse raames pakutakse esmast kriisinõustamist ning juhtumipõhist nõustamist, vajadusel psühholoogilist nõustamist, juriidilist nõustamist või turvalist ajutist majutust. Esmast kriisinõustamist osutatakse ööpäevaringselt kas telefoni teel või kohtumisel. Soovi korral võib esmasel kriisinõustamisel jääda anonüümseks. Infot ja toetust pakutakse ka naistevastase vägivalla ohvri lähedastele. Alates 2019. aastast pakuvad Tallinnas riiklikku teenust MTÜ Tallinna Naiste Kriisikodu ja Eesti Naiste Varjupaikade Liit, kuid Tallinnas elavatel naisohvritel on võimalus abi saamiseks pöörduda ükskõik millisesse tugikeskusesse üle Eesti.

Lähisuhtevägivald meeste vastu

Meeste kui lähisuhtevägivalla ohvrite üle statistiliste andmete avaldamine on alles viimaste aastate nähtus. Kui veel 2014. aastal raporteeriti Eesti kriminaalpoliitika uuringute aasta kokkuvõttes, et perevägivaldajatest 88% olid mehed ja ohvritest 82% naised, siis 2015. aastal avaldati, et registreeritud perevägivalla ohvritest 82% olid naised ja 16% mehed. 2016. aastal olid vastavad näitajad 83% ja 16%. 2017. aasta kuritegevuse statistikast selgub, et perevägivalla ohvritest 79% olid naised ja 18% mehed.

2014. aastal viidi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja Tartu Ülikooli teadlaste poolt läbi esimene spetsiaalselt meestele keskenduv uuring, mis käsitleb terviklikult meeste hoiakuid ja tegelikku käitumist. Uuringus osales üle 2000 Eestis elava mehe vanuses 16-54. Uuringust selgus, et küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul oli kogenud vaimset vägivalda 6% meestest, sama suur hulk oli ka neid, kes olid kogenud füüsilist vägivalda. Seksuaalvägivallaga puutus viimase aasta jooksul kokku mõni üksik mees. Kõigil, kes olid viimase 12 kuu jooksul vägivalda kogenud, paluti täpsustada vägivallatseja seotust nendega. Paraku jätsid paljud toimepanija kohta käivatele küsimustele vastamata. Olemasolevate vastuste põhjal võib öelda, et vaimset vägivalda pani meeste sõnul enim toime tuttav, kolleeg või sõber (14 vastanut) ning pereliige või lähedane (11). Praegusest või endisest partnerist teatas 7 meest. Pereliikme või lähedase poolsest füüsilisest vägivallast teatas 6 meest. Neli meest mainis, et nendega oli käitunud vägivaldselt praegune või endine partner, sama palju oli ka neid, kes märkis vägivallatsejana ära tuttava, kolleegi või sõbra. Toimepanija sugu paraku uuringus ei küsitud (Themas, Ainsaar jt, 2015).

Erinevalt naistele ja lastele pakutavatest teenustest puuduvad Eestis spetsiaalselt meessoost vägivallaohvrite vajadustest lähtuvad teenused.

Tulenevalt Sotsiaalhoolekandeseadusest peab lähisuhtes füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks langenud abivajajale, kelle ei ole kasutada muud turvalist kohta, olema kättesaadav **kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav turvakoduteenus**, mille eesmärk on tagada ajutine eluase, turvaline keskkond ja esmane abi (sh vajadusel kriisiabi). Siin peetakse silmas, et abivajajal ei ole võimalik turvaliselt olla oma kodus, samuti ei ole tal võimalik olla mõne sugulase või tuttava juures või majutusasutuses (hotell jms). Ühe põhjusena on siin välja toodud, et naiste tugikeskuste ei luba reeglid võtta meessoost isikuid, kes võivad siiski ohvritena ajutiselt abi vajada (Sotsiaalseadustiku sotsiaalhoolekande...).

Lähisuhtevägivald laste vastu

2017. aastal registreeritud perevägivallajuhtumitest oli politsei hinnangul vähemalt kolmandikul juhtudel perevägivalla pealtnägijaks või kannatanuks laps. Vägivald lapse vastu seisnes peamiselt lapse (püksi) rihmaga või käega löömisel.

2017. aastal moodustas (kasu)vanemate vägivald laste või kasulaste vastu 15%, laste või kasulaste vägivald oma vanemate vastu 9% (valdavalt kasutas vägivald poeg ema vastu) ja vendade ja õdede vaheline vägivald 3% (valdavalt kasutas vend vägivald õe vastu) registreeritud perevägivalla kuritegudest. (Kuritegevus Eestis 2017)

Hiljuti avaldatud laste õiguste ja vanemluse uuringust selgus, et praegustest lapsevanematest

kasutab füüsilist karistamist pea iga viies ning iga kolmas ähvardab sellega. Viimase laste hälbiva käitumise uuringu kohaselt koges aasta jooksul füüsilist karistamist 15 protsenti 13-16-aastastest lastest. Samas uuringus leidis kinnitust, et füüsiline karistamine suurendab lapse õigusrikkumiste riski lausa kaks korda, samuti suurendab see koolist puudumisi ning varases eas alkoholi tarvitamist.

Kuigi uuringud näitavad, et ühiskondlik meelsus kasvatusvägivalla osas on valdavalt hukkamõistev, pole viimasel kümnendil enam olulisi muutusi hoiakutes toimunud. Võimalik, et osa lapsevanematest pole ka teadlikud, mida täpsemalt peetakse lapse väärkohtlemiseks. Lastekaitseeadus keelab küll laste vaimse, emotsionaalse, kehalise ja seksuaalse väärkohtlemise, kuid seaduse tekst pole selgitav ning võib olla kohati ebaselge, mida peetakse täpsemalt silmas vaimse, emotsionaalse või füüsilise väärkohtlemise all (Anniste, Biin jt, 2018).

Justiitsministeeriumi aruanne „Kuritegevus Eestis 2014“ kinnitab, et kolmandikul perevägivalla juhtumitest on ohvriks või tunnistajaks laps. Arvestades ainult füüsilise vägivalla juhtumeid, mida oli Eestis aasta jooksul hinnanguliselt 19 000, on saadud füüsilist vägivalda tunnistanud laste arvuks 2015. aastal 6300.

Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi uurimuses järeldati, et vanematevahelise paarisuhte vägivalla tunnistajaks on lapsepõlves olnud iga viies vastaja. Isade vaimne ja füüsiline vägivald emade suhtes on praktiliselt ühesugusel nivool, viiendik vastajatest on kogenud nii isa vaimset kui füüsilist vägivalda ema vastu. Emade vaimset vägivalda isade suhtes on kogenud 12% ja füüsilist vägivalda 4-5%. mis on madalam kui isade vägivald. 18-19% vastajatest on kasvanud peredes, kus nende isad kasutasid füüsilist vägivalda emade suhtes. Seksuaalset vägivalda oma vanemate vahel on täheldanud 1-2% vastajatest. Isade vaimset vägivalda vastaja enda suhtes on lapsepõlves kogetud veidi sagedamini (13-14%) kui emade vaimset vägivalda (9-11%) (Pettai, Proos, Laidmäe, 2016).

Lastepsühhiaater Anne Daniel-Karlsen on öelnud, et lastepsühhiaatri poole pöörduvate hädasolevate laste hulgas on 75% puhul põhjuseks vägivald peresuhtes. Ta lisas, et lapsevanemate või teiste pereliikmete vahelise vägivalla pealtnägemine või kuulmine kahjustab last samamoodi, kui otsene vägivald lapse suhtes, **seega tuleb perevägivalla tunnistajaks olemist pidada ka lapse väärkohtlemiseks**. Mitte üksnes vägivallajuhtumi juures olemine või kõrvalt toast kuulmine ei mõju lapsele halvasti, vaid ka vigastusega muserdatud lapsevanema nägemine ning pingelise õhkkonna tajumine kodus. Sageli on laps vanemate vahelisest vägivallast teadlik palju varem, kui lapsevanem ise tegelikku olukorda mõistab (Traks, 2018). Sellest lähtuvalt võib välja tuua järgmised perevägivalla toimumise tunnistajaks olemise viisid (Linno jt, 2011b):

- perevägivalla vahetu kuulmine;
- perevägivalla vahetu nägemine;
- hilisem vägivallajuhtumi tagajärgede nägemine.

Vägivald peres ja vägivalda kasutamine lapse suhtes, samuti perekonfliktid, vanemliku järelevalve puudumine, vanemate alkoholi- ja narkoprobleemid on riskifaktoriks laste õigusrikkumistele ja ohvriks langemisele. Justiitsministeeriumi tellimusel tegi Tartu Ülikool ajavahemikus detsembrist 2013 veebruarini 2014 uuringu „Laste hälbiv käitumine“, mille käigus küsitleti 3631 õpilast eesti- ja venekeelsete koolide 7.–9. klassidest üle Eesti. Uuring näitas, et lapse õigusrikkumiste toimepanemise riskifaktoriks on pinged ja konfliktid perekonnas. Uuringus osalenud lastest teatas 12%, et elavad perekonnas, kus vanematel esinevad probleemid alkoholi või narkootikumidega. Eesti lastest teatas vanemate uimastisõltuvuse probleemidest 11%, vene lastest 16%. Uuringule eelneval aastal on 15% noortest saanud vanemate poolt füüsiliselt karistada ning 4% on langenud füüsilise väärkohtlemise ohvriks. Käesoleva uuringu küsimustele vastanud tüdrukutest on viimase aasta jooksul füüsiliselt väärkoheldud 5,6% (poistest 3,1%) ning 18% tüdrukutest (13% poistest) on saanud füüsiliselt karistada. Füüsilist karistamist kasutatakse sagedamini vene noorte suhtes, kellest uuringule eelnenud aastal sai füüsiliselt karistada 21%, eesti noorte puhul on vastav osakaal 14%. Väärkohtlemist raporteeris 3,5% eesti ja 7,6% vene noort (Markina, Žarkovski, 2014).

Justiitsministeeriumi tellitud ning Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskuse (RAKE) 2015. aastal korraldatud „Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuringu“ andmeil on äärmiselt tähtis, et laste ja noorte seksuaalsest väärkohtlemisest räägitaks, kuna seda tuleb ette märksa sagedamini, kui ametlik kuritegevuse statistika näitab. Uuringu eesmärk oli välja selgitada 16–18 aastaste Eesti noorte kokkupuude seksuaalse väärkohtlemisega ja tuua välja, millised noorte peresuhete, sõpruskonna, seksuaal- ja riskikäitumise, koolis toimetuleku ning vaimse tervisega seotud tegurid suurendavad või vähendavad lapse või noore seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemist. Muuhulgas uuriti noorte seksuaalse ahistamise kogemusi päriselus. Uuringu peamiste tulemuste hulgas võib välja tuua, et:

- laste seksuaalne väärkohtlemine on üsna levinud. 32% 16–18-aastastest noortest on kogenud oma elu jooksul vähemalt ühte väärkohtlemisena käsitletud tegu väljaspool interenti keskkonda;
- seksuaalvägivalda on kogenud iga kümnes noor, sh 5% on sunnitud olema seksuaalvahekorras;
- tüdrukute seas on poistega võrreldes oluliselt rohkem seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikuid (47% vs. 19%);
- iga kuues ohver oli juhtumi ajal noorem kui 14;
- toimepanija oli peamiselt meessoost 16–17-aastane või alles täiskasvanuks saanud tuttav või praegune/endine poiss-sõber;
- 8% oli kogenud vägivalda pereliikme või sugulase (peamiselt isa ja kasuisa) poolt;
- ligi kolmandik ohvritest ja pooled vägivalda toimepanijatest olid juhtunu ajal tarvitanud alkoholi või narkootikume;
- vähesed usaldavad juhtumi rääkimisel spetsialiste (nõustaja, arst, lastekaitsetöötaja). Politseisse on teatatud aga väga üksikutest juhtumitest;

- seksuaalvägivald on valulik kogemus, mis hoitakse enda teada kas häbitundest või soovist vanemaid mitte kurvastada;
- seksuaalsel väärkohtlemisel võib olla tõsine mõju noore emotsionaalsele heaolule. Väärkohtlemist kogenud noored tundsid end väärkohtlemist mitte kogenutega võrreldes enam õnnetult, masendunult, tõrjutult ja pinges. Neil esines rohkem unehäireid, nad muretsesid enam ning tundsid tuleviku suhtes abitust. Umbes kolmandik väärkohtlemist kogenud noortest oli mõelnud, et ei taha enam elada;
- vägivald on eelkõige tuttav eakaaslane või kohtamispartner, keda veendakse või ähvardatakse maha jätmisega seksuaalsuhtes olema;
- seksuaalset väärkohtlemist kogevad rohkem noored, kelle vastu on varem kodus kasutatud vägivald ja/või füüsilist vägivalda ning kelle vanemate suhted on vägivaldsed. Samuti suurendab väärkohtlemise kogemise tõenäosust vanemate vähene osavõtlikkus lapse käekäigust (st hoolitsemise, toetamise, soovide ja vajaduste mõistmine ning murede kuulamine);
- väärkohtlemise kogemine on seotud ka sagedasema alkoholi tarvitamise ja õigusrikkumiste toimepanemisega.

(Soo, Lukk jt, 2016).

Justiitsministeeriumi aruanne “Kuritegevus Eestis 2017” kohaselt registreeriti 2017. aastal Eestis 515 **alaealisevastast seksuaalkuritegu**, mis moodustasid 93% registreeritud seksuaalkuritegudest. Nii 2015., 2016. kui ka 2017. aastal moodustasid kõigist alaealisi kahjustavatest seksuaalkuritegudest seksuaalse enesemääramise vastased (n-õ kontaktset) kuriteod ligikaudu poole. Registreeritud pornograafiasüütegude ning lapsealise seksuaalse ahvatlemise juhtumite arvus (144) on 2017. aastal toimunud märkimisväärsed muutused. Mittekontaktsete seksuaalkuritegude arv on võrreldes 2016. aastaga 87 võrra suurem (211 ja 298). 2017. aastal registreeritud 259-st seksuaalse enesemääramise vastasest kuriteost 215 (83%) olid toime pandud alaealise kannatanu vastu. Vägistamisjuhtumitest 104 (+4) pandi toime alaealise vastu. Lisaks vägistamistele registreeriti 2017. aastal 113 muud liiki alaealise kannatanuga seksuaalse enesemääramise vastast tegu (nt suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisesega, KarS-i § 145). Mitmel juhul registreeriti alaealise kannatanuga seksuaalse enesemääramisevastane seksuaalkuritegu aastaid pärast selle toimepanemist või toimepanemise algust. 2017. aastal registreeriti ka õe-venna intsesti, kus väärkohtlemine oli kestnud 2–3 aastat. Kõige nooremad kontaktsete seksuaalkuritegude kannatanud olid teo toimepanemise ajal kolmeaastased.

Lastevastastes seksuaalse enesemääramise vastastes tegudes oli 72% juhtudest teo toimepanija kannatanule ühel või teisel moel tuttav (2016. aastal samuti 72%): 33% (60) pereliige või sugulane, 49% muu tuttav. Pereliikmetest ja sugulastest oli lapse väärkohtlejaks kõige sagedamini – 51 ehk 80% juhtudest – isa või kasuisa. Kuuel juhul oli väärkohtlejaks vend, mõnel juhul vanaisa või mõni teine sugulane. 2017. aastal registreeriti 35 alaealise poolt toime pandud seksuaalkuritegu, mille toimepanijaid oli 18.

Seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega laste abistamiseks on loodud **riiklik lastemajateenus**. Esimene lastemaja avati 2017. aastal Tallinnas ning alates 2018. aastast on teenus kättesaadav kõikidele abivajavatele lastele Eestis. Lastemajateenuse osutamiseks töötavad lapse heaolu nimel koos erinevad spetsialistid nagu lastekaitsetöötaja, politsei, prokurör, psühholoog ja paljud teised. Lastemajateenuse meeskond hindab lapse tervislikku ja sotsiaalset olukorda ja edasist abivajadust, viib läbi juhtumi lahendamiseks vajalikud uurimistoimingud ning pakub lapsele vajalikku abi. Teenusele saamiseks tuleb kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajal võtta ühendust lastemaja spetsialistiga ja esitada lastemajateenuse taotlus. Samuti saab teenusele pöörduda lapsevanem või laps ise. Lastemaja poole võib pöörduda ka tavakodanik või spetsialist, kellele teeb muret lapse seksuaalne käitumine.

Lähisuhtevägivald eakate ja puuetega inimeste vastu

Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 toob välja, et Eesti riigil napib konkreetset teavet eakate vastu toime pandud vägivallast, kuna teemakohaseid uuringuid on vähe.

Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava 2017-2021 kohaselt kasvab positiivse sisserände tulemusel rahvaarv pidevalt (sh pensionäride ja puuetega inimeste osakaal), nii et sotsiaalvaldkonnas tekib pidevalt uusi lahendamist vajavaid probleeme ja pidevalt tuleb pöörata tähelepanu linna sotsiaalhoolekande ja -teenuste valdkonna arendamisele ja seda suuremas mahus rahastada.

Vaatamata sellele, et Eestis suureneb lähiaastatel märkimisväärselt 65-aastaste ja vanemate inimeste hulk, on **eakate vastu suunatud vägivallale** vähe tähelepanu pööratud. Nende demograafiliste muutustega toimetulek, mis hõlmavad endas ka eakate vastu suunatud vägivalla probleemiga tegelemist, on riigile juba täna väljakutse. Seni on eakate vastu suunatud vägivald jäänud nii meedias kui avalikes debattides tagaplaanile. Keskendudes liigselt sellele, kuidas elanikkonna vananemine mõjutab noori ja majandust, jätame tähelepanuta eakate igapäevaprobleemid. Sageli võib peituda põhjus, miks eakad ei osale aktiivselt kultuuri- ja sotsiaalelus majandusliku ja sotsiaalse turvatunde puudumise tõttu. (Sööl 2016)

2011. aastal viis Marika Tuherm läbi kvantitatiivse **uurimuse eakate vägivalla kohta Eestis**, Järvamaa viie valla näitel. Tema uurimuses osales 210 eakat, vanuses 65 ja vanemad. Tuhermi uuringust selgus, et 21,4% eakatest on tundnud end **hooletusse jäetuna**. Kõige tavalisem oli igapäevase vajaliku abita jätmine, lisaks oli kogetud arstiabist ilma jätmist ja hoolimatust, mis viis meditsiinilise probleemini, samuti üksildust. Selgus, et 2 eakat on jäetud ilma toidust ja joogist. Kõige sagedamini pidasid eakad hooletusse jätjateks lapsi/lapselapsi – 29 juhul. Teisi sugulasi pidasid eakad hooletusse jätjateks 12 korral. **Füüsilist vägivald**a oli enda sõnul eakana pidanud taluma 18 vastajat (8,6%). Kõige levinum füüsilise vägivalla vorm oli tõukamine-

lökkamine (14 eakat). 9 eakal oli tulnud taluda löömist/peksmist. Juustest tirimist oli tulnud kogeda 2 eakal ja piinamist samuti 2 eakal. Üks eakas oli pidanud taluma põletamist, üks noaga ähvardamist ja üks seksuaalset vägivalda. Füüsilise vägivalda toimepanijateks nimetasid eakad kõige sagedamini abikaasat/elukaaslast (9 korral). Lapsed/lastelapsed olid füüsilist vägivalda kasutanud eakate vastu 6 korral, teised sugulased 4 korral. Füüsilise vägivalda toimepanemise kohana nimetasid eakad kõige enam kodu (17 korda). **Vaimset vägivalda** oli eakana pidanud taluma 58 vastajat (27,6%). Kõige levinumaks vaimse vägivalda vormiks osutus söimamine (28 eakat), sellele järgnes halvustamine-süüdistamine (27 eakat). Alandamist-sundimist oli esinenud 19 korral ja hirmutamist-ähvardamist 13 korral, kiusamist 12 korral. Kõige sagedamini on eakad vaimset vägivalda talunud laste/lastelaste poolt (21 korral), sellele järgnesid naabrid (18 korral) ning abikaasa/elukaaslase poolt (15 korral). Teiste sugulaste poolt oli vaimset vägivalda eakate suhtes esinenud 9 korral. Enamus vaimse vägivalda akte oli toimunud kodus (41 korral) ja 14 korral väljas. Valdav osa vastanutest- 182 (86,7%) väitis, et nad ei ole abi otsinud. Kokkuvõttes võib järeldada, et eakad ei räägi oma väärkohtlemise murest enamasti professionaalse abi pakkujale. Paljud jätavad häbist oma murest lihtsalt rääkimata ega pöördu asutuste poole, kes võiksid neid aidata. Selle tõttu ei jõuagi info väärkohtlemisest sageli abipakkujateni. Siiski osutus sotsiaaltöötaja abistajana pärast naabrit kolmandaks valikuks. Eelöeldu kinnitab eeldust, et suur osa väärkohtlemise juhtudest jääb varjatuks (Tuherm, 2012).

Sageli on ohvristaatus saatnud **eakaid naisi** kogu elu vältel, alates lapseea hooletussejätmisest kuni hilisemates suhetes avalduva vägivallani. Paljude sõnul on nad aja jooksul vägivalda suhtes muutunud tuimemaks ja olukorraga leppinud. Eakad naised järgivad ka traditsioonilisi soorolle, pidades vägivalda pere siseasjaks. Seetõttu võtavad nad ohvrirolli osana elust ning alistuvad olukorrale. Peale selle esineb neil terviseprobleeme ning nad on majanduslikult teistest sõltuvamad. Eaka vägivaldaohvri terviseprobleemid võivad olla psühhosomaatilised. Kui tervisemurega eakas pöördub arsti või kiirabi poole, peaks meedikul olema aega, oskusi ja võimalusi analüüsida terviseprobleemi võimalikke algpõhjusi ja aidata teda sellest vaatenurgast lähtuvalt. Vahel oleks vaja inimene eemaldada teda halvasti mõjutavast keskkonnast. (Tsopp-Pagan, 2017)

Vägivallatsejateks on enamasti pereliikmed – elukaaslane, lapsed või laste kaaslasted. Eaka veenmine abiotsimise vajalikkuses on seetõttu keeruline. Õiguskaitseasutuste statistika järgi läheb menetlemisele ainult iga kümnes eaka vastu suunatud vägivallajuhtum – enamikul juhtudest ei soovi eakas politseile vägivallateo kohta avaldust teha. Tegelikku abi otsitakse siis, kui on tajutud otsest ohtu elule, kui tõsise ohu möödumisel palutakse menetlus lõpetada. (ibid, 2017)

Sotsiaalministeeriumi poolt 2015. aastal vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuringu näol läbi viidud kordusuuringust selgus, et vanemaealiste rahulolu eluga mõjutab ära kasutamise tunne. 63% leidis, et ühiskonnas kasutatakse vähemalt mõningal määral neid ära (versus 56% 2009. aastal). Enam tajusid seda eestlased, töötavad tööealised, **Tallinna elanikud**, suuremate leibkondade esindajad ning need, kes hindasid oma majanduslikku olukorda kehvaks. Iga teine,

kes leidis, et vanemaealisi kasutatakse vähemalt mõningal määral ära, tajus materiaalsel ärakasutamist, seejuures oli materiaalse ärakasutamise tunnetamine vanemaealiste seas võrreldes 2009. aastaga kasvanud (41% -> 54%). Hoolimatuse üle kurtis 13% ja vaimse ärakasutamise üle 8% neist, kes tajusid mõningat endaealiste ärakasutamist. Keskmisest enam tunnetasid materiaalsel ärakasutamist mitte-eestlased, teise haridustasemega, nii töötavad kui ka mittetöötavad tööelised, suuremate leibkondade liikmed ning need, kes leidsid, et neil ei jagu raha ka vältimatute kulutuste tarbeks. Ärakasutamise teema ei mõjutanud hinnanguid suhetele lähedastega – vanemaealised andsid suhetele lähedastega sarnaselt kõrgeid hinnanguid (5,4–5,6 palli) sõltumata sellest, kas vanemaealiste ärakasutamist (sh ka materiaalsel või emotsionaalsel) peetakse ühiskonnas probleemiks (Vanemaealiste ja eakate..., 2015).

Kehtiva perekonnaseaduse § 96 kohaselt on ülalpidamist kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased. Tihti, erinevatel põhjustel, ei suudeta või ei soovita seda korraldada. Sellises olukorras on vajalik kohaliku omavalitsuse tugi. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 toob välja, et omavalitsuse ülesandeks on korraldada vallas või linnas muuhulgas sotsiaalabi- ja teenuseid ning eakate hoolekannet. Väiksemates omavalitsustes töötavatel spetsialistidel on lihtsam olla kursis piirkonnas elavate eakate elutingimuste ja heaoluga, kuid suuremates omavalitsustes on see keeruline, kuna reeglina eakad inimesed ise abi saamiseks omavalitsusse ei pöördu.

2009. aastal läbi viidud “Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringus”, mille sihtrühmaks olid **täiskasvanud puuetega inimesed**, käsitleti muuhulgas puuetega inimeste isiklike kokkupuuteid nii vaimse kui füüsilise vägivalda erinevate liikidega. Uuringu tulemuste kohaselt oli viiendik puudega inimestest on viimase kolme aasta jooksul kogenud vaimset, füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda (neist 23% **Tallinna elanikud**). Ohvrite osakaal oli kõige suurem nooremate ja psüühikahäirega (39%) inimeste hulgas. Enamasti olid inimesed kannatanud alavääristamise ning hingelise haiget tegemise all (11%), füüsilist vägivalda oli kogenud 4% puudega inimestest. Vägivallajuhtumi peamise toimumiskoha osas vastati esmalt, et tõsisem juhtum toimus avalikus kohas (13%). 9% inimeste puhul oli toimumiskohaks kodu. 4% teatasid, et see toimus kusagil mujal, sh teise inimese pool. Vägivalla toime pannud inimeste kohta vastas 15%, et seda tegi võõras isik, kuid 5% on kogenud vägivalda pereliikme poolt, 1% sugulase või tuttava poolt (Puuetega inimeste ja nende..., 2009).

Puuetega lastel on eakaaslastest väiksem võimalus olla ühiskonnaellu kaasatud, samas suurem oht kogeda isoleeritust, füüsilist ja vaimset vägivalda ning puude tõttu diskrimineerimist. Eriti haavatavas olukorras on muukeelsed puuetega lapsed, kuna korraga esineb kolm võimaliku diskrimineerimise alust: vanus, puue ja rahvus (Puudega lastega perede..., 2017).

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise variraport toob probleemina välja puuetega lähisuhtevägivalda ohvrite **ligipääsetavuse tugiteenustele**. Puuetega inimeste ligipääs sotsiaalteenustele on takistatud erinevatel põhjustel, milleks võib olla nii teenuseosutaja kaugus, keeruline asjaajamine taotlemisel, teenuste saamise pikk järjekord kui ka madal teadlikkus

sotsiaalteenuste olemasolust.

Ühe näitena on toodud välja halb ligipääsetavus riikliku naiste tugikeskuse majutusteenusele, mis on liikumispuudega lähisuhtevägivalda ohvritest naistele halvasti kättesaadav. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on püüdnud olukorda vabatahtlikkuse panusega parandada. Näiteks tagab Eesti Naiste Varjupaikade Liit liikumispuudega naisele nõustamisteenuse kättesaadavuse vastavalt tema soovile ning leiab vajadusel nõustamiskoha, mis on juurdepääsetav. Kui aga liikumispuudega naine, kes on sattunud lähisuhtevägivalda ohvriks, peaks vajama ka **ligipääsetavat majutusteenust**, on olukord keerulisem ja abivajajal võib olla vajalik liikuda teenust saama teise maakonda (Puuetega inimeste eluolu Eestis..., 2018).

Lähisuhtevägivald noorte seas

Eestis läbi viidud uuringute põhjal on leitud, et nooremate inimeste hulgas oli vanemate inimestega võrreldes oluliselt rohkem neid, kes olid küsitlusele eelnenud aasta jooksul kogunud paarisuhtes psühholoogilist, füüsilist või seksuaalvägivalda. Näiteks 15-29-aastestest, kellest suurem osa oli paarisuhtes, kuid ei elanud partneriga koos, oli eelneval aastal paarisuhtevägivallaga kokku puutunud 19%, 50-74-aastastest aga 4%. Seega tulemused tõid esile paarisuhte (kohtinguvägivalda) kogemist enam just nooremate inimeste seas (Linno jt, 2014).

Euroopa Põhiõiguste Ameti uuringu (2014) andmetel ütles iga kaheksas naine Eestis, et teda on alates 15. eluaastast kas sunnitud seksuaalvahekorda, proovitud sundida seksuaalvahekorda, sunnitud tahtvastaselt muudeks seksuaalseks tegevuseks või sunnitud muudeks seksuaaltegevusteks, millest ta ei olnud võimeline keelduma.

Eesti uuringute põhjal on leitud, et paarisuhtevägivald on Eestis levinud probleem ja sellega puutuvad kokku pigem nooremapoolsed inimesed. Samas napib infot kohtingupraktikast (nt millal alustatakse kohtamas käimisega) ning kohtinguvägivallast just noorte sihtgrupis. On vajalik selgitada noortele paarisuhtevägivalda vorme ja selle toimemehhanisme, samuti tõhustada seksuaalharidust, eelkõige seda osa, mis puudutab seksuaalsuhete loomist ning suhtega nõusoleku arvestamist. On soovitatav, et ennetusprogramm käsitleks soosuhteid, stereotüüpseid soorolle ning vägivalda toetavaid hoiakuid ning nende seost **paarisuhtevägivallaga**. Samuti tuleks ennetuse puhul enam tähelepanu pöörata poiste ja muukeelsete noorte hoiakute kujundamisele. Kuna märgitud hoiakud on Eesti ühiskonnas üsna levinud, siis oleks kõige otstarbekam antud teema integreerida üldhariduskoolide õppeprogrammi, et ennetustegevusi võimalikult paljude noorteni viia. Suur hulk noorte omavahelisest seksuaalvägivallast on leidnud aset alkoholi tarvitamise järel, mistõttu noorte **paarisuhtevägivalda ennetamisele** suunatud tegevuse ja programmid peavad tutvustama ka alkoholitavitamise võimalikku mõju paarisuhtele ning vägivalda kogemisele ja kasutamisele, kuna noorte puhul tundub alkoholitavitamine olevat suurem riskitegur kui täiskasvanute puhul (ibid, 2014).

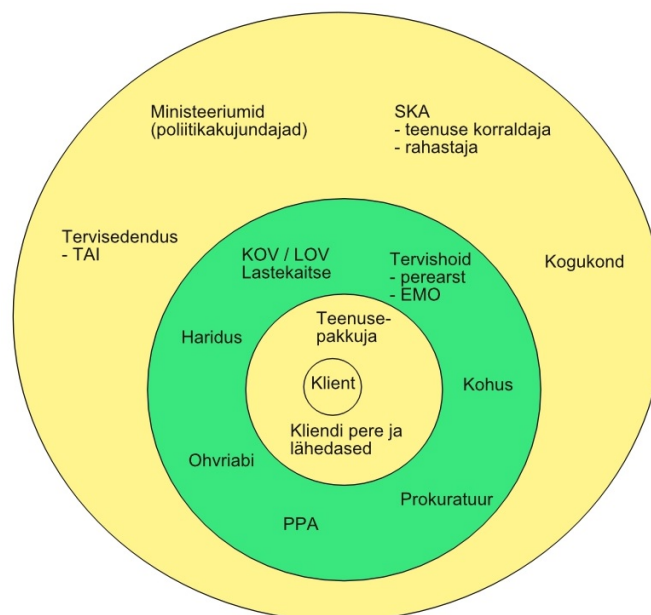
Eestis rakendatavad lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise tugimeetmed

Üleriigiliselt rakendatavad tugimeetmed

Lähisuhtevägivalla ohvri tugisüsteem

Selleks, et perevägivalda vähendada ja ennetada, on esmatähtis, et igas kohalikus omavalitsuses, igas kogukonnas, oleks loodud laiapõhjaline võrgustik, kes ühiselt perevägivalla ohvreid abistab. Uurimustest on teada, et erinevate valdkondade spetsialistidest koosnev võrgustik võib kohalikes omavalitsustes erineda, sõltuvalt sellest, milliseid tugiteenuseid vallas või linnas pakkuda on võimalik (Linno jt, 2011b).

2017. aastal Sotsiaalkindlustusametis läbi viidud naiste tugikeskuse teenuse arendusprotsessi käigus kaardistati kõik peamised lähisuhtevägivalla sihtgrupiga seotud huvigrupid ning nende huvi ja mõju kliendile. Sündis huvigruppide kaart, mis on kujutatud joonisel 5. Suurema mõjuga huvigrupid on joonisel kliendile lähemal ning väiksema mõjuga kaugemal.

Joonis 5. Huvigruppide kaart. (allikas: autorid)

Tugisüsteemi huvigrupid, ootused neile ja kasu kliendile

Sotsiaalkindlustusameti arendustöörühmas valiti lähtuvalt huvigruppide kaardist kõige suurema huvi ja mõjuga huvigrupid ning kirjeldati väiksemates rühmades iga huvigrupi ootus/huvi naiste tugikeskuse teenusele ning iga huvigrupi kasu/väärtus kliendile ja naiste tugikeskuse teenusele (tabel 1).

Huvi-grupp	Huvi/ootus	Kasu/väärtus
Klient	Hinnangutevaba suhtumine; ei süüdistata; Ei ohvristata teiskordselt; Mõistmine; Konfidentsiaalsus; Rahu; Turvalisus, kaitse uue vägivalda eest; Saada tuge/nõustamist (kriisi, juriidiline, psühholoogiline nõustamine); Saada infot võimaluste kohta; Planeerida edaspidiseid tegevusi; Saada abi asjaajamisel; Saada abi lastega seotud probleemide lahendamisel (laste psühholoogiilne nõustamine jm vajalikud teenused lastele); Saada pikaajalist tuge laste hooldusõiguse vaidlustes, sh suhtlemisel lastekaitsega ja vajadusel juristi esindust kohtus; Pikaajalist toetust pakkuv, professionaalne ja päriselt toetav ning pühendunud inimene/organisatsioon; Järjepidevus; Jõuda seisundisse, kus on võimeline ise iseseisvalt ennast kaitsma ja vägivalda ära tundma ning sellele vastu seisma; Kogeda enda ümber toetavat võrgustikku; Saada jõudu, et silmitsi seistes raskustega elus edasi minna ning mitte alla anda.	Oma elu ekspert; Koostöövalmidus; Valmisolek infot jagada; Usaldus; Valmisolek muutusteks; Ühiskonna, kogukonna teadlikkuse tõstmine läbi oma kogemuse jagamise; Oma kogemuse põhjal teiste abivajajate nõustamine, nt hea teenuseosutaja soovitamine.
Teenuse-osutaja	Arendada teenust vastavalt sihtgrupi vajadustele; Arendada oma kompetentsi (saada väliskoolitusi, koolitada uusi töötajaid jne jne); Arendada koostöövõrgustikku; Teadlikkuse kasv teenusest piirkondades, et jõuda sihtgrupini; Teenuse stabiilne rahastus; Teenuse tulemuslikkus; Toimivate muude sotsiaalteenuste olemasolu piirkondades, erinevate sihtgruppide osas (nt puudega, eakad, sõltuvusprobleemidega isikud, eluaseme kaotanud isikud jne); Klientide usaldus; Koostööpartnerite usaldus, sh info jagamine ja tagasiside; Ennetustöö (üldine soolise ebavõrdsuse vähendamine).	Pädevus (ainus konkreetse sihtgrupi abistamisele spetsialiseerunud organisatsioon); Oskus ära tunda vägivalda kõigis selle vormides; Ohvri jõustamine, pädevate lahenduste pakkumine ohvrile jne.; Spetsialiseerumine, meetodiline lähenemine (sooteadlikkus); Soolise ebavõrdsuse vähendamine; Klientide usaldus; Koostööpartnerite usaldus; Konfidentsiaalsus ja eetika.
Pere ja lähedased	Et vägivald lõppeks; Et ohver saaks professionaalset abi; Et mina kõrvaltvaatajana saaksin abi ja tuge (süütunde leevendamine jne); Info, kuidas mina saan aidata ohvrit nii, et abist oleks kasu, mitte kahju; Kuidas suhelda edasi vägivaldsete jnaga; Kuidas materiaalselt toime tulla.	Moraalne tugi ohvrile, mõistmine; Hinnangutevaba suhtumine; Abi ohvri laste hooldamisel; Koostöövalmidus; Usaldus; Abi otsimine väljaspoolt (ka siis, kui ohver ise ei saa või ei suuda); Ohvri materiaalne toetamine; Lähedaste võrgustiku loomine ja aktiveerimine; Pikaajaline toetus.

Teenuse korraldaja (SKA)	<p>Ühtne ja kvaliteetne teenuse osutamine; Teenuse piisav kättesaadavus üle Eesti; Teenuse läbipaistvus; Teenuseosutajate omavaheline koostöö; Koostööpartnerite tagasiside (infovahetamine jne); Osapoolte professionaalsus; Osapoolte usaldusväärsus ja ausus; Võrreldav aruandlus; Ühtne kontseptsioon, arusaam naistevastasest vägivallast ja ohvrite abistamisest.</p>	<p>Piisav rahastus SOM poolt; Ühtsete nõuete väljatöötamine, kokkuleppimine; Üldise tagasiside kogumine, statistika (teenuse mõju hindamiseks); Koostöö koordineerimine; Professionaalsus valdkonnapõhiselt; Kommunikatsioon- teenuse reklaamimine, kampaaniad; Võimalus kasutada kogunud teenuseosutajate seniseid kogemusi teenuse arendamiseks; Võimalus üle Eesti saavutada ühtlane teenus.</p>
Tervishoid (Perearst, EMO)	<p>Suurem teadlikkus vägivallast; Julgus abi otsida; Kergesti kättesaadavad tugiteenused, kuhu ohver edasi suunata; Teadlikkus koostööpartneritest; Hea koostöövõrgustik; Võimalus klient edasi suunata.</p>	<p>Võimalus saada ohvrilt vahetult infot; Usalduslik suhe ohvriga; Kiire sekkumise võimalus; Võimalus fikseerida vägivalla tagajärgi; Konfidentsiaalsus, eetika.</p>
Kohus	<p>Faktipõhine materjal; Saada pädevat ekspertteadmist kaasatud osapooltelt; Saada teenuseosutajatelt ohvritele vajalikku toetust menetluse ajal; Kohtuväliste kokkulepete saavutamine (vähem kohtuasju algatatakse); Kompromisside saavutamine; Info ekspertide kohta- keda kaasata ja kuhu peresid suunata nõustamisele; Info abistamisvõimalustest, sh erinevatest sotsiaalprojektidest; Asja kiire lahendamine; Õiglane lahend.</p>	<p>Kaitsemeetmete rakendamine (lähenemiskeeld); Kiirete sekkumiste võimalus – esialgse õiguskaitse rakendamine; Võimupositsioon, mis aitab asjale lahendusi leida; Kohtu positsioon annab õiguse sekkuda, teha ettekirjutusi jne; Ideaalis: Pervägivalla spetsiifikast arusaamine ning pervägivalla arvestamine juhtumite lahendamisel; Spetsialiseeritud kohtunike olemasolu; Menetluse kiirus.</p>
Töötaja	<p>Lojaalsus, kaitse ja tugi tööandjalt; Koolitused, nõustamine, supervisioon; Turvalisus; Väärikas töötasu; Sotsiaalsed garantiid; Kindlustunne, järjepidevus; Koostöövõimalused; Mõistmine; Ühised eesmärgid; Ühised väärtused, arusaamad; Vastastikune usaldus; Läbipaistvus; Arenemisvõimalus.</p>	<p>Lojaalsus, usaldus; Läbipaistvus; Konfidentsiaalsus; Kompetentsus, asjatundlikkus; Ausus; Austus inimeste suhtes üldiselt; Eesmärgikindlus; Järjepidevus; Kannatlikkus, mõistmine; Empaatia; Pühendumine; Tegutsemisvõime; Initsiatiivikus; Kogemus; Koostöövalmidus; Motiveeritus; Võimekus kasutada juba olemasolevaid ressursse; Valmisolek vabatahtlikuks tööks.</p>
KOV (sh lastekaitse)	<p>Probleemid komplekselt lahendada; Klientidele tasuta spetsiifilised nõustamisteenused; Kompetents; Koostöö; Järjepidevus; Lähtuda laste huvidest.</p>	<p>SHS järgsed kohustuslikud teenused (turvakodu teenus, varjupaigateenus, eluruumi tagamine, tugiisikuteenus, võlanõustamisteenus jne). Toetused; Teatud juhtudel võimupositsioon sekkumiseks (laste osas); Vastutuse jagamine; Koostöö (sh ümarlauad); Kompetents sihtgrupi õiguste ja erinevate tugiteenuste osas; Empaatiline kaasabi; Võimalus sekkuda laste huvide kaitseks; Stabiilsus; Põhjustatud tegevused;</p>

		Kohaliku elu „tundmine“.
Ohvriabi	Koostöö; Koostöö politseiga jt võrgustiku liikmetega; Lepitusmenetlus läbimõeldult; Psühholoogilise nõustamise korraldamine (kriminaalasjaga seoses); Majutusteenus; Tagasiside; Järjepidevus; Ohvritele pädeva ja professionaalse abi saamine; Lahenduste leidmine; Võrgustikutöös osalemine; Orienteerumine kliendi vajadustele; Mahtude piiritlemine rahastamise ja poliitiliste prioriteetide seisukohalt; Ülesande täitmise otsustasand piirdub KOV piiridega.	Koostöö; Usaldus; Juhtumikorraldus; Hüvitised; Riigi esindaja; Vastutuse jagamine; Info pidev jagamine võrgustikuga; Kõrge professionaalsus erinevates valdkondades; Konfidentsiaalsus ja eetika.
Haridus- asutused	Koostöö vägivalda juhtumite väljaselgitamisel; Abi lastele, kes näevad pealt kodust vägivalda; Abi lastele, kes kogevad kodus vägivalda; Info naistevastase vägivalda spetsiifika kohta, selle valdkonna teadmise sisse toomine ja rakendamine haridusasutuste igapäevatöös.	Võimalus varaseks märkamiseks ja sekkumiseks; Vägivalda ennetustöö õppeprotsessi käigus.
Politsei, prokuratuur	Turvaline keskkond vägivalda kogenud naistele ja lastele peale vägivallaintsidenti, kui pole võimalik rakendada muid kaitsemeetmeid; Naiste julgustamine ja emotsionaalne toetamine kogu kriminaalmenetluse vältel; Koostöövalmidus; Info jagamine; Konfidentsiaalsus; Ohvri välja saamine vägivalda ringist, ohu vähendamine, riski maandamine.	Vägivalda lõpetamine, viivitamatu sekkumine; Kaitsemeetmete rakendamine (ajutine lähenemiskeeld ja viibimiskeeld) turvalisuse tagamiseks; Võimupositsioon sekkumiseks ja juhtumite lahendamiseks; Idealis: Perevägivalda spetsiifikast arusaamine ja selle arvestamine kriminaalmenetluses; Spetsialiseeritud menetlejate olemasolu; Menetluse kiirus.
MTÜ-d (ESTL, emade ja laste varjupaigad , jt)	Nõustamisteenused vägivalda kogenud ohvritele; Info naistevastase vägivalda ohvrite spetsiifiliste vajaduste kohta; Koostöövalmidus; Järjepidevus; Sihtgruppide spetsialiseerunud teenuse tulemuslik osutamine.	Kompetents oma töö spetsiifikale vastavas valdkonnas; Spetsiifilised teenused oma sihtgruppidele; Võrgustikutöö; Pikaajaline ohvri abistamise võimalus; Jätkusuutlikkus.
Tervis- edendus, TAI	Info naistevastase vägivalda ohvrite spetsiifiliste vajaduste ja nende abistamise võimaluste kohta; Info teenuste kättesaadavuse kohta.	Võimalus tõsta erinevate sihtgruppide teadlikkust naistevastasest ja perevägivallast ja ohvritele kättesaadavatest teenustest.
Kogukond (naabrid, kolleegid jne)	Suurem teadlikkus vägivallast; Info naistevastase vägivalda ohvrite spetsiifiliste vajaduste kohta; Info erinevate teenuste kättesaadavuse kohta; Kergesti kättesaadavad ja tõhusad tugiteenused, mida ohvri soovitada; Ennetustöö (üldine soolise ebavõrdsuse vähendamine); Hästi toimiv õigussüsteem (mitte naine lastega ei pea kodust lahkuma, vaid mees viiakse ära ja saab lähenemiskeelu).	Moraalne tugi ohvriks, mõistmine; Hinnangutevaba suhtumine; Ohvri julgustamine abi otsima, talle vastava info edastamine.

Tabel 1. Huvigrupid ja ootused/huvid naiste tugikeskuse teenusele ning kasu/väärtus kliendile ja naiste tugikeskuse teenusele (allikas: Sotsiaalkindlustusamet)

Ennetamine

WHO andmetel toetavad üleüldiselt paarisuhtevägivalla ennetamist kõige enam (Linno jt, 2014):

- sekkumised, mis on suunatud problemaatilistele alkoholarvitajatele;
- koolipõhised programmid, mis tegelevad soonormide ja hoiakute muutmisega;
- eestkõnelemise ja eestkostmise programmid ohvritele.

Vägivalla ennetamise strateegias käsitletakse vägivallaennetust kolmel tasandil: universaalne ennetus, ohvrite kaitse ja vägivalla tagajärgedega tegelemine (Vägivalla ennetamise...).

Ennetuses on oluline võrgustikupõhine lähenemine ja koostöö nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil. Kogukonnakeskse lähenemise elluviimiseks peavad valitsusasutused kaasama kohaliku omavalitsuse üksusi, ettevõtteid, ühiskondlikke ja muid organisatsioone ning selleks soovi avaldavaid inimesi (Siseministerium 2018).

Esmane ehk universaalne ennetus on suunatud tervele populatsioonile, olenemata riski tasemest. Universaalse ennetuse all mõeldakse üldsusele suunatud teavitustööd ja inimeste harimist. Eesmärgiks ei ole tegeleda võimalike ohvritega, vaid üldisi elutingimusi parandades vältida kuritegevust soodustavate tegurite mõju.

Ennetustöö esmase (universaalse) tasandi alla kuulub näiteks kõigile kooliõpilastele teadmiste ja oskuste õpetamine, mis võimaldavad teha informeeritud otsuseid ja hakkama saada igapäevaeluga. Lisaks ka keskkondlikud tegevused, mille raames vähendatakse ligipääsu tervist ja turvalisust kahjustavatele valikutele ja suurendatakse ja muudetakse kättesaadavamaks tervislikke ja heaolu toetavaid võimalusi. Eesmärk on parandada kogu rahvastikule adresseeritud üldisi elutingimusi ja vähendada kuritegevust soodustavate tegurite mõju (Politsei- ja Piirivalveamet 2018).

Esmatasandi ehk primaarne preventioon tähendab üldiste elutingimuste parandamist ja turvalisuse suurendamist ning selle tasandi preventiooni läbiviijaks on enamasti riik. Primaarsed abinõud on suunatud tavaliselt kogu rahvastikule eesmärgiga üldist kuritegevuse taset vähendada. Kohalike omavalitsuste tegevusel on primaarsel ennetustasandil väga tähtis roll. Nende ülesanne on kohalike probleemide tuvastamine, ennetavate ja turvalisust suurendavate meetmete väljatöötamine ning nende rakendamine. KOV on kõige lähemalt seotud probleemsete inimeste ja kohtadega, seega on just KOV kõige õigem tegutsemaks turvalise elukeskkonna tagamise nimel. Kohalikul tasandil toimib ka elanikkonnasisene ennetustöö, mis seisneb inimeste teadlikkuse tõstmises ning nende kaasamises ühiskondlikesse organisatsioonidesse ja ennetavatesse projektidesse. Kogukonnapõhistest programmist peetakse kõige edukamateks neid, kuhu on kaasatud nii perekond, kool, politsei, sotsiaaltöötajad ja ka vabatahtlikud (Rits,

2009).

Paarisuhte vägivalda puhul tähendab esmatasandi ennetus, et tegemist on tegevustega, mis on suunatud sellele, et vähendada vägivaldsete intsidentide arvu juba enne seda kui need tekkida jõuavad. Noortele suunatud ennetustegevustel võiks olla kaks eesmärki: ära hoida vägivalda noorte noorpõlve lähi- ja paarisuhetes ning ära hoida vägivalda suhetes täiskasvanuna. Kuna ennetusprogrammide eesmärk on lõpetada teatud liiki käitumine veel enne kui see algab või on juurdunud, seetõttu on otstarbekas alustada vägivaldaennetusega kui elanikkond on noor. Lastele ja noortele suunatud esimese taseme ennetustegevused on efektiivsed, kui nad on läbi viidud koolipõhiselt, sest paljud vägivallavormid on seotud õpilaste vaheliste suhetega (koolikiusamine, kohtinguvägivald, seksuaalne ahistamine) nii kooli territooriumil kui mujal. Lisaks seetõttu, et kõik lapsed ja noored käivad koolis, mis tähendab, et ainult niimoodi on võimalik ellu viia kõigile suunatud ennetustegevusi eristamata lapsi ja noori (Linno jt, 2014).

Justiitsministeerium toob oma kriminaalpoliitika osakonna võrgukodus perevägivalda vähendamisel ja ennetamisel olulisena välja, et **igas kohalikus omavalitsuses oleks loodud laiapõhjaline võrgustik**, kes ühiselt perevägivalda ohvreid abistab. Erinevate valdkondade kohalikest spetsialistidest koosnev võrgustik võib kohalikes omavalitsustes erineda, sõltuvalt sellest, milliseid tugiteenuseid vallas või linnas pakkuda on võimalik. Kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja saab enda ümber koondada partnerid, kellega koostöös on võimalik nii perevägivalda ohvreid kui ka vägivallatsejaid aidata. Oluline on kujundada toetav ja usalduslik õhkkond, mis soodustab koostööpartnerite omavahelist kiiret ja otsekohest suhtlust. Koostöövõrgustikku kuuluvad oma ala spetsialistid nii avalikust, era kui ka kolmandast sektorist. Koostöövõrgustiku liikmeil on oma kindlad ülesanded. Sõltuvalt omavalitsusest ja ka konkreetsest juhtumist kuuluvad koostöövõrgustikku:

- Sotsiaaltöötaja
- Lastekaitsetöötaja
- Politsei
- Prokurör
- Ohvriabi
- Naiste varjupaik
- Perearst ja pereõde
- Kooli tugipersonal

Vägivaldaennetuses on **politsei rolliks** olla eelkõige märkaja ja probleemi edasiandja, teadlikkuse tõstja ning menetluse raames juhtumeid tõhusalt uurides tagada kannatanu kaitse. Ennetuses keskendutakse juhtumite võrgustikupõhisele sekkumisele/lahendamisele, millesse politsei on kaasatud partnerina. Haridusametusele on politsei toetavaks nõuandjaks ja ennetustegevus on pigem juhtumipõhine, see tähendab, et kohtinguvägivalda loengutes politseil juhtivrolli enam

pole, kuna õpetajad on läbinud/läbivad vastavad koolitused ja käsitlevad ise teemat noortega (Politsei- ja Piirivalveamet 2018).

Kokkuvõtlikult on lähisuhtevägivalla universaalse ennetamise üldised eesmärgid:

- 1) Probleemide süvenemise ennetamine ja varajase märkamise soodustamine;
- 2) Teadlikkuse tõstmine ja üldiste hoiakute muutmine ühiskonnas:
 - soolise ebavõrdsuse vähendamine;
 - vägivaldse käitumise taunimine;
 - inimeste teadlikkuse tõstmine ja teavitamine lähisuhtevägivalla levikust ja olemusest.

Huvigruppide ülesed tegevused universaalse ennetamise puhul on:

- 1) Praktilised ja teadlikkuse tõstmisele suunatud programmid ja koolitused;
- 2) Ennetav võrgustikutöö;
- 3) Riskirühmade vajaduste õigeaegne märkamine ja vajadustest lähtuvate efektiivsete sekkumiste pakkumine ja arendamine;
- 4) Elanikkonna teavitamine vägivaldast hoidumise ja abi otsimise võimaluste kohta;
- 5) Partnervõrgustiku väljaselgitamine;
- 6) Andmete kogumine ja analüüs, sh info omamine riskirühmade kohta;
- 7) Osalemine töörühmades ja võrgustikes.

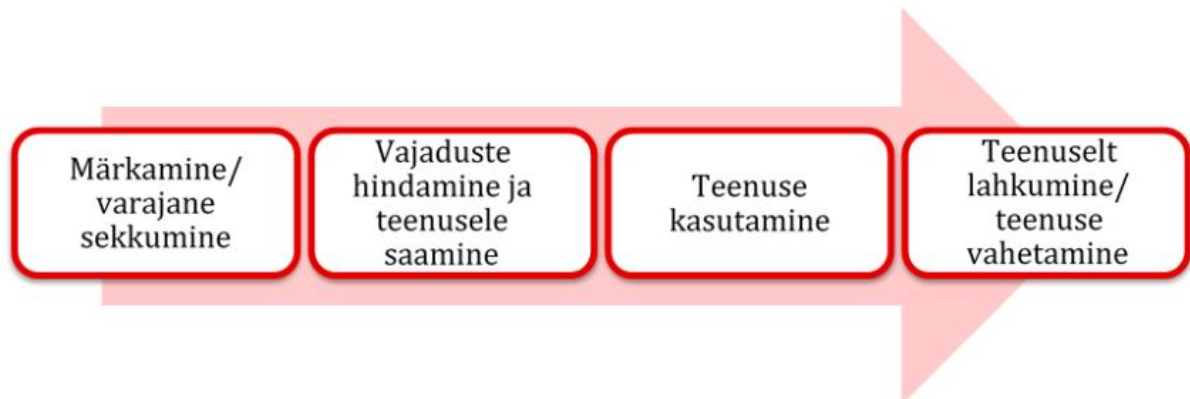
Lähisuhtevägivalla ohvrite huvigruppidest lähtuvad ennetustegevused:

- Teenuse pakkuja: teenuste osutamine (nõustamine, koolitamine); ennetav võrgustikutöö; teavitamine (ühekordsed üritused ja kampaaniad); ennetavate projektide ja programmide testimine, kohandamine ja rakendamine.
- KOV-id: ennetustegevuste strateegiline planeerimine ja ennetusmeetmete väljatöötamine vastavalt piirkonna vajadustele ja võimalustele; toimivate sekkumiste väljaselgitamine ja sekkumiste keskendamine konkreetsetele sihtrühmadele; lastekaitsealase ennetustöö korraldamine ja meetmete arendamine lapse abivajaduse ennetamiseks ning olemasolevate probleemide vähendamiseks; ennetavate programmide ja projektide väljatöötamine ja/või rakendamine oma haldusterritooriumil; ennetustegevuste rahastamine; riskirühmade vajaduste õigeaegne märkamine ja toetamine; vajadustele vastavate teenuste tagamine ja arendamine ja toetuste tagamine.
- SKA/TAI: riikliku poliitika elluviimine ja strateegiate rakendamine; valdkondade ülese ennetustöö koordineerimine; KOV-de nõustamine; teavitustegevuste ja koolituste korraldamine; ennetavate programmide rahastamine ja elluviimine.
- Tervishoid: meetmed riskiperede varaseks märkamiseks ja nõustamiseks (perearsti koduviisidid); riskirühmade vajaduste õigeaegne märkamine; teavitustegevused laiemale üldsusele.
- Politsei: Statistika kogumine ja analüüs; koostööpartnerite toetamine.

Klienditeekond

Klienditeekond on samm sammuline inimese tegevuste kirjeldus mingi eesmärgi täitmisel. Eesmärk oli kirjeldada soovitud, ideaalset, samas võimalikult lihtsat ja parimal viisil kliendi vajadusi katvat klienditeekonda ning eri osapoolte rolli ja seost vajaduste katmisel.

Klienditeekond teenuse pakkumisel jaotub etappideks, nagu abivajaduse märkamine, teenuse vajaduse hindamine ja teenusele saamine, teenuse kasutamine ning teenuselt lahkumine/teenuse vahetus, vt allolev Joonis 6.

Joonis 6. Klienditeekond teenuse osutamise protsessis (allikas: Sotsiaalkindlustusamet)

Igale klienditeekonna etapile on iseloomulikud teatud eesmärgid ja tegevused. Etappide eesmärkide ja tegevuste aluseks on võetud Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhis ja on lähtunud alljärgnevatest läbivatest eeldustest:

- erinevate valdkondadega seotud spetsialistid teevad omavahel koostööd;
- abivajaja ja tema lähivõrgustik on kaasatud igas etapis;
- erinevate valdkondade tegevused on omavahel asjakohaselt koordineeritud.

Märkamine ja varajane sekkumine.

Eesmärgid:

- 1) Potentsiaalse ohu või vägivalla märkamine ja erinevate abimeetmete rakendamine vägivalla peatamiseks.
- 2) Kõikide vägivalla märkide märkamine.
- 3) Kõikide vägivalla vormide äratundmine.

Tegevused:

- 1) Vajadusel viivitamatu sekkumine ja vägivallast/heaolu ohustamisest kas politsei ja/või KOV-i, SKA teavitamine, kellel on seaduslik alus sekkuda ja võimalused abi osutada.
- 2) Juhtumipõhine võrgustikutöö ja kiire ning korrapärane infoliikumine.
- 3) Tervikliku info ja ülevaate omamine riskirühmadest.

Vajaduste hindamine ja teenusele suunamine.

Eesmärgid:

- 1) Inimese toetusvajaduse väljaselgitamine.
- 2) Inimese individuaalsete ja muutuvate vajaduste ning võimalustega arvestamine.

Tegevused:

- 1) Esmase olukorra hindamine juhtumi omaniku poolt kohe peale probleemi avastamist ning vajaliku sekkumise tüübi valik.
- 2) Vajadustele vastavate teenuste korraldamine ja pakkumine, vahehindamine.
- 3) Vajadusel abivajaja suunamine organisatsiooni, kelle pädevuses on probleemolukorra lahendamise tegelemine.

Teenuse kasutamine.

Eesmärgid:

- 1) Teenuse osutamisel lähtumine isikukesksusest, teenuse võimestavast iseloomust, tulemustele orienteeritusest, vajaduspõhisusest ja terviklikust lähenemisest, isiku õiguste kaitsest ja kaasamisest, töötajate pädevusest ja eetikast, organisatsiooni heast töökorraldusest ja kvaliteetsest juhtimisest.
- 2) Koostöö inimese toimetulekuga seotud teiste valdkondade ja teenuste vahel. Vajalike integreeritud teenuste pakkumine koostöös teiste teenuseosutajatega.
- 3) Teenuste dubleerimise vältimine.

Tegevused:

- 1) Teenuse osutamine.
- 2) Vajadusel juhtumikorralduse rakendamine.
- 3) Vajadusel võrgustikukohtumiste korraldamine ja nendel osalemine.
- 4) Vajadusel suunamine teisele teenusele või ühenduse võtmine abivajaja viibimiskoha järgse kohaliku omavalitsuse üksusega.

Teenuselt lahkumine või teenuse vahetamine.

Eesmärgid:

- 1) Juhtumi lõpetamine või juhtumi üleandmine.

Tegevused:

- 1) Lõpphindamine, teenuse lõpetamine.
- 2) Vajadusel teenuse jätkamine ja/või üleminek ühelt teenuselt teisele, soovitavalt koostöös teiste teenuseosutajatega.
- 3) Vajadusel järeltoetuse pakkumine.

Klienditeekonnast lähtuvad peamised tegevused huvigruppide lõikes on üldistatud kujul esitatud maatriksina, mis on kujutatud tabelis 2.

	Teenuse pakkujad	Tervishoiuasutused	KOV/LOV	PPA	Prokuratuur	Kohus	SKA/TAI	Haridus- asutused
Märkamine	Viivitamatu sekkumine. Sotsiaal-töötajate, KOV lastekaitse, politsei teavitamine. Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine.	Vigastuste fikseerimine. Viivitamatu sekkumine. Riski tuvastamiseks abistamiseks teiste teenuse pakujate kaasamine. Vajadusel sotsiaal-töötajate, KOV lastekaitse, politsei teavitamine.	Lapse ja perede vajaduste õigeaegne märkamine ja toetamine. Regulaarsed kodu-külastused. Vajadusel SKA, politsei teavitamine ja kaasamine.	Viivitamatu sekkumine. Info kogumine. Kaitsemeetmete rakendus. Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine.	Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine, abivajavast lapsest KOV lastekaitse ja prokuratuuri teavitamine.	Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine, abivajavast lapsest KOV lastekaitse ja prokuratuuri teavitamine.	Sotsiaal-töötajate, KOV lastekaitse, politsei teavitamine. Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine.	Sotsiaal-töötajate, KOV lastekaitse, politsei teavitamine. Sotsiaalhoolekannet vajavast isikust KOV-i teavitamine.
Vajaduste hindamine ja teenusele suunamine	Esmane abivajaduse hindamine. Vajadusel suunamine teistele teenustele. Vajadusel KOV-i kaasamine hindamiseks ja abi korraldamiseks.	Meditsiinilise abi vajaduse hindamine. Haigla sotsiaaltöötaja kaasamine. Koostöö-võrgustiku väljaselgitamine. Tugiteenustele või KOV-ile suunamine.	Abivajaduse hindamine. Kaalutus-otsuse tegemine abimeetmete kohta. Koostöö-võrgustiku väljaselgitamine. Teenustele suunamine.	Viibimiskeelu kohaldamine. KOV/LOV ja/või ohvriabi teavitamine. Teenustele suunamine.	Vajadusel ohvriga lähenemis-keelu taotlemine. Vajadusel vägivallatseja suunamine teenustele.	Vajadusel vägivallatseja suunamine teenustele.	Vajaduste hindamine. Täiendavale hindamisele ja teenustele suunamine: -ohvriabi -naiste tugikeskus -lastemaja -kliinik -sotsiaalteenused	Koostöö vägivallajuhtumite väljaselgitusel. Koostöö vajaduste väljaselgitusel -KOV/LOV
Teenuse kasutamine	Teenuste pakkumine. Juhtumikorralduse rakendamine. Võrgustikutöö. Vajadusel teistele teenustele suunamine.	Vajaduspõhiste ravivahendite teenuste tagamine. Vajadusel teistele teenustele suunamine. Võrgustikutöö.	Teenuste pakkumine. Juhtumikorralduse rakendamine. Võrgustikutöö. Vajadusel teistele teenustele suunamine.	Lähenemiskeelu rikkumisele reageerimine. Võrgustikutöö.	Võrgustikutöö.	Vajadusel lähenemis-keelu kohaldamine.	Teenuste pakkumine. Juhtumikorralduse rakendamine. Võrgustikutöö. Vajadusel teistele teenustele suunamine. Hüvitiste ja toetuste tagamine.	Haridus-asutuste tugi-spetsialistide teenuste pakkumine. Võrgustikutöö.
Teenuselt lahkumine või teenuse vahetamine	Lõpphindamine ja teenuse lõpetamine või vahetamine. Järeloetus-vajaduse väljaselgitamine ja korraldamine.	Lõpphindamine ja teenuse lõpetamine või teistele teenustele suunamine.	Lõpphindamine ja teenuse lõpetamine või vahetamine. Järeloetus-vajaduse väljaselgitamine ja korraldamine. Vajadusel kodused järelkontrollid.	Vajadusel kodused järelkontrollid.		Kohtuotsuse jõustumine.	Teenuste lõpetamine. Hüvitiste ja toetuste lõppemine.	

Tabel 2. Huvigruppide peamised tegevused klienditeekonnal (allikas: autorid)

Lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamisega seotud kitsaskohad Tallinnas

Lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamisega seotud kitsaskohtade väljaselgitamiseks on kasutatud andmeid, mis on saadud küsitluste ja intervjuude läbiviimise kaudu 2018. aasta novembris ja detsembris Tallinna linnaosade sotsiaalhoolekande osakondade juhatajatelt või asetäitjatelt, Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti menetluse ja piirkonnatöö osakonna juhtivinspektorilt ja vaneminspektorilt, Tallinna Perekeskuse pereteenistuse sotsiaaltöötaja-koordinaatorilt, Politsei ja Piirivalveameti juhtivuuriilt ja vanemkorrakaitseametnikult, Tallinna Lastekodu Ema ja Lapse Turvakodu vanemsotsiaaltöötajalt, Sotsiaalkindlustusameti ohvriabitöötajalt, ohvriabi nõunikult ja seksuaalvägivallaohvrite teenuste koordinaatorilt, Tallinna Haridusameti vanemspetsialistilt ning Tallinna Laste Vaimse Tervise Keskuse juhatajalt. Arvesse võeti ka 2017. aastal läbi viidud naiste tugikeskuse töörühma poolt välja toodud kitsaskohti.

Kitsaskohad on grupeeritud vastavalt võtmekriteeriumitele, mis töötati 2017. aastal välja Sotsiaalkindlustusameti naiste tugikeskuse teenuse arendustöörühmas, ja mis on olulised lähisuhtevägivalla ohvritele teenuste pakkumiseks. Kitsaskohtade grupeerimisel on muuhulgas arvesse võetud Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhises välja toodud olulisemaid kvaliteedipõhimõtteid sotsiaalteenuste korraldamisel ja pakkumisel ning nende alakriteeriume.

1. Abi saamise piisavus ja teenuste kättesaadavus piirkonnas.

- Kusagile ei ole suunata mehi, kes on lähisuhtevägivalla ohvrid.

“Kas Tallinna linn aktsepteerib meest kui vägivalla ohvrit ja toetab teda samaväärselt? Näiteks kui peab võtma lapsed ja ära minema (naisel alkosõltuvus või narkosõltuvus)”.

- Vägivaldsetele isadele ei ole piisavalt individuaalseid teenuseid ja tugigruppe.

“Siin on oluline koostöö LOV-iga. Näiteks Tallinna Perekeskus leiaks isasid, keda koostöös linnaosaga suunata tugigruppidesse või individuaalselt teenusele”.

- Puudu on nõustamine ja tugigrupid naistele, kes on vägivaldsed või kardavad muutuda vägivaldseks oma lähedaste suhtes.

“Naistepoolne vägivald on Eestis veel peidus”.

- Vägivallatsejad ei osale programmides.

“Vägivallatsejad vajavad tegelemist. Vajalik seadusandlik muudatus, et kohustada vägivallatsejat programmides osalema (eriti neid, kus insident on aset leidnud korduvalt või on see olnud eriti jõhker)”.

- Probleemid on teenustele juurdepääsetavusega ja taskukohasusega- teenustele on pikad järjekorrad, seega inimesed jõuavad teenustele liiga hilja, kõiki teenuseid ei ole piisavalt, teenused on kallid, teenused ei ole koheselt kättesaadavad, teenused ei ole vajaduspõhised, teadlikkus teenustest ei ole piisav.

“Psühholoogiline tasuta kriisinõustamine ning psühhiaatriline abi pole koheselt kättesaadavad. Pereteraapia seanss on kallis ja seda pole piisavalt”.

“Puudus on kiirest sekkumisest psühholoogilise nõustamise osas”.

“Puudus on psühholoogi teenusest, perenõustaja teenusest, perelepituse teenusest, tugiisikuteenustest, eluasemeteenustest, juriidilise nõustamise teenusest”.

“Ohvril tuleb aidata vägivaldne suhe lõpetada - lahutus ja varajagamine - juriidiline abi vajalik”.

“Tallinnas on turvakodud emadele ja lastele koos tugiteenustega. Turvakodus on psühholoogiline nõustamine saadaval vaid lastele, kuid mitte naistele.”

“Teadlikkus teenustest ei ole piisav”.

- Puudus on erinevatest teaduspõhistest programmidest.
- Sotsiaalhoolekande osakonnal puudub inimressurss ohvritega tegelemiseks.

“Sekkume vastavalt võimalustele. Meetmeid saab rakendada politsei”.

- Puudub elamispind, kuhu viia vägivallatseja.

“Kui näeme vajadust eraldi elama asumiseks, siis puudub elamispind, kuhu tegelikult peaks vägivallatseja viima”.

- Alkohoolikutest vägivallatsejatele puuduvad meetmed.

“Korduvalt alkoholijoobes vägivallatseja peab suunama sundravile. Praegused võimalused alkoholismi raviks ei ole piisavad”.

- Vajalik on tegeleda perega terviklikult, et muudatust ellu viia, mitte vaid ühe osapoolega.
- Riigil on vajalik parandada justitsüsteemi võimekust, rakendada rohkem lähenemiskeelde, kehtestada vägivallatsejatele lahkumiskohustus olenemata eluruumi omandivormist.

“Riik peaks esmalt oluliselt parandama justitsüsteemi võimekust. Rakendada hoopis rohkem lähenemiskeelde, kehtestama vägivallatsejatele lahkumiskohustuse olenemata eluruumi omandivormist.”

- Probleemiks on elukohaga seotud võlgnevused.

“Perevägivald tagajärjel langeb sageli ka inimeste elukvaliteet. Paljud perekonnad langevad vägivaldse partneri juurest ära minnes või vägivallatseja lahkumisel vaesusesse. Selle tagajärjel võivad tekkida ka elukohaga seotud võlgnevused, kui ei suudeta tasuda kommunaalmakse, eluaseme laenu jms”.

2. Partnerite teadlikkuse, proaktiivse sekkumise ja piirkonna võrgustikutöö toetamine.

- Kohaliku omavalitsuse ja meditsiiniastutuste võrgustikutöö ja juhtumipõhine koostöö ei ole piisavalt tõhusad.

“Arstidega koostöö on võrgustikutöösse väga vähe kaasatud”.

“On juhtumeid puuetega inimestega seoses – üks pereliige on psüühikahäirega ja teine on tema ohver. Vajalikud on kodukülastused psüühikahäirega inimese juurde, ühenduse võtmine tema perearstiga, psühhiaatriakliinikuga”.

“Sageli isikutel puudub perearst ning uue leidmine on raskendatud või on aeganõudev”.

- Politsei koostöö linnaosavalitsuste osakonnajuhatajatega ei ole igas linnaosas piisavalt tõhus.

“LOV osakonnajuhtajatest sõltub palju, milliste linnaosadega on hea koostöö ja millistega mitte nii hea. Nad võivad koostööst ka keelduda. Sellistel puhkudel on kahju, et linnal ei ole õigust öelda linnaosale, kuidas tuleks toimida”.

- Koostöö riikliku naiste tugikeskusega lähisuhtevägivalla ohvritele elukoha leidmisel ei ole piisavalt tõhus ja koordineeritud.

“Koostöö naiste tugikeskuste ja KOV-i vahel, millega aidatakse lähisuhtevägivalla ohvril uut elukohta leida. Kas linn on valmis teda kohe kuskile paigutama? Kohe kui naine läheb naiste tugikeskusesse, siis peaks esimese kuu jooksul tegema ümarlaua KOV-i ja ohvriabiga. Minnakse KOV-i ja tehakse avaldused: majutusüksusesse ja munitsipaalkorterisse minekuks – kui on seaduslik õigus. Kui registri järgi on mujale registreeritud, siis peab mujale minema. See tee peaks olema ohvrile sile. Majutusüksusesse minek on üldjärjekorra alusel ja see võib aega võtta, kuni ohvrid sinna jõuavad. Siis on sotsiaalkorteri järjekorras kaua”.

- Rollid ja vastutused kohaliku omavalitsuse ja Sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajate vahelises koostöös ei ole selged.

“Rollide ja vastutuse selgus. KOV-i ja SKA juhtumikorraldajate vahelises koostöös on oma ülesannete, rollide ja vastutuse teadmine väga oluline”.

- Kohaliku omavalitsuse asutuste ja riikliku naiste tugikeskuse teenuse pakkujate vaheline koostöö puudub või ei ole piisavalt tõhus.

“Ei ole koostöösuhteid riikliku naiste tugikeskuse teenusega”.

- Kohalike omavalitsuste koostöö ohvritega tegelemisel ei ole piisavalt tõhus.

“Ohvrite liikumine turvalisuse kaalutlustel ühest Eesti omavalitsusest teise on problemaatiline”.

- Võrgustikupõhine juhtumipõhine koostöö ei ole piisavalt tõhus.

“Vastanduv koostöö võrgustikuliikmete vahel. Kuidas teha juhtumipõhist koostööd”?

Näiteks sageli „silt“ küljes, et üks keskus on isade abistamise asutus ja teised on emasid abistavad asutused”.

- Munitsipaalpolitsei ja lastekaitse koostöö ei ole piisavalt tõhus.

“Koostöö lastekaitsega on kitsaskoht”.

- Kliendid ei ole koostööle motiveeritud.

“On kliente, kes ei ole motiveeritud koostööst, võib-olla on vajalik seadusandlust muuta, et teha koostöö kohustuslikuks?”.

- Riigi teenused ei ole Tallinnas piisavalt väljapaistvad ja puudub teadlikkus nende kvaliteedist. Teenuseosutajad teatud juhtudel muutuvad.

“Tallinn on loonud hea teenuste võrgu, mille peale saavad riiklikud teenused toetuda. Riigi teenused ei paista linnas välja, ei tea kvaliteeti jne”.

- Haridusasutuste töötajad ei tea alati, kuhu millise küsimusega pöörduda.

“Kuna Tallinna linn on suur ning on palju erinevaid linna asutusi ja osad valdkonnad on ka riigi asutuste katta, siis puudub haridusasutuste töötajatel jt inimestel vahel info kuhu ja mis küsimusega pöörduda. Hea oleks, kui haridusasutused saaksid kokkuvõtliku infomaterjali lähisuhtevägivalla ennetamis- ja sekkumistegevusteks ning lisaks on hea ka aegajalt korraldada infopäevi, kus saab teemad näitlikult selgeks ka küsimustele vastuseid”.

3. Pühendunud ja pädevad töötajad.

- Sotsiaaltöötajatel (sh lastekaitsetöötajad) on suur koormus ja läbipõlemine ning sellest tulenev spetsialistide lahkumine linnaosades. See mõjutab otseselt ka juhtumipõhise töö kvaliteeti.

“Probleemiks on ka lastekaitsetöötajate suur koormus ning läbipõlemine ning sellest tulenevalt on viimasel ajal palju lastekaitsetöötajaid lahkunud töölt ning uued ei oma jälle kõigest ülevaadet ning puudu jääb töö järjepidevusest”.

“Ajapuudus, vähene ressurs. Sotsiaaltöötajate ja lastekaitsetöötajate voolavus on suur ning nad on üle koormatud. Puudub näiteks teadmine, kas jõutakse juhtumid registreerida STAR-i, et töötajate vahetumisel info ei läheks kaotsi.

“Tööpingeid võetakse koju kaasa”.

- Vägivalla olemusest ei saada alati aru.

“Kas peres esinevat vägivaldat nähakse stereotüüpselt või saadakse vägivallast aru? On olukordi, kui ohvrirollist on tehtud ründevahend”.

- Spetsialistid ei suuna kliente vajaduspõhisele teenusele.

“Probleem on siis, kui perelepitusse on suunatud lähisuhtevägivalla juhtumeid. Pole võrdseid läbirääkimisi ja see teeb perelepituse võimatuks”.

- Kohalikus omavalitsuses puudub spetsialistide selge spetsialiseerumine, mis mõjutab teenuste pakkumise kvaliteeti.

“KOV-is osutatakse väga palju teenuseid ja töötajatel on palju erinevaid ülesandeid. Pole selget spetsialiseerumist, teadlikkus naistevastasest vägivallast võib olla seetõttu ebapiisav ning see võib olla takistuseks kvaliteetse teenuse osutamisel”.

4. Lastele on tagatud õigeaegne ja vajadustele vastav abi.

- Koostöö linnaosavalitsuste ja riiklike naiste tugikeskuste vahel lastele abi tagamisel peab olema sujuv ja regulaarne.

“Koostöö naiste tugikeskuste ja LOV lastekaitse vahel. Naiste tugikeskuse teenus ei sisalda teenusekomponendina nõustamisteenuste pakkumist lastele (v.a. madala läve komponendid). Kui lapsed koos emaga viibivad tugikeskuses ja koostöö KOV-ga ei ole tulemuslik, siis võivad lapsed jääda ilma vajaliku abita”.

<ul style="list-style-type: none"> ● Vajaduspõhised sotsiaalteenused lastele peavad olema kättesaadavad ja vajavad järjepidevat arendamist. <p><i>“Sotsiaalhoolekande teenused lastele. Vägivaldsetes peresuhetes on lapsed samasugused ohvrid - neil tekivad õpiraskused, ärevushäired ning psühhosomaatilised haigused. Seetõttu vajavad lapsed erinevaid sotsiaalhoolekande teenuseid. Peamiseks probleemiks on laste hooletusse jätmine ning väärkohtlemine. Lapsed võivad vajada pidevat järelevalvet või toetust”.</i></p>
<p>5. Terviklik teenuste ja teenusekvaliteedi juhtimine, korraldus, analüüs ja planeerimine.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Teenuste ning teenusekvaliteedi juhtimine, korraldus, analüüs ja planeerimine ei ole ühtne ja terviklik. <p><i>“Andmete jagamise probleem – andmed erinevates andmebaasides ja andmete vahetamiseks on vajalik täiendav kirjavahetus”.</i></p> <p><i>“Projektid on „laili“. Infot projektide kohta on keeruline otsida”.</i></p> <p><i>“Riigi teenused ei paista linnas välja, ei tea kvaliteeti jne”.</i></p>
<p>6. Info kättesaadavus abisaamise võimalustest ja oma õigustest.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Ajakohase ja arusaadava info kättesaadavus teenuse potentsiaalsele sihtrühmale ei ole piisavalt tagatud. <p><i>“Eakad ei tea, kust abi otsida”.</i></p> <p><i>“Riigi teenused ei paista linnas välja, ei tea kvaliteeti jne”.</i></p>
<p>7. Turvaline ja sobiv teenuse osutamise keskkond.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Probleemiks on puuetega lähisuhtevägivalla ohvrite ligipääsetavus tugiteenustele. <p><i>“Kui liikumispuudega naine, kes on sattunud lähisuhtevägivalla ohvriks, peaks vajama ligipääsetavat majutusteenust, on olukord keerulisem ja abivajajal võib olla vajalik liikuda teenust saama teise maakonda”.</i></p>
<p>8. Teenuste osutamise otstarbekus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Teenused või teenusekomponendid on dubleeritud. <p><i>“Arvestades ressursside piiratust tuleks antud teenus võimalusel korraldada nii, et juba olemasolevaid sarnaseid teenuseid (näiteks kohaliku omavalitsuse üksuste poolt korraldatav turvakodu teenus, mis on mõeldud ka lähisuhtevägivalla ohvritele) ei dubleeritaks. Silmas tuleb pidada ka paindlikkuse võimalust erinevate mahtudega toimetulekuks piirkonnas”.</i></p>
<p>9. Olemasolevate ressursside parim võimalik kasutamine.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Ressursse kasutatakse ebamõistlikult. Ressursse ei tohiks kasutada sarnaste struktuuride ülalpidamiseks või ülesehitamiseks. <p><i>“Kuna teenuse osutamiseks kasutatavad rahalised ressursid on piiratud, tuleks teenuse</i></p>

osutamise korraldusmudelitel puhul hinnata, millised nendest võimaldavad ressursse paremini ära kasutada, et abivajajatele oleks võimalik tagada mitmekülgne ja järjepidev abi. Rakendatav mudel peaks motiveerima teenuseosutajaid panustama teenuse osutamise keskkonda ning arengusse.”

“Omavalitsusel puudub hindamisvõimekus ja kompetentsus. Meil vahendatakse hoolekandelist abi, aru saamata probleemi tekkimisõhjustest – siin on ohvriabiga koostöö koht! Vaja oleks lisaks programme ja isikuid, kes nende inimestega sellisel teemal tegeleks”.

“Ajapuudus, vähene ressurss. Sotsiaaltöötajate ja lastekaitsetöötajate volavus on suur ning nad on üle koormatud”.

Edasise tegevuse ettepanekud aastateks 2019-2022 Tallinnas

Ettepanekud ja soovitused võimalike lisameetmete planeerimiseks ja rakendamiseks

Ettepanekute koostamisel on arvesse võetud Tallinna spetsialistide seas läbiviidud küsitlusele vastajate poolt välja toodud kitsaskohti ja soovitusi, 2017. aasta riikliku naiste tugikeskuse teenuse arendustöörühma tulemusi, siseministri poolt 13.09.2018 valitsuskabineti nõupidamisele esitatud memorandumis välja toodud ettepanekuid lähisuhtevägivalla all kannatanute kaitseks. Samuti toetatakse käesolevas dokumendis olevatele arengudokumentidele ja uurimustele.

Ettepanekud ja võimalikud tegevused võtmekriteeriumite lõikes on alljärgnevad:

1. Abi saamise piisavus ja teenuste kättesaadavus piirkonnas.

- Lähisuhtevägivalla ohvritele välja töötavate lahenduste puhul tuleb tagada, et ohvritel oleks **abile ligipääsetavus**, abi oleks võimalikult kiire ning osutatud vajalikus mahus.
- Hinnata pakutavate teenuste vajadust, prioriteetsust ja tõhusust pikemas perspektiivis ning vajadusel täiustada või **arendada välja uusi vajaduspõhiseid teenuseid koostöös riigiga**, mis on sihtrühmade vajadustele vastavad, seostatud ja kogu teenussüsteemis integreeritud.
- **Laiendada eluasemeteenuse saamise võimalusi.** Rakendada Tallinnas toetusmeedet ema-lapse turvakodusse sattunud ja teistele abivajajatele, aidates neid uue elukoha leidmisega ja hüvitades linna poolt esmased elukoha üürimisega seotud kulud.
- Tegeleda tuleb laiemalt lähisuhtevägivalla riskiteguriteks olevate sotsiaalprobleemidega, sealhulgas **alkoholi liigtarvitamisega**.
- Kaaluda kohalikul tasandil võimaluste loomist inimestele, kes soovivad või vajavad abi, et oma vägivaldäitumist muuta. Vägivald kasutanud isikuid tuleb senisest tõhusamalt **suunata sotsiaalprogrammidesse**, mis keskenduvad lähisuhtevägivalla tõkestamisele ja vägivaldavaba käitumise arendamisele. Selleks on oluline teha tõhusat koostööd Sotsiaalkindlustusameti ja Tervise Arengu Instituudiga, kes toetavad selles omavalitsusi.
- Sotsiaalministeerium koostöös Sotsiaalkindlustusametiga algatab 2018. aastal ja juurutab tähtajaga 01.01.2020 Eestis, sealhulgas Tallinnas riiklikult rahastatavad sotsiaalprogrammid lähisuhtes vägivald kasutanud inimestele.

Juurutada Tallinnas sotsiaalprogramm vägivallatsevatele pooltele ja võtta see kasutusele püsiva praktikana aastaks 2020. Tagada juurutamisel spetsialistide teadlikkus, meetodilised juhendid ja töövahendid. Tagada juurutamisel, et teave abi saamise võimalustest ja vajalikkusest oleks lihtsasti kättesaadav ning kannatanule kõikide

asjaomaste poolt ettevaatavalt, arusaadavalt ja motiveerivalt selgitatud. Sündmuskohalt vägivaldseid eemaldamise järgselt on oluline teha koostööd kõigi vajalike valdkondade sotsiaalvaldkonna spetsialistide vahel, et pakkuda tuge vägivalda kogenud inimesele ja alustada samaaegselt tööd vägivalda kasutanud isikuga. Vägivalla kasutanud isiku eemaldamisel sündmuskohalt on kannatanute paremaks ja kiiremaks kaitseks vajalik muuhulgas **majutuspinna tagamine isikule, kes on saanud vägivaldajuhtumi järgselt keelu läheneda enda elukohale.**

- MTÜ Vaimse Tervise Edendamise Kompetentsikeskus koordineerib Erasmus+ toetuse abil projekti, mille käigus kohaldatakse, testitakse ja juurutatakse Eestis, Lätis ja Sloveenias lähisuhtes vägivalda kasutavatele isadele suunatud programmi “**Hoolivad isad**”. Programmi piloteerimine ja kohaldamine toimub novembrist 2018 kuni novembrini 2020 koostöös Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametiga. Projektiperioodi jooksul koolitatakse Eestis välja 8 grupijuhti, piloteeritakse rühmade läbiviimist 2 korda, koolitatakse välja 2 grupijuhtide koolitajat ning töötatakse välja juhendid ja esitlusmaterjalid. Osaleda programmi kohaldamisel, piloteerimisel ja juurutamisel ning positiivsete tulemuste korral rakendada programmi Tallinnas.
- Luua võimalused teenuse saamiseks **meestele, kes on lähisuhtevägivalla ohvrid.** Arvestades, et turvalise ja vägivaldavaba keskkonna vajadus on paljude ohvrite (sh mehed) jaoks möödapääsmatu ja sageli klientide endi sotsiaalvõrgustikus turvalised majutusvõimalused puuduvad, tuleks kaaluda turvalise majutuse ja lisatoetusvõimaluse pakkumist ka meesohvritele (sh koos lastega). Riik meesohvritele tugikeskuse teenust koos turvalise majutusega ei paku ning Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt peavad kohaliku omavalitsuse üksused korraldama turvakodu teenuse täisealisele isikule (sh lähisuhtes füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks langenud täiskasvanule), kes vajab ajutist eluaset, turvalist keskkonda ja esmast abi.
- Tallinnas ja laiemalt ka Eestis **puuduvad programmid naistele**, kes kardavad muutuda vägivaldseks või on vägivaldsed oma lähedaste (sh laste) suhtes. Kaaluda antud sihtrühmale programmide väljatöötamist ja rakendamist.

2. Partnerite teadlikkuse, proaktiivse sekkumise ja piirkonna võrgustikutöö toetamine.

- Silmas tuleb pidada, kuidas sekkumismudelid toetavad **koostööd võrgustikuga:** tervishoiusüsteemiga, hoolekandesüsteemiga, õigussüsteemiga, politseiga ja haridussüsteemiga.
- Kuna lähisuhtevägivalla vähendamine on võimalik ja tõhus asutuste hästi koordineeritud koostöös ja praktikamuudatuste jõustumise aluseks on oluline koostööpartnerite arusaam üksteise rollidest ja vastutusest ning kokkulepe eesmärkides ja töökorralduses, siis on oluline **osaleda aktiivselt** nii riiklikes kui piirkondlikes lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamisega seotud **töögruppides ja võrgustikes**, sealhulgas kõrge riskiga lähisuhtevägivalla juhtumites **MARAC mudeli** abil, kus toimub juhtumi hindamine, probleemide tuvastamine ja lahenduste otsimine asjaosaliste spetsialistide (politsei, ohvriabi, kohalik omavalitsus, naiste tugikeskused jt) koostöös ja jagatud vastutusel. Planeerida selleks vajalikud ressursid ja määrata võtmeisikud.

- Kuigi Tallinna linnaosade ja allasutuste koostöövõrgustik toimib ja see on loomulikuks muutunud, oleks vajalik Tallinna linnas **korraldada koosloome töötubasid** ja seminar-töötubasid, kuhu kaasata koostöö tõhustamiseks ka **riigi teenuseosutajaid**.
- Tõhustada kohaliku omavalitsuse ja meditsiiniastutuste töötajate juhtumipõhist koostööd. Kaasata koostöövõrgustikesse **meditsiiniastutuste töötajad**.
- Luua koostöösuhted või tõhustada koostööd **riiklike naiste tugikeskustega** ja **teiste kohalike omavalitsustega** lähisuhtevägivalla ohvritest naiste ja laste olukorra lahendamisel (näiteks koostöö elukoha leidmisel). Koostöö linnaosavalitsuste ja riiklike naiste tugikeskuste vahel lastele abi tagamisel peab olema sujuv ja regulaarne. Juhtumikaardid peaksid olema kooskõlastatud naiste tugikeskuste ja linnaosavalitsuste sotsiaalosakondade vahel.
- Tõhustada **politsei** koostööd linnaosavalitsuste osakonnajuhatajatega.
- Määratleda ära **selged rollid ja vastutused** kohaliku omavalitsuse ja Sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajate vahelises koostöös.
- Tõhustada **Tallinna Munitsipaalpolitsei** ja linnaosade lastekaitsjate koostööd (näiteks tagasiside andmine).
- Töö mõju suurendamiseks laiendab Sotsiaalkindlustusamet kõrge riskiga juhtumite jaoks MARAC võrgustikud üle Eesti. Eesmärk on, et Euroopa Sotsiaalfondi toetusel on 2021. aastaks MARAC juhtumikorralduse mudeli abil tegeletud 300 isiku probleemi väljaselgitamise ja lahendamisega ning mudel on võetud kasutusele vähemalt kümnes piirkonnas, sealhulgas Tallinnas, kus uue sekkumise osana alustavad Harjumaal 2019. aasta veebruaris tööd ka **kolm MARAC tööühma - Lääne-Harju MARAC, Kesklinna MARAC ning Ida-Harju MARAC**. Laienemine ühte piirkonda Euroopa Sotsiaalfondi rahastamise perioodil tähendab keskmiselt kulusid ligikaudu 40 000 eurot aastas. Siseministerium koostöös Sotsiaalministeriumiga tagab MARAC võrgustike jätkurahastamise pärast Euroopa Sotsiaalfondi toetuse lõppemist 2021. aastal riigi- või kohalike omavalitsuste eelarvest või projekti toetuste kaudu. Planeerida Tallinnal koostöös Sotsiaalkindlustusametiga vajalikud tegevused ja ressursid MARAC tööühmade juurutamiseks Tallinnas.
- **Anda avalikkusele järjepidevalt infot** vägivaldse käitumise olemuse ja selle sallimatuse kohta, sealhulgas läbi positiivsete lahendite. Oluline on pöörata tähelepanu spetsialistide hoiakutele ja suhtlemisviisile, mis peavad võimaldama kannatanu taastumise.
- Lähisuhtevägivalla info- ja kuriteadete **järelekontrolli tuleb läbi viia politsei ja sotsiaalvaldkonna koostöös**. Selleks tuleb määratleda erinevate osapoolte selged rollid ning välja töötada selged ja läbimõeldud juhised. Kohaliku omavalitsuse (ja vajaduse korral kaasatud ohvriabi) spetsialistid hindavad lähisuhtevägivalla märke, et mõista kannatanute ja teiste lähisuhtevägivallaga seotud isikute vajadusi ning võimestada ja pakkuda abi osapooltele.

3. Pühendunud ja pädevad töötajad.

- Kuna lähisuhtevägivalla ohvritele teenuse pakkumise juures on kriitilise tähtsusega töötajate valik, väljaõpe ja koolitused, teadlikkus naistevastasest vägivallast, samuti

spetsiifilise pädevusega personali olemasolu tagamine nii kliendigrupi vajaduste mõistmiseks, sekkumise tõhususe tagamiseks, kui ka taasohvristamise riski maandamiseks ning konfidentsiaalsuse ja anonüümsuse tagamiseks, siis pädevate töötajate jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik nende **järjepidev motiveerimine toetamine ja regulaarne koolitamine**, sealhulgas **supervisioonide ja kovisioonide pakkumine**.

- Politsei- ja Piirivalveamet ja Sotsiaalkindlustusamet valmistavad ette alates 01.10.2018 piirkondlike infopäevade ja koolituste programmi lähisuhtevägivallast teadlikkuse tõstmiseks ning viivad läbi infopäevad ja koolitused tähtajaga 01.01.2020. Üheks Tallinna linna tegevuseks on **osaleda aktiivselt infopäevade läbiviimisel**.
- Teemad, mida käsitleda töötajate ja võrgustikupartnerite **koolitustel ja infoseminaridel**, võiksid olla muuhulgas alljärgnevad:
 - Ülevaade teenustest - milliste teenuste vahel on võimalik valida? Milliste teenustega toetada just lähisuhtevägivalla ohvreid Tallinnas?
 - Ülevaade uutest programmidest, headest praktikatest ja sekkumisviisidest.
 - Koostöö arendamine võtmeisikute ja võrgustiku vahel.
 - Teadmine ja arusaam, millised rollid, vastutused ja kohustused lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise süsteemis kellelgi on.
 - Konkreetsete koostööpartnerite teadmine-tundmine ehk kaardistamine.
 - Vägivalla spetsiifika tundmine.
 - Tundlikud sihtrühmad vägivalla ohvritena.
 - Seadusandlus.

4. Lastele on tagatud õigeaegne ja vajadustele vastav abi.

- Eesmärgiga tagada abi ja vajalikud teenused, tuleb lastekaitse- ja sotsiaaltöös senisest enam tähelepanu pöörata lisaks otsesele lähisuhtevägivalla ohvrile ka ohvri ja juhtumiga seotud lähedastele. Vaja on kujundada praktika selliselt, et **lähisuhtevägivalla keskele sattunud laps saab tuge viivitamata**, kuid mitte hiljem kui kahe päeva jooksul pärast juhtunut. Erilist tähelepanu ja kohest tuge lastekaitse spetsialistidelt vajavad need lapsed, kes on hädaohu tõttu kodust ja perekonnast eraldatud.
- Suunata vägivallaennetuses **eriline tähelepanu noortele**, kelle teadlikkust, hoiakuid ja oskusi on võimalik kujundada veel enne, kui nad hakkavad looma paari- ja peresuhteid.

5. Terviklik teenuste ja teenusekvaliteedi juhtimine, korraldus, analüüs ja planeerimine.

- Oluline on kaardistada lähisuhtevägivalda süsteemselt kõigi sotsiaal- ja tervishoiuteenuste raames. Jätkusuutliku lahendusega tuleks püüelda selle poole, et ohvrite teenustega seonduv info oleks terviklikult ja **võimalikult lihtsasti töödeldav** ning analüüsitav.
- Vägivaldala ennetavad ja vähendavad **meetmed suunata nii naistele kui meestele**, et muuta stereotüüpset suhtumist, käitumist ja soorolle nii kodus, tööl, koolis kui ka avalikus ruumis.
- Teenuste kvaliteeti peaks olema võimalik ühtsena tagada nii teenuste sisu kui teenuste

osutamise protsessi osas. Samuti peaks olema ühtsena juurutatav **Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhise järgimine** teenuste osutamisel. Tallinnas pakutavate ja arendavate teenuste ning teenusekvaliteedi juhtimine, korraldus, analüüs ja planeerimine peaks olema ülelinnaliselt ühtne ja terviklik ning toimuma koostöös riigiga.

6. Info kättesaadavus abisaamise võimalustest ja oma õigustest.

- Luua koostöös riigiga ühtne ülelinnaline **andmebaas teenuseosutajatest**, kellel on kvalifikatsioonile vastav ettevalmistus ja pädevus perekondade ja lähisuhtevägivalla ohvrite aitamisel Tallinnas ja Harjumaal. Tõhustada linnaosade tasandil koostööd teenusepakkujatega (sh riik) ja koostööd inimese toimetulekuga seotud teiste valdkondade ja teenuste vahel.
- **Teavitusteenustest** peab olema piirkondlikult hästi tagatud. Ohvrite jaoks peab olema lihtne mõista, kus pakutakse vajalikku abi. Tutvustada olemasolevat paikkondlikku teenustevõrgustikku ja abi saamise võimalusi linnaosade elanike seas (sh eakatele ja teistele tundlikele sihtrühmadele).
- **Riiklikku seksuaalvägivalda kogenud ohvrite kompleksteenust** osutab Tallinnas Lääne-Tallinna Keskhaigla. Teenuse raames pakutakse professionaalset ööpäevaringset abi inimestele, kes on kogenud seksuaalvägivalda. Koostöös Sotsiaalkindlustusametiga on võimalus teha teavitustööd Tallinna linna elanike seas kompleksteenuse tutvustamiseks ja võimalusel toetada haiglat teenuse pakkumiseks vajaliku meditsiinilise inventari soetamisel.
- Kuna riigi teenused ei ole Tallinnas piisavalt väljapaistvad ja puudub teadlikkus nende kvaliteedist, siis korraldada koostöös riigiga teavitustegevusi **riigi teenuste tutvustamiseks** linna spetsialistide ja elanike seas (infopäevad, infomaterjalid lähisuhtevägivalla ennetamise- ja sekkumistegevusteks jt.).

7. Turvaline ja sobiv teenuse osutamise keskkond.

- Probleemiks on **puuetega lähisuhtevägivalla ohvrite ligipääsetavus tugiteenustele** (näiteks naiste tugikeskuse teenusele), seega oleks vajalik koostöös riigiga leida võimalused ligipääsetavuse tagamiseks.
- Kõikide tegevuste puhul peab info või teenus jõudma **muukeelsete inimesteni** ja vajaduse korral tuleb tagada lisateenused.

8. Teenuste osutamise otstarbekus.

- Tugevdada **linnaelanike vastutust** vägivalla ennetamisel.
- Toetada Sotsiaalkindlustusametit **vabatahtlike tugiisikute süsteemi** loomisel.
- Teha koostööd vabaühenduste ja äriettevõtetega ning soodustada kodanikualgatusi.
- Kaasata **teenuste arendustegevuste protsessi** olulisi huvirühmi, koostööpartnereid ja eksperte ning viia läbi koosloome töötubasid eesmärgiga arendada välja sihtrühmade vajadustele vastavad teenused, vältida teenuste dubleermist ja kasutada olemasolevad ressursse parimal võimalikul viisil.

9. Olemasolevate ressursside parim võimalik kasutamine.

- Kuna teenuse osutamiseks kasutatavad rahalised ressursid on piiratud, tuleks teenuse osutamise korraldusmudelite puhul hinnata, millised nendest võimaldavad **ressursse**

paremini ära kasutada, et abivajajatele oleks võimalik tagada mitmekülgne ja järjepidev abi. Rakendatavad mudelid peaks motiveerima teenuseosutajaid panustama teenuse osutamise keskkonda ning arengusse.

- Arvestades ressursside piiratust tuleks teenused võimalusel korraldada nii, et juba olemasolevaid sarnaseid **teenuseid** (näiteks kohaliku omavalitsuse üksuste poolt korraldatav turvakodu teenus, mis on mõeldud ka lähisuhtevägivalla ohvritele) **ei dubleeritaks**. Silmas tuleb pidada ka paindlikkuse võimalust erinevate mahtudega toimetulekuks piirkonnas.
- Kohalikus omavalitsuses puudub spetsialistide selge spetsialiseerumine, mis mõjutab teenuste pakkumise kvaliteeti. Samuti tegelevad linnaosade sotsiaaltöötajad täna väga erinevate ülesannetega, mis tähendab, et lähisuhtevägivalla juhtumitega nad tegeleda ei jõua, kuigi see oleks vajalik. Lähtuvalt probleemkohtadest kaaluda Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametis, Tallinna Haridusametis ning linnaosades **vägivalla ennetuskoordinaatori** ametiprofiilide loomist, kes oleks (lähisuhte)vägivalla teemadele spetsialiseerunud ja kellel oleksid vajalikud ressursid. **Kaaluda lähisuhtevägivallale spetsialiseeruva tugiüksuse loomist Tallinna linnas**, mis oleks nõuandev ja infot haldav ning toetaks linnaosade töötajaid ohvrite abistamisel (analoogne lastekaitsega). Tugiüksusel oleks olemas juhtumite toetamiseks vajalik pädevus ning nemad oleksid nõustajaks ja toeks nii politseile kui linnaosadele. Üksusel oleks ka teadlikkus millist väljaõpet töötajad vajavad, see võimaldaks vähendada ka koolituskulusid.

Lisad

Lisa 1: Ankeetküsimustik

Küsitlus lähisuhtevägivalla olukorrast linnaosas, sh selle ennetamise ja sekkumise võimalustest ja praktikast

1. Kui sageli Te puutute kokku LSV teemaga oma linnaosa igapäevases praktilises töös?
 - a. Keskmiselt üle 20 juhtumi kuus
 - b. Keskmiselt 10-20 juhtumit kuus
 - c. Keskmiselt 5-10 juhtumit kuus
 - d. Keskmiselt kuni 5 juhtumit kuus

Võimaluse korral täpsustage:

2. Kui toetuda osakonna igapäevatöö praktikale, siis kas ja kui palju (võib olla ka hinnanguliselt) on LSV ohvrite seas naisi, lapsi, mehi, eakaid, puuetega inimesi, toimetulekuraskustes inimesi või teisi tundlikke sihtrühmi?
3. Nimetage oma peamised koostööpartnerid LSV ennetamisel ja LSV ohvritega töös.
4. Kes võiksid veel olla Teie koostööpartnerid LSV ennetamisel ja LSV ohvritega töös?
5. Kas Teie hinnangul on linnaosa LSV ohvrite (kõik sihtrühmad) jaoks piisavalt riiklikke, KOV ja erasektori poolt pakutavaid teenuseid (piisavalt lai teenuste spekter, piisav maht jne.)?
 - a. Jah
 - b. Ei
 - c. Ei oska öelda

Võimaluse korral täpsustage:

6. Millistest teenustest olete tundnud puudust töös LSV juhtumitega?
7. Kas Teie linnaosas on ellu viidud või viite praegu ellu tegevusi või projekte, mis on seotud LSV ennetamisega?
 - a. Jah
 - b. Ei

- c. Ei oska öelda
8. Kui jah, siis milliseid?
9. Millised võiksid olla Teie arvates Tallinna linna võimalikud lisameetmed riigi poolt arendatavate ja korraldatavate meetmete ja teenuste toetuseks?
10. Kui suur on Teie hinnangul osakonna töötajate teadlikkus LSV olemusest?
- a. Teadlikkus LSV olemusest on hea või väga hea.
 - b. Teadlikkus LSV olemusest on piisav.
 - c. Teadlikkus LSV olemusest ei ole piisav.
11. Kas Teie linnaosa töötajad vajaksid LSV teemalisi koolitusi?
- a. Jah
 - b. Ei
 - c. Ei oska öelda
12. Kui jah, siis palun tooge võimalusel välja, millistel teemadel?
13. Milliseid kitsaskohti näete LSV ennetamisel ja sekkumisel Teie linnaosas või laiemalt Tallinna linnas? Millised on Teie ideed ja ettepanekuid olukorra parandamiseks?

Lisa 2: Intervjuu küsimused

1. Kui palju ja millisel moel puutub Teie organisatsioon igapäevatoos kokku lähisuhtevägivalla (LSV) teemaga Tallinnas? Kes konkreetsemalt (ametiprofiil) organisatsioonist omavad kokkupuudet?
2. Kas ja kellega teeb Teie organisatsioon koostööd juhul, kui igapäevatoos toimub kokkupuude LSV ohvriga või vägivallatsejaga Tallinna linnas (nii KOV, riigi asutused, MTÜ-d jm.)?
3. Kui toetuda Teie organisatsiooni igapäevatoos praktikale, siis kas ja kui palju (võib olla ka hinnanguliselt) on LSV ohvrite seas naisi, lapsi, mehi, eakaid, puuetega inimesi, toimetulekuraskustes inimesi või teisi tundlikke sihtrühmi nende hulgas, kellega omate kokkupuudet Tallinna linnas?
4. Kas Teie organisatsioonil on või võiks olla roll LSV ennetamisel, sekkumisel?
5. Kas Teie organisatsiooni töötajatel oleks vaja teada LSV olemusest, sh saada vajalikke koolitusi? Kui jah, siis mis teemadel?
6. Kas Teie organisatsiooni töötajad on osalenud LSV teemat puudutavatel koolitustel?
7. Millised võiksid olla Teie arvates Tallinna linna võimalikud lisameetmed riigi poolt arendatavate ja korraldatavate LSV meetmete ja teenuste toetuseks?
8. Milliseid kitsaskohti näete LSV ennetamisel ja sekkumisel Tallinna linnas (võib ka detailsemalt linnaosade kaupa välja tuua)? Millised on Teie ideed ja ettepanekuid olukorra parandamiseks?
9. Mida veel tahaksite öelda?

Kasutatud allikad

Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Brzcan, P., Liepe, K., Schillmöller, Z, Blättner, B. (2014). Teen Dating Violence in Germany: Prevalence, risk factors and impairments. European Journal of Public Health, Volume 24. Loetud aadressil: https://academic.oup.com/eurpub/article/24/suppl_2/cku166-150/2839924

Dimitrova-Stull, A. (2014). Violence towards children in the EU: Current situation. In-depth analysis. European Parliamentary Research Service. Loetud aadressil: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/542139/EPRS_IDA\(2014\)542139_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/542139/EPRS_IDA(2014)542139_EN.pdf)

Domestic Abuse Against Men. Domestic Violence London: A Resource for Health Professionals. Loetud aadressil: <http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/1-what-is-domestic-violence-/25-domestic-abuse-against-men.html>

Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhis. Sotsiaalkindlustusamet. Loetud aadressil: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Asutusest/eesti_sotsiaalteenuste_kvaliteedijuhis_avaldatud.pdf

Elder Abuse 2015. Maailma Tervishoiu Organisatsiooni kodulehekül. Loetud aadressil: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs357/en/>

Ennetustöö kontseptsioon. (2018). Tallinn: Politsei- ja Piirivalveamet. Loetud aadressil: <https://www.politsei.ee/files/Ennetus/politsei-ja-piirivalveameti-ennetust-kontseptsioon-sept-2018-.pdf?40da87a884>

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. (2011). Council of Europe Treaty Series – nr 210. Istanbul. Loetud aadressil: <https://rm.coe.int/1680462531>

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2012/29/EL. 2012. Euroopa Liidu Teataja. Strasbourg.

Heaolu arengukava 2016–2023, 2016. Sotsiaalministeerium.

Heiskanen, M., Ruuskanen, E. (2010). Tuhansien iskujen maa: miesten kokema väkivalta Suomessa. Helsinki: Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalpolitiikan Instituutti. Loetud aadressil: https://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KHnLcUwR/Full_report_66.pdf

Help for Men Who Are Being Abused. Helpguide.org. Loetud aadressil: <https://www.helpguide.org/articles/abuse/help-for-men-who-are-being-abused.htm>

Iga ühiskonnaliikme panus turvalisuse tagamisse (2018). Siseministeerium. Loetud aadressil: <https://www.siseministeerium.ee/et/stak>

Karistusseadustik. Riigi Teataja. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv>

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Riigi Teataja. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006?leiaKehtiv>

Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. Riigi Teataja. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/23988>

Kornõševa, M. (2017). Iris Pettai perevägivallast: Eestis tuntakse kaasa nii ohvrile kui ka vägivallatsejale. Yana Toomi Eesti büroo. 24.08.2017. Loetud aadressil: <http://yanatoom.ee/kulaline/iris-pettai-perevagivallast-eestis-tuntakse-kaasa-nii-ohvrile-kui-ka-vagivallatsejale/>

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A. (2002). World Report on Violence and Health. World Health Organization. Geneva. Loetud aadressil: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=0F2DCD74E33609268CB2921FA416329A?sequence=1

Kuritegevus Eestis 2014. (2015). Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf

Kuritegevus Eestis 2017. (2018). Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf

Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011. Sotsiaalministeerium. Loetud aadressil: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf

Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. 2011b. (2011). Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil: http://lft.ee/admin/upload/files/perevagivalla_juhis_kovidele_veebi.pdf

Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. 2011a. (2011). Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Uurimisaruanne. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/19_perevagivalla_levikut_soodustavad_riskid_ja_perevagivalla_ulatus.pdf

Linno, M., Soo, K., Puolokainen, T., Themas, A., Themas, E. (2014). Noortele suunatud lähisuhtevägivalda ennetavate tõendus- või teadmispõhiste programmide võrdlev uuring. Lõppraport. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE. Loetud aadressil: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Ennetus/2014_noortele_suunatud_lahisuhtevagivald.pdf

Markina, A., Žarkovski, B. (2014). Laste hälbiv käitumine. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf

Memorandum valitsuskabineti nõupidamisele: Lähisuhtevägivalla all kannatanute kaitse Pärnu projekti tulemused. (2018).

Mononen-Mikkilä, P., Rauhala, R. Särkkälä, P. Sirkka, P. (2001). Ava silmad!. Naisten Kultuuriyhdistys.

Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõte. (2014). Luxembourg: Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Ohvriabi seadus. Riigi teataja. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12791909?leiaKehtiv>

Papp, Ü-M. (2014). Võimalused perevägivalla teema integreerimiseks kõrgkoolide asjakohaste kutse- ja erialade õppekavadesse. Analüüs ja ettepanekud. Tallinn: Sotsiaalministeerium. Loetud aadressil: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sooline_vordoiguslikkus/Perevagivald/voimalused_naistevastase_perevagivalla_-_aruanne_som-ile.pdf

Perel-Levin, S. (2008). Discussing Screening for Elder Abuse at Primary Health Care Level. Loetud aadressil: http://www.who.int/ageing/publications/Discussing_Elder_Abuseweb.pdf

Perekonnaseadus. Riigi teataja. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603?leiaKehtiv>

Perevägivalla ennetamine, 21.12.2018. Sotsiaalministeerium, siseministeerium, politsei- ja piirivalveamet, sotsiaalkindlustusamet, prokuratuur. Loetud aadressil: http://www.sm.ee/sites/default/files/news-related-files/perevagivalla_faktileht_2018.pdf

Perevägivalla võrgustik. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu. Justiitsministeerium. Loetud aadressil:

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/spetsialistile/perevagivalla-vorgustik>

Pettai, I., Proos, I. (2014). Perevägivald Eestis sotsiaaltöötajate pilgu läbi: üle-eestilised ekspertküsitluse tulemused. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Pettai, I., Proos, I., Laidmäe, V-I. (2016). Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis: Üle-eestilise uuringu 2015 tulemused. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Pettai, I., Tiit, E-M., Ruubel, L., Rist, J., Laidmäe, V-I. (2016). Perevägivalla hind Eestis. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Loetud aadressil:

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalla_hind.pdf

Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring 2009. (2009).

Sotsiaalministeerium. Saar Poll OÜ. Tartu Ülikool (Kadri Soo, RAKE). Loetud aadressil: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4030/1/PIU%202009.pdf>

Puuetega inimeste eluolu Eestis. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise variraport. (2018). Eesti Puuetega Inimeste Koda. Loetud aadressil: https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2018/03/EPIK_variraport_webi.pdf

Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring 2017. (2017). Tallinn: Eesti Rakendusuuringute Keskus Centar. Turu-uuringute AS. Sotsiaalministeerium. Loetud aadressil: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/puuetega_lastega_perede_toimetuleku_uuringu_raport_loppversioon_par_28.02.18.pdf

Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020, 2008. Loetud aadressil: http://www.tai.ee/images/PDF/Rahvastiku_tervise_arengukava_2009-2020.pdf

Riiklikku ohvriabi teenust kasutab üha rohkem inimesi. (22.02.2017). Sotsiaalkindlustusamet. Loetud aadressil: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/riiklikku-ohvriabi-teenust-kasutab-uha-rohkem-inimesi>

Rits, B. (2009). Alaealiste kuritegevuse ennetamise tulemuslikkus Eesti erikoolide näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. Loetud aadressil: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_kuritegevuse_ennetamise_tulemuslikkus_erikoolide_naitel_b_rits_2009.pdf

Selliöv, O., Valberg, Õ. (2017). Vahekokkuvõte naiste tugikeskuse teenuse arendustöörühma tegevusest 2017. aastal. Tallinn: Sotsiaalkindlustusamet. Loetud aadressil: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Ohvriabi/kokkuvote_ntk_teenuse_arendustegevusest_2017.pdf

Sepper, M-L. (2017). Puudetemaatiline populaarteaduslikus stiilis artikkel Mari-Liis Sepperi sulest. Loetud aadressil: <https://www.epikoda.ee/puudeteemaline-populaarteaduslikus-stiilis-artikkel-mari-liis-sepperi-sulest/>

Siseturvalisuse arengukava 2015-2020, 2015. Loetud aadressil: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/siseturvalisuse_arengukava_2015-2020_kodulehele.pdf

Soo, K. (2016). Kuidas soorollid on seotud perevägivaldaga? Mürileht. Loetud aadressil: <https://www.muurileht.ee/kuidas-soorollid-on-seotud-perevagivaldaga/>

Soo, K. (2010). Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. Tartu: Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, Sotsiaalministeerium. Loetud aadressil: http://www.enu.ee/lisa/553_Paarisuhtevagivald%20Eestis_levik%20ja%20tagajarjed_loppraport%202010.pdf

Soo, K., Lukk, M., Ainsaar, M., Beilmann, M., Sammul, M., Tamm, G., Espenberg, K., Murakas, R., Arak, T., Aksen, M., Vahaste-Pruul, S., Kutsar, D. (2016). Laste ja noorte seksuaalväärkohtlemise leviku uuring. Tallinn: Justiitsministeerium. Loetud aadressil:

https://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/vaarkohtlemise_uuring_lopparuanne.pdf

Sotsiaalseadustiku sotsiaalhoolekande eriosa seaduse seletuskiri. (2015). Loetud aadressil: <https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2014/06/Sotsiaalseadustiku-hoolekande-eriosa-seaduse-seletuskiri.pdf>

Sööl, G., (2016). Eakate vastu suunatud vägivald politseinike tõlgendustes Lõuna Prefektuuri näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. 2018. Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil: http://www.sm.ee/sites/default/files/lovu_lopparuanne_final_1.11.18.pdf

Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava 2017-2021, 2017. Tallinn: Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/4230/9201/7034/1110137016.attachment.pdf#>

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos. 2018. Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen. Loetud aadressil: <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/hyvinvointia-vanhuuteen/lahisuhdevakivallan-tunnistaminen>

Themas, A., Ainsaar, M., Soo, K., Sammul, M., Uusküla, A., Tarum, H., Hendrikson, R., Arak, T., Espenberg, K., & Varblane, U. (2015). Eesti meeste hoiakute ja käitumise uuring: tervis, haridus, tööhõive, ränne ja pereloom. Tartu: Tartu Ülikool (RAKE). Loetud aadressil: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/uuringud/meeste_uuring_2015_lopparuanne.pdf

Traks, K. (2018). Anne Daniel-Karlsen – pühendunud perevägivallas kannatanud laste aitamisele. Sotsiaaltöö, 1, 3-6.

Tsopp-Pagan, P. (2017). Nähtamatud ohvrid: Õiguskaitseasutuste statistika järgi läheb menetlemisele ainult iga kümnes eaka vastu suunatud vägivaldajuhtum. 30.06.2017. Sirp. Loetud aadressil: <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/nahtamatud-ohvid/>

Tuherm, M. (2012). Maal elavate eakate väärkohtlemisest viie Järvamaa valla näitel. Sotsiaaltöö 2/2012.

Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring 2015. 2015. Uuringu aruanne. TNS Emor.

Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims. (2014). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Violence against children in Europe: A preliminary review of research. 2005. UNICEF Loetud aadressil: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_against.pdf

Violence against women: an EU-wide survey. Main results. (2015). European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Vägivalla Ennetamise Strateegia aastateks 2015-2020, 2015. Tallinn. Loetud aadressil: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf

Üldkommentaar nr. 14 2013. Lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele. Lapse Õiguste Komitee. MTÜ Lastekaitse Liit.

Walsh, C.A., Olson, J.L., Ploeg, J., Lohfeld, L., MacMillan, H.L. (2010). Elder Abuse and Oppression: Voices of Marginalized Elders.

WHO 2010. Preventing intimate partner and sexual violence against women. Taking action and generating evidence. World Health Organisation.